

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографически)

на

XI^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа извънредна сесия).

LXXI заседание, вторникъ, 12 юний 1901 г.

(Отворено въ 2¼ ч. послѣ пладнѣ подъ прѣдсѣдателството на прѣдсѣдателя г. И. Гешовъ.)

Прѣдсѣдателъ: (Звъни.) Засѣданието се отваря. Г-нъ секретарьтъ ще прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь А. Урумовъ: (Прочита списъка. Отсѣствуватъ г. г. прѣдставителитѣ: М. Абаджиевъ, А. Бояджийски, Ц. Бакаловъ, В. Гьокъвъ, Д-ръ П. Табурновъ, Д. Десевъ, Я. Забуновъ, Ст. Ивановъ, Сп. Ивановъ, П. Ивановъ, Т. Николовъ, О. Сюлеймановъ, Н. Петковъ, Т. Петровъ, И. Стояновъ, П. Станчевъ, С. Стойновъ, С. Соколовъ, Ц. Таслаковъ, Х. Филиповъ и Д. Цанковъ.)

Прѣдсѣдателъ: Отъ 139 души народни прѣдставители отсѣствуватъ 21.

На основание чл. 42 отъ вътрѣшния правилникъ за вътрѣшния редъ на Събранието, разрѣшихъ отпущекъ отъ три дена на Софийския народенъ прѣдставителъ г. Тодоръ Николовъ и отъ три дена на Акъ-Каджыларския народенъ прѣдставителъ г. И. Стояновъ.

Постъпило е отъ Босилеградския народенъ прѣдставителъ, г. Раденко Николовъ, прѣдложение за отпущане на 20.000 л. едноврѣменна парична помощъ отъ държавната казна за купуване храни на крайно бѣднитѣ гладующи сѣмейства въ Босилеградската околия. Това прѣдложение, понеже нѣма законодателенъ характеръ, ще се изпрати въ бюджетарната комисиия да се разгледа отъ нея и да се докладва въ Народното Събрание на едно четене.

Пристъпваме къмъ дневния редъ. На дневенъ редъ имаме слѣдующитѣ въпроси:

I. Продължение доклада отъ бюджетарната комисиия по бюджетопроекта за разходитѣ по Министерството на Народното Просвѣщение и докладъ

по бюджетопроекта за разходитѣ по Военното Министерство;

II. Отговори отъ г. г. министритѣ на Финанситѣ, на Войната и на Обществениятъ Сгради, Пжтищата и Съобщенията на запитванията на народнитѣ прѣдставители: С. Димитровъ, Т. Влайковъ, Г. Кирковъ и А. Бозовски;

III. Второ четене прѣдложението отъ народния прѣдставителъ г. Я. Забуновъ за привилегията на земеделѣцескитѣ каси;

IV. Разглеждане писмото на изпитателната комисиия за продължение срока и за работа и заявлението отъ бившитѣ министри;

V. Второ четене законопроектитѣ: 1) за управлението и оползотворяването капитала на бившата „Българска добродѣтелна дружина въ Букурешъ“ и 2) за измѣнение и допълнение на чл. чл. 146 и 147 отъ закона за измѣняване измѣнения прѣзъ 1898 г. чл. 146 отъ закона за народното просвѣщение;

VI. Второ четене законопроектитѣ: 1) за възстановление общинската берия бачъ и 2) за отмѣнение закона за допълнение къмъ закона за отчетността по бюджета отъ 1897 г.;

VII. Първо четене: а) законопроектитѣ: а) за уредбата на оризосѣенето, б) за прѣобръщане държавното рисуващо училище въ художествено-индустриално училище, в) за измѣнение и допълнение на чл. чл. 10 и 12 отъ закона за благоустройството на населенитѣ мѣста, г) за измѣнение и допълнение закона за пошитѣ и телеграфитѣ и д) за такситѣ отъ завѣряване на паспорти и пр.; 2) конвенцията за учредяване телефонна служба между България и Ромъния; 3) рѣшението за приемане на държавна служба австрийскитѣ подданикъ М. Францъ и 4) законопроекта отъ народния

прѣдставителъ г. А. Филиповъ за допълнение закона за насърчение мѣстната индустрия;

VIII. Второ четене прѣдложенията отъ г. г. народнитѣ прѣдставители: 1) отъ Н. Цановъ за измѣнение чл. 163 отъ санитарния законъ; 2) отъ А. Франя за прибавление нова алинея къмъ чл. 208 отъ закона за сѣдоустройството и 3) отъ П. Кръстевъ за измѣнение чл. 4 отъ закона за общинскитѣ налози, и

IX. Прѣдложението отъ народния прѣдставителъ г. Д. Ризовъ по изразходване безусловнитѣ фондове отъ бившитѣ министри.

Първиятъ прѣдметъ е продължение доклада на бюджетопроекта по Министерството на Народното Просвѣщение.

Г-нъ докладчикътъ има думата.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Свършихме вчера глава първа. (Чете.)

„Глава II.

Веществени разходи.

§ 2. За наемъ здания, врѣмenni, за 4 м. 51.666 л., за 8 м. 103.334 л., всичко 155.000 л.“

Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Азъ искамъ тукъ сумата за наемъ, но може би ще направимъ друго нѣщо. Страшни пари се харчатъ за наемъ, а продажната цѣна на къщитѣ е много евтина. Може би съ Банката ще рѣшимъ нѣкоя работа, за да може да се купятъ нѣкои здания, които въ нѣколко години съ кирията ще се изплатятъ. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Къдѣ има такива?) Има въ София. Азъ мисля, че Министерството е длъжно да се погрижи за хазната. Ако намѣримъ за нужно, може да направимъ съ Банката, щото частната ипотека да мине върху Държавата и въ нѣколко години ще се изплати отъ кирията.

В. Кънчовъ: Мисълта, която изказва г. Министърътъ на Просвѣщението, е много пригодна, и азъ мисля, че тоя параграфъ би могли да го видоизмѣнимъ, за да може Министерството да се възползува отъ него и при згоденъ случай да снабди нѣкои отъ тукашнитѣ училища съ помѣщения. Ако може съ сѣщия параграфъ както е да остане, нѣмамъ нищо противъ.

Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Азъ мисля, че така не може да остане, а ще трѣбва да стане: „за наемъ и покупка“. Прѣдставѣте си, че извѣстно здание даже може да не е изгодно, но, ако се продава, по-хубаво е да го купимъ, отколкото да плащаме страшни кирии. Така щото, само думата „покупка“ да се прибави.

Прѣдсѣдателътъ: Има прѣдложение да се притури слѣдъ думата „наемъ“ и думата „покупка“. Г-нъ докладчикъ! Приемате ли тая прибавка?

Докладчикъ Т. Влайковъ: Приемамъ я.

Прѣдсѣдателътъ: Турямъ на гласуване § 2 и моля ония, които го приематъ така измѣненъ, да вдигнатъ ржка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 3. За канцеларски принадлежности, споредъ § 14 отъ правилника за произвеждането и оправдаването на държавнитѣ разходи; за отопление, освѣтление, печатане вѣдомости, бланки, метеорологическитѣ наблюдения и всѣкакъвъ видъ официални книжа; за пощенски разноси; водосвѣтъ, изповѣдъ на ученицитѣ и пр.; за надници на работници по чистене на учрежденията и на други съ коне, по снабдяване съ вода резервоаритѣ и парнитѣ котли за централното отопление на гимназиалнитѣ здания въ Русе и Варна, за 4 м. 33.334 л., за 8 м. 66.666 л., всичко 100.000 л.“

Прѣдсѣдателътъ: Моля ония, които сж за тоя параграфъ, да вдигнатъ ржка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 4. За купуване и репарация мобили, малки поправки и обдържане зданията и сбиркитѣ; направа гимнастики, ботанически градини и тѣхното ограждане; купуване сѣмена и дървета за градинитѣ, както и разноси по тѣхното обработване и поддържане; направа клѣтки, огради и приспособления за метеорологическитѣ станции; снабдяване съ необходимитѣ инструменти централнитѣ отопления и материали за дезинфекция за зданията, постоянни за 4 м. 13.334, за 8 м. 26.666, врѣмenni за 4 м. 5.000, за 8 м. 10.000, всичко 55.000 л.“

Прѣдсѣдателътъ: Моля ония, които сж за тоя § 4, да вдигнатъ ржка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 5. За учебни пособия, книги съ подвързията имъ, вѣстници, списания и др. (безъ библиотекитѣ и музеитѣ), както и за помагала и материали по рѣчната работа, за 4 м. 16.666, за 8 м. 33.334, всичко 50.000 л.“

Има и една забѣлжка: (Чете.) „Отъ сумата 50.000 л., 30.000 л. сж за учебни помагала, книги и списания на Висшето училище.“ Впрочемъ, тая забѣлжка не се отнася за тая година; тя е за миналата година.

Прѣдсѣдателътъ: Които сж за тоя § 5, моля да вдигнатъ ржка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 6. За командировки по служебни работи и по научни изсѣдвания, за 4 м. 6.666, за 8 м. 13.334, всичко 20.000 л.“

Прѣдсѣдателътъ: Моля ония, които сж за § 6, да вдигнатъ ржка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 7. За формено облѣкло на разсилнитѣ и слугитѣ (при централното управление, Висшето училище, гимназитѣ мжжа и дѣвческа въ София, Рисувалното училище, Народната библиотека и музеи въ София и централната метеорологическа станция), за 4 м. 1.500, за 8 м. 3.000, всичко 4.500 л.“

Прѣдсѣдателътъ: Които сж за тоя § 7, моля да вдигнатъ ржка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 8. За научни екскурзии на ученицитѣ, само за първитѣ 4 мѣсеца 300 л.“

В. Кжичовъ: Азъ искамъ да направя тукъ една бѣлѣжка. На много мѣста въ Европа се позволява безплатно пътуване на ученицитѣ по желѣзницитѣ и параходитѣ, когато отиватъ заедно съ учителитѣ си по екскурзии. У насъ това нѣщо не се практикува, а се отпускатъ билети съ по-малка заплата. Има бѣдни дѣца, които не могатъ да плащатъ, та често пъти ставатъ тия неприятности: отъ единъ класъ отиватъ 20 дѣца, а 4—5 не могатъ. Изобщо е прието на повечето мѣста въ Европа безплатно пътуване на ученици по желѣзницитѣ, когато учителитѣ имъ ги водятъ по разходки. Така е и въ Сърбия. Азъ бихъ желалъ и у насъ да се направѣше подобно нѣщо.

Министъръ-Прѣсѣдатель П. Каравеловъ: Боя се да не би тогава и богатитѣ дѣца да се разхождатъ даромъ, а пъкъ нѣма защо да се разхождатъ даромъ. Въ Европа го правятъ, и тамъ е добръ, защото ония желѣзници даватъ приходъ на държавата, когато нашитѣ желѣзници не даватъ приходъ. Затова азъ по съмъ съгласенъ да имъ отпуснемъ сума отъ бюджета, отколкото да намалимъ прихода отъ желѣзницитѣ и по такъвъ начинъ, покрай сиромаситѣ, да се ползуватъ и богатитѣ. Сега намаляваме цѣната на билета до $\frac{1}{3}$, вие сами казвате това, но сѣ пакъ да има контролъ. Ако ги даваме даромъ, това винаги ще води къмъ злоупотрѣблениа. По-добръ е засега да остане тая система, а занаярѣдъ можемъ да рѣшимъ нѣщо по-хубаво.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Азъ поддържамъ мнѣнието на г. Министра, да се възстанови този параграфъ за цѣла година, да фигурира тукъ, въ бюджета, и да бѣде 1.200 л.

Министъръ-Прѣсѣдатель П. Каравеловъ: Азъ нѣмамъ нищо противъ. Може; нека се тури това, но да знаемъ, че има редъ.

Прѣсѣдательтъ: Турямъ на гласуване § 8 тѣй измѣненъ и моля ония, които сж за него, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 9. За изплащане комисиона, остатъци и други суми на Българската Народна Банка по прѣводи въ странство, за 4 м. 334, за 8 м. 666, всичко 1.000 л.“

Прѣсѣдательтъ: Моля ония, които сж за тоя параграфъ, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 10. За купуване метеорологически инструменти съ разноси по прѣнасянето имъ, за 4 м. 666, за 8 м. 1.334, всичко 2.000 л.“

Прѣсѣдательтъ: Които сж за тоя параграфъ, моля да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„Глава III.“

Стипендии и помощи въ България и странство.

„§ 11. За поддържане стипендиантитѣ въ България, единъ подъ наименованіе „Маринъ С. Дриновъ“ и други по изучаването на озици въ странство, заедно съ слѣдующитѣ имъ се по закона такси, пѣтни, печатане тези, изпитни, за дипломъ и др., за 4 м. 16.666, за 8 м. 33.334, всичко 50.000 л.“

Прибави се „въ България и странство“, защото така, както е казано, разбира се въ странство и не се разбира, че има такива и въ България.

Министъръ-Прѣсѣдатель П. Каравеловъ: И тѣ ще се намалятъ. Въобще, стипендитѣ се намаляватъ, защото сега оставатъ послѣдни стипендии тия, които има въ Висшето и педагогическиятъ училища. Въ странство ние почти нѣмаме стипендианти, освѣнъ ония на Военното Министерство и на фондоветѣ, за които въ дадения случай не става дума. Тукъ има една стипендия „Маринъ Дриновъ“, на която искамъ да обърна вашето внимание. Тя е създадена отъ Министерския Сѣвътъ, но не знаа доколко е това правилно, при всичко че бихъ желалъ да прославимъ името на г. Дринова. Тукъ тя се поставя като правителствена стипендия. Обикновено стипендитѣ носятъ имената на онѣзи хора, които сж пожертвували нѣщо за тѣхъ. Тя е установена отъ Министерския Сѣвътъ и прѣвъ път лани е узаконена, но не е дадена никому; и тази година не е заета. Азъ не знаа доколко тая стипендия може да съществува въ такава форма — да се задѣлжава бюджетътъ да поддържа стипендианти въ странство. И въобще въпросътъ за стипендията „Маринъ Дриновъ“ не е ясенъ, защото стипендитѣ, когато лицето не е дало пари за тѣхъ, тѣ нѣматъ никакво отношение къмъ името му. Могло би да се направи нѣщо друго. Но правителствена стипендия „Маринъ Дриновъ“ — това е малко странно. Въ всѣки случай азъ бихъ желалъ да чуя нѣкой другъ по тоя въпросъ.

В. Кжичовъ: Тая стипендия се създаде, когато се празнуваше 25-лѣтния юбилей на г. Марина Дриновъ. Тогава, както знаете, Софийскиятъ градски сѣвътъ наименова една улица на името на г. Дринова, а Правителството рѣши да учреди една стипендия на негово име. Тая стипендия не е заета отъ никого, понеже правиха конкурсъ за нея и никой не издържа конкурса. Добръ ще бѣде, мисля, да се остави, както е записана, а пъкъ наесенъ г. Министерътъ да помисли за нейната уредба. Хубаво е, когато си има отдѣленъ фондъ за стипендии, било правителственъ, било другъ — тогава си има смѣтка; а сега ще гласуваме всѣка година и една година може да се намѣрятъ нѣкои

да я изхвърлят. (Министър-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Капиталътъ трѣбва да се внесе въ Банката.) Ако е за увѣковѣчаване паметта на празненството, трѣбва да има фондъ.

Министър-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Азъ желая да се намали на 35.000 л.; нѣма нужда отъ повече.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Тѣ ще останатъ економия.

Н. Кормановъ: Да се намали на половина!

Министър-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Ама ако турите 35.000 л., ще стигнатъ.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Съгласенъ съмъ на 35.000 л.

Прѣдсѣдателъ: Турямъ на гласуване § 11, намаленъ на 35.000 л., както се прѣдложи отъ г. Министър-Прѣдсѣдателя. Моля ония, които сж за тоя параграфъ тѣй намаленъ, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приемва.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.) „§ 12. За помощи на ученици въ странство, за 4 м. 6.666 л., за 8 м. 13.334, всичко 20.000 л.“

Министър-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Азъ и за тази сума ще кажа, че, вѣроятно, за послѣденъ пътъ се отпуща. Желателно е да се зачеркне, което наесенъ ще направимъ, за да нѣмаме гюрултий постоянно; но понеже сж ангажирани сумитъ, засега не можемъ да направимъ нищо.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Едно че сумитъ сж ангажирани за тази година, та трѣбва да се отпуснатъ, но азъ по принципъ бихъ желалъ да се запази такъвъ единъ параграфъ за всѣка година, защото ако не даваме стипендии, то младежитъ, които отиватъ да слѣдватъ въ нѣкое училище на свои частни срѣдства, често пѣти, като слѣдватъ 2—3 години, въ послѣдната година се намиратъ въ такова трудно положение, щото сж заставени да изгубятъ всичко това, което сж похарчили, и трудътъ, който сж положили, и да се върнатъ недовършили. Всѣкога се явяватъ такива случаи, та заради това добръ е да се прѣдвижда една сума, та на такива въ краенъ случай да се помага.

Министър-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Вие помните хубаво, че фондътъ отъ „Добродѣтелната дружина“, споредъ послѣдната редакция, гони тази цѣль. Нѣма защо да се разширява, защото повече на хайнаджитъ се даватъ тия помощи.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Да, и тамъ ще се базира.

Прѣдсѣдателъ: (Къмъ г. Министър-Прѣдсѣдателя.) Прѣдлагате ли намаление?

Министър-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Не.

Прѣдсѣдателъ: Турямъ на гласуване § 12 така, както се прочете отъ г. докладчика. Моля ония, които сж за него, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приемва.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„Глава IV.

Инспекция и поддържане общинскитъ училища.“

Въ тази глава комисията направи нѣкои важни измѣнения. Намѣсто прѣдвиденитъ отъ 1 юлий нататкъ, за 6 мѣсеца, 12 окръжни училищни инспектори и 12 тѣхни помощници, съ съответствующитъ имъ пѣтни и дневни и секретаритъ имъ, комисията прѣдвидѣ да има 4 инспектори на класнитъ училища, които може да работятъ въ София, може да работятъ и по провинцията, като се разпрѣдѣли цѣлата страна на райони и 48 училищни инспектори за основнитъ училища, които ще се натѣкватъ, отъ една страна, отъ сегашнитъ околийски инспектори, които сж издържали изпитъ, и отъ друга страна, отъ лица съ малко по-голъмо образование и съ малко по-високъ цензъ, и ще иматъ такава заплата, каквато е била досега въ закона за околийскитъ инспектори 2.220 л. Та цѣлиятъ параграфъ е измѣненъ така: (Чете.)

„Глава IV.

Инспекция и поддържане общинскитъ училища.

(За първитъ 6 мѣсеца.)

§ 13 а) за съдържание на десетъ окръжни училищни инспектори (Софийския съ 4.800 л. годишна заплата, а останалитъ деветъ съ по 4.640 л.) 23.280 л.

б) за съдържание на четиридесетъ и осемъ околийски инспектори, споредъ степенитъ и заплатитъ имъ, 50.000 л.

в) за пѣтни безотчетно: на окръжнитъ инспектори по 720 л. одному, а на околийскитъ — по 480 л. одному годишно (§ 12 отъ закона) 15.120 л.

г) за съдържание на секретаритъ-отчетници, писаритъ и прислугата на окр. инспектори (§ 18 отъ закона) 17.340 л.

(За останалитъ 6 мѣсеца.)

а) За съдържание на 4 инспектори на общинскитъ класни училища по 4.200 л. годишна заплата = 8.400 л.

б) За съдържание на 48 инспектори на основнитъ училища по 2.220 л. годишна заплата = 53.280 л.

в) За пѣтни пари безотчетно на инспекторитъ на основнитъ училища по 480 л. годишно = 11.520 л.

г) За писари и прислуга на тия инспектори 15.000 л.

Или всичко 88.200 л. за второто шестмѣсечие, а съ първото — 193.940 л.

В. Кънчовъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ не мога да се съглася да направимъ сега измѣнения въ закона за инспекцията или въобще въ параграфа за инспекцията, който ни прѣдлага комисията, по много важни съображения, които ще ви помоля да изслушате и прѣцѣните. Инспекцията на училищата е единъ важенъ институтъ, отъ доброто или лошото поставяне на който зависи, до известна степенъ, успѣхътъ на учебното дѣло у насъ.

Заради това, именно, отъ самото създаване на Княжеството се е обръщало внимание на инспекцията. Извѣстни ви сѣ стадийтъ, прѣзъ които е минала инспекцията. Въ началото се уреди едноличната инспекция, каквато сега прѣдлага комисията, но тя се измѣни по начина на назначаването и по искането на цензъ на лицата, които ще да завзематъ тази длъжностъ; послѣ станаха инспекторскитѣ длъжности изборни, послѣ пакъ се въведе назначаването. Въобще инспекцията у насъ прѣтърпѣ нѣколко измѣнения, но си остана еднолична до прѣди двѣ години. Споредъ послѣдното устройство на едноличната инспекция, прѣдвиждаха се инспектори 45 души и се изискваше да бждатъ съ висше образование; допущаха се и хора, които нѣматъ висше образование, но заради това пъкъ изискваше се да сѣ се отличили съ нѣщо по учебното дѣло и да сѣ станали извѣстни. Слѣдъ като направи Министерството голѣмитѣ измѣнения въ закона за народното просвѣщение и отне първоначалнитѣ училища отъ общинитѣ, та ги подчини на Министерството на Просвѣщението, и слѣдъ като отне управлението на трикласнитѣ училища отъ общинитѣ, Министерството се видѣ принудено да измѣни първия начинъ на инспектиране на училищата. Станаха серийни промѣни въ самата организация на самото училище. Освѣнъ това, училищното дѣло напредна; особено основнитѣ училища напреднаха доста много; педагогическитѣ училища дадоха учители, които прѣобразуваха основнитѣ наши училища, поставиха ги на по-добра основа въ всѣко отношение, отколкото бѣха по-напредъ. Всички тия обстоятелства накараха Министерството да промѣни дотогавашния институтъ на инспекторството. Най-главната причина, която го накара да промѣни института, бѣше тая, че Министерството, за да поддържа прѣко своето управление, взема почти всичкитѣ училища на Княжеството върху себе си и старата организация бѣше недостатъчна да може да се надзираватъ и управляватъ училищата. Заради това, именно, създадоха този новъ институтъ, споредъ който стана една по-голѣма централизация на инспекцията. Училищата чрѣзъ новия институтъ на инспекцията можеха да се наблюдаватъ по-прѣко, защото инспекцията взе голѣма частъ отъ функциитѣ на училищнитѣ настоятелства, взе голѣма частъ отъ функциитѣ на общинитѣ и ги съсрѣдоточи въ себе си. А пъкъ и за ревизиране на първоначалнитѣ училища се оказаха мнозина отъ инспекторитѣ, съществующи дотогава, непригодни, понеже нѣмаха педагогическо образование. Това накара Правителството да създаде двойния институтъ прѣди двѣ години, който съществува досега. Споредъ този институтъ, инспекторатътъ се състои отъ окръжни училищни инспектори и отъ околийски училищни инспектори. Окръжни училищни инспектори се опрѣдѣляха да бждатъ десетъ души, като се раздѣли цѣлата България на 10 учебни окръжия. На тѣхъ се прѣдостави да инспектиратъ всичкитѣ класни училища, III-класни,

V-класни и VI-класни и даже общинскитѣ и окръжни гимназии, дѣто се намираха въ България. Освѣнъ това, тѣмъ се възложи широка административна дѣятелностъ. Тѣ сѣ длъжни да се грижатъ за изпълнението въ училището на всичкитѣ правителствени разпоредби, и заради това Министерството на Просвѣщението чрѣзъ тѣхъ прави всички разпоредби, които се касаятъ до просвѣщението въ страната. Много отъ разпоредбитѣ на Министерството, които се пращаха чрѣзъ околийскитѣ началници и чрѣзъ общинитѣ, Правителството ги съсрѣдоточи въ рѣцѣтъ на окръжнитѣ инспектори, и съ тѣхъ Министерството създаде свои прѣдставители въ 10 окръжа, които станаха прѣки негови органи за наблюдаване на учебното дѣло. Инспекторитѣ се занимаватъ сега и съ заплатитѣ на учителитѣ, грижатъ се за съставянето на платжни вѣдомости, за редовното изплащане и пр. Окръжнитѣ инспектори се занимаватъ съ събиране на всички статистически свѣдѣния по учебното дѣло. Освѣнъ това, на тѣхъ се прѣдостави правото да засѣдаватъ въ окръжнитѣ съвѣти, постояннитѣ комисии и въ окръжнитѣ училищни съвѣти. Въ окръжнитѣ съвѣти засѣдаватъ окръжнитѣ инспектори всѣки пътъ, когато тѣ се занимаватъ съ учебното дѣло. Тѣ сѣ длъжни да възбуждатъ въпроси прѣдъ окръжнитѣ съвѣти и за отваряне на нови училища, за правене училищни здания, за издирването срѣдства за поддържането на тия нови училища и да присѣствуватъ въ окръжнитѣ съвѣти, когато се разглеждатъ нѣкакви въпроси, които се касаятъ до учебното дѣло. Освѣнъ това, тѣ засѣдаватъ въ постояннитѣ комисии и се грижатъ, щото въ бюджета на общинскитѣ управления да се прѣдвиждатъ нужнитѣ суми за поддържането на общинскитѣ училища. Ако общинскитѣ управления не изпълнятъ тия задължения, дава се право на инспектора да обрне вниманието на Министерството и да налага училищенъ данѣкъ по правителственъ пътъ. Освѣнъ това, тѣмъ е прѣдоставено да засѣдаватъ въ окръжнитѣ училищни съвѣти и да взематъ участие въ всичкитѣ дѣла, които ви сѣ извѣстни отъ закона за окръжнитѣ училищни съвѣти. Независимо отъ това, тѣмъ е прѣдоставено правото за рѣшаване на всички по-голѣми спорове, които се появяватъ между общинитѣ и учителитѣ въ трикласнитѣ училища, между учителитѣ въ тия трикласни училища и пр. и пр. Значи, Министерството е оставило и една частъ отъ своитѣ атрибути на окръжнитѣ училищни инспектори; значи, тѣ сѣ истински прѣдставители на Министерството въ 10-тѣ учебни окръжи на България.

Институтътъ на околийскитѣ инспектори Министерството е поискало да го постави на чисто педагогическа основа, и заради това то се е постарало да отнеме отъ тѣхъ всичката канцеларска работа, и затова не имъ се прѣдвижда кредитъ нито за писари, нито за нѣкаква канцеларска работа, а просто имъ е прѣдписано да се занимаватъ съ училищата, да пътуватъ по селата, да инспектиратъ

училищата. Едничката имъ писмена работа е да рапортиратъ за резултата, намѣренъ при ревизирането на училищата. Тѣ ревизиратъ първоначалнитѣ училища и затова въ закона и правилника е прѣвидено, че трѣбва да иматъ непрѣмѣнно педагогическо образование, а окръжнитѣ училищни инспектори трѣбва да иматъ висше образование, да сж учителствували едно извѣстно число години и да сж били първостепенни учители. Значи, прѣдвиджатъ се лица, които иматъ голѣма опитност по училищната администрация, когато отъ околийскитѣ инспектори се иска да иматъ педагогическо образование и извѣстно число години, прѣкарани въ учителствуване въ първоначалнитѣ училища. На околийскитѣ инспектори е прѣдоставено така сѣщо голѣма работа. Освѣнъ инспектирането на училищата, тѣ се грижатъ въ селата за всички работи на училището, тѣ се занимаватъ съ уреждане на неприятноститѣ между учителитѣ и общинитѣ, на учителитѣ помежду имъ и пр., тѣ се занимаватъ даже съ въпроса за даване на учителитѣ отпускъ, а само за по-голѣмъ отпускъ Министерството си е запазило правото. При това положение на работата, както е поставена, измѣненіята, които бихме направили сега съ прѣдставения бюджетопроектъ, би довели дѣлото на инспекцията до положение да не може да функционира поне за извѣстно врѣме, а въ бѣдѣще би поставила околийскитѣ инспектори въ едно много трудно положение да изпълняватъ всички тѣзи длѣжности и формалности, които имъ се налагатъ. Свършено друго би било, ако измѣнѣхме закона за училищата, ако, както прѣдвиждаше Правителството, дадѣхме трикласнитѣ училища на общинитѣ, ако, както прѣдвижда Министерството, наредѣхме института на училищнитѣ настоятелства, въпроса за фондоветѣ, ако прѣдадѣхме една частъ отъ административната работа на инспекторитѣ на училищнитѣ настоятелства и оставѣхме друга частъ на общинитѣ — тогава естествено е, че на този институтъ ще му се намали голѣма частъ отъ административната работа, която поглѣща сега всичкото му внимание. Но ако оставимъ сѣщия редъ, който е билъ досега, ако оставимъ трикласнитѣ училища подъ прѣкия надзоръ на Държавата — имайте прѣдъ видъ, че Държавата назначава всички учители въ трикласнитѣ училища, като взима въ внимание мнѣнието на окръжнитѣ инспектори, — значи, ако повѣрѣхме класнитѣ училища на общинитѣ, тогазъ вече въвеждаме едноличния институтъ, на който азъ въ основата симпатизирамъ. Но да се въведе тогава, когато ще уреди изцѣло училищниятъ въпросъ у насъ, именно когато училищата отидатъ подъ вѣдомството на общинитѣ и на инспекторитѣ остане само надзора на учебната, педагогическа и възпитателна частъ, а всичката административна работа остане на общинитѣ и една малка частъ на централното управление. Обаче, додѣто това не стане, не е възможно да прокараме реформата, която се иска съ бюджета, защото, ако я прокараме съ бюджета, ще имаме слѣдуюция

резултатъ: околийскитѣ инспектори ще се натоварятъ съ голѣма административна работа, защото всичката работа на окръжнитѣ инспектори ще прѣмине на околийскитѣ и тѣ не ще могатъ да ревизиратъ училищата. Независимо отъ това, тѣ не ще може да засѣдаватъ въ тия сѣвѣти, които се прѣдвиджатъ сега, не ще може да се занимаватъ съ важния въпросъ, който имъ е наложенъ на главата, съ важния въпросъ за изплащането на заплатитѣ и всичкитѣ други работи, които имъ сж наложени, или нѣма да ги изпълняватъ, или ще ги изпълняватъ наполовина и най-много ще страда учебното дѣло, за интереситѣ на което ние трѣбва да се грижимъ. Независимо отъ това, искамъ да ви кажа, че сегашниятъ институтъ на околийскитѣ инспектори е още много слабъ, за да положимъ на гърба му тази тежка работа, която се прѣдвижда въ закона за инспекцията. Днесъ имаме 48 инспектори, обаче, отъ тѣхъ само 24 иматъ право на основание на закона да бѣдатъ инспектори, а другитѣ сж инспектори по нужда, защото не може да се намѣрятъ още съответствующи лица за тѣхното мѣсто, т. е. лица, които сж издържали нужния изпитъ. И тѣзи лица, които сега сж инспектори, тѣзи 24 души, които сж издържали изпитъ, сж лица съ много слаба подготовка. Азъ поискахъ да ми се съобщи отъ Министерството на Просвѣщеніето какъ сж издържали тѣзи инспектори своя изпитъ и ми дадохъ единъ списъкъ, отъ който се вижда, че отъ 22 души, които сж издържали изпитъ, ни единъ нѣма „отличенъ“, само двама иматъ „много добъръ“, 11 — „добъръ“ и 9 — „удовлетворителенъ“. Така щото, самитѣ тѣзи 22 инспектори, които имаме сега, които стоятъ начело, които сж най-добритѣ наши сили въ инспекцията, както виждате, сж още елементъ твърдѣ много слабъ. Независимо отъ това, този инспекторски персоналъ отъ свѣдѣніята, които има Министерството и които азъ черпихъ въ Министерството, още много слабо е подготвенъ за работа, защото е много младъ и новъ. Има добри сили между тѣхъ, които въ бѣдѣще, вѣроятно, ще бѣдатъ по-добрѣ подготвени, за да изпълняватъ тази важна и тежка обязаность, която имъ се възлага, но сега-засега Министерството явява, че четирма отъ тѣхъ сж станали абсолютно невъзможни поради извънредна слабость; така щото, има 18 души надежни сили, а другитѣ, които не сж държали изпитъ, сж много още слаби за работата, която имъ е възложена. Ако на тѣзи още слабо подготвени и слабо изпитани хора се възложи цѣлата работа на инспекцията, грамадна и отговорна работа, азъ съмъ дълбоко убѣденъ, че училищата ни нѣма да спечелятъ, а ще изгубятъ, защото тия инспектори не ще могатъ да понесатъ тежкия товаръ, който имъ се възлага отъ законитѣ на страната, поне дотогава, докогато не бѣдатъ измѣнени и институтътъ на инспекторитѣ стане по-солиденъ и по-опитенъ. Отъ инспекторитѣ, които сега имаме — азъ говоря само за 22-мата, които сж издържали изпитъ и иматъ право да бѣдатъ инспектори, — едвамъ че-

тирма сж надминали 30 години, а най-старият е на 34 години; така щото виждате, че този елементъ е много младъ и ще бѣде много опасно за учебната работа да се постави на още неуякналия му грѣбъ тежката работа, каквато е задачата на инспекцията у насъ. Азъ, като вѣрвамъ, че инспекцията е много полезна за напѣтъ училища и много нужна, намирамъ, че трѣбва да помислимъ сериозно, когато ще правимъ измѣнения въ тази инспекция. Азъ зная, че и сега между окръжнитѣ инспектори има хора съ голѣма опитностъ, но има и доста много неподготвени и съвършено непригодни за работата, която имъ е възложена, защото, за жалостъ, не сж добръ подбрани всичкитѣ хора, които съставляватъ института на училищната инспекция. Но азъ вѣрвамъ, че ние имаме доста сили отъ по-старитѣ учители съ висше образование и едно Министерство, което не се води отъ партизански съображения, би могло да подбере отлични работници отъ тази срѣда и да поддържа този институтъ още, докогато не направимъ пълно прѣобразование на нашето учебно дѣло.

Независимо отъ това, азъ се боя отъ бързи реформи. Едвамъ прѣди 2 години махнахме едноличния инспекторски институтъ и още 2-тъ години не сж се минали, наново искаме промѣнения. Когато едно правителство узаконява една нова система, трѣбва да почака 3—4—5 години да изчерпи поука, да види резултатитѣ и тогава да я промѣнява. Промѣняването всѣка година на управлението на единъ институтъ е извънредно опасна мѣрка и тя показва голѣма несолидностъ въ управлението. Желателно би било да избѣгваме тѣзи горчиви опити, които постоянно се правятъ съ въпроси, бърже вкарани въ дѣйствиe и бърже отмѣняни. Даже ако бѣхме намѣрили, че едноличната училищна инспекция сега-засега е необходима, пакъ би било благоразумно да почакаме до есенната сесия и да прѣдоставимъ на Министерството още 4 мѣсеца за изучаване. И другъ пътъ сме говорили въ Сѣбранието, че е опасно съ бюджета да промѣняваме цѣли закони, които основно задѣватъ една или друга частъ отъ управлението на Държавата.

На основание на всички тѣзи съображения, ще моля г. Министра на Просвѣщенiето и г. г. народнитѣ прѣдставители да се съгласятъ сега-засега да не правимъ измѣнения въ инспекторския институтъ, да оставимъ стария институтъ, и нека Правителството поизучи добръ въпроса. Економии ние нѣма да направимъ, защото, ако приеме Сѣбранието това, което прѣдлага почитаемота комисия, ние ще изразходваме 185.000 л., а досегашниятъ кредитъ за инспектората е билъ 211.000 л., значи, има една разлика отъ 25.000 л. Тази разлика отъ 25.000 л. не е сума, която би ни заставила, въ полза на економията, да правимъ промѣнения. Едноличниятъ инспекторатъ ще бѣде извънредно полезенъ за насъ, когато, както казахъ въ началото на рѣчьта си, реорганизираме училищата

и прѣдоставимъ и третокласнитѣ, и общинскитѣ училища на вѣдѣнието на училищнитѣ настоятелства въ общинитѣ; но прѣди това трѣбва да промѣнимъ закона за общинскитѣ управления и за училищнитѣ настоятелства, закона за инспекцията и тогава да вотираме единъ бюджетъ съ такива крупни измѣнения. Ето защо, подбутнатъ отъ всички тия съображения, които изказахъ, азъ ще моля и ще настоявамъ да остане институтътъ така, както си е, поне докрая на годината, додѣто Правителството научи и покаже всички слаби страни на стария и всички добри страни на новия, който ще го замѣни.

Министъръ-Прѣдсѣдатель П. Каравеловъ: Азъ мисля, че ние можемъ да вземемъ срѣдния пътъ. Ние затъ не измѣнихме съ своето прѣдложение принципа. Наистина, че може да се почака до есенъ, но сега сж вече махнати извѣстни околийски инспектори. Бихъ просто желалъ така да стане: да останатъ окръжнитѣ инспектори, поне засега до есенната сесия, за да проучимъ въпроса и да останатъ ония 22-ма инспектори, за които поне има извѣстна гаранция, че ще бѣдатъ добри инспектори. Тоя въпросъ ще бѣде единъ компромисъ между мнѣнието на комисията и мнѣнието на г. Кънчова. Би било най-добръ, поне засега, да рѣшимъ тѣй въпроса. Титулярниятъ Министъръ ще се заеме прѣзъ лѣтото да го проучи. Азъ не вѣрвамъ, че ще направятъ такива чудеса, ако сж 48, а не 22. Така щото да си остане инспекторството, както си е.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Комисията не би излѣзла да иска такава коренна промѣна на системата на досегашната инспекция, ако, отъ една страна, не бѣше внесенъ законопроектъ за измѣнение на досегашния законъ за инспекцията и, отъ друга страна, ако въ бюджета не бѣше внесено едно измѣнение такова, което пакъ издѣлно измѣнява досегашната система на инспекцията. Единъ пътъ направено това измѣнение, отъ една страна, чрѣзъ законопроекта, отъ друга страна, чрѣзъ бюджета, и като имаме прѣдъ видъ и желанието да се направи економия, а, главно, като имаме прѣдъ видъ резултатитѣ, които даде двѣгодишното приложение на досегашната система на инспекцията, ние помислихме, че може да се направи едно по-коренно измѣнение не чрѣзъ бюджета, а чрѣзъ самия законъ, който е внесенъ, като съгласиме и бюджета съ закона, и затова направихме това, което виждате сега.

Азъ ще кажа нѣколко думи въ отговоръ на г. Кънчова, въ защита на това мнѣние, което е прокарано отъ комисията. Г-нъ Кънчовъ мисли, че главниятъ мотивъ за промѣнение на системата на инспекцията, която е направена прѣди двѣ години, е, че съ закона отъ 1892 г. сж отнети, тѣй да се каже, функциитѣ на училищнитѣ настоятелства и сж дадени на други. Доколкуто зная, мотивитѣ, които сж ръководили законодателя, или самото Министерство, не сж такива и не по тази причина е

въведена тази двойна система. Функциите на училищните настоятелства не сж отнети. Защото едно само е промѣнено отъ положението на училищните настоятелства, че тѣ не изплащатъ цѣлата заплата и не напълно назначаватъ учителите. Назначаватъ се учителите отъ училищните настоятелства, но съ утвърждение отъ окръжния училищенъ съветъ. Доколкото зная, мотивите, за да се промѣни прѣдшната система на едноличната инспекция, сж слѣдующите: мислило се е, че понеже инспекторите се занимаватъ съ два вида работа, отъ една страна, съ канцеларска, а отъ друга страна, съ чисто педагогическа, то като вършатъ и двѣте работи, не могатъ нито едната, нито другата успѣшно да извършватъ и се е мислило да се раздѣли инспекцията на двѣ, та едната частъ, върховната инспекция, да се занимава съ административната работа и канцеларската, а околийската инспекция да се занимава само съ педагогическата работа. И както имахъ честта да забѣлѣжа при разискването по принципъ, когато говорихме по тоя въпросъ, тази идея бѣше права. Но на практика не може да се приложи; оказа се, че нито окръжните инспектори се заеха съ административна работа, нито околийските инспектори съ педагогическата, а въ сжщностъ и едните, и другите се заеха съ тази смѣсена работа, съ каквато сж се занимавали и по-напрѣдъ. Окръжните инспектори се явиха като инспектори и като ревизори и околийските инспектори се нагърбиха и съ канцеларската и административна работа, и съ чисто педагогическата, и излѣзе, че нито едната, нито другата пакъ не може да се извършва, само че се създадохъ много по-големи трудности въ общото дѣло. Трудностите се състоятъ въ двѣ нѣща: първо, че околийските инспектори, които сж лишени отъ канцелария и отъ срѣдства, за да вършатъ каква да е административна работа, се натовариха съ прѣмного работа, която нѣматъ възможностъ и срѣдства да изпълняватъ, а, отъ друга страна, окръжните инспектори останаха да изпълняватъ тоже административна работа въ широкъ размѣръ и педагогическа работа. И при това тѣмъ се възложи педагогическа работа, за която споредъ ценза не можеха да отговарятъ. Тѣмъ се възложи и ревизията на основните училища, а пъкъ тѣ, като излѣзли отъ гимназии, не можеха да изпълняватъ тая работа. А отъ друга страна, не е само въ това прѣчката, а прѣчката е и за бързия вървежъ на работата. Прѣдполага се, че околийскиятъ инспекторъ ще се ръководи и направлява отъ окръжния инспекторъ, но, въ сжщностъ, инспекторската работа на околийските инспектори е била свършено независима, т. е. не се уиктвахъ въ това какво ще правятъ, когато отидатъ да ревизиратъ единъ учителъ, та въ това никой не може да се бърка, нито може да помогне — доколкото сж способни и каквото могатъ да направятъ, това само вършатъ. Но слѣдъ като извършатъ своята сжщинска работа сами, за да се даде ходъ на това, което сж намѣ-

рили, или за да се удовлетворятъ учителите по работата, която иматъ, работата трѣбва да прѣмине и втория каналъ. Това, което единъ инспекторъ намѣри, не може да го приложи, а ще трѣбва да пише на окръжния инспекторъ, за да иска разрѣшение, и той трѣбва да върне отговоръ на околийския инспекторъ, какво да направи послѣдниятъ. Създава се излишна прѣписка, бавежъ на работата и излишни прѣчки. А послѣ и друга една прѣчка се създаде. Понеже окръжните инспектори се явяватъ като едни големи администратори, често разбиратъ много широко своята задача, разбиратъ че сж нѣкои голѣмци, и безъ да сж влизали въ течението на работата и безъ да знаятъ сжщността на работата по отношение на основните учители, често пакти се явяватъ съ големи и излишни амбиции спрѣмо тѣхъ, само да прѣчатъ, да съсипватъ и да ограничаватъ, безъ да знаятъ дали трѣбва така да се постѣпва или друго-яче. Тѣ прѣвърнаха инспекторството, което трѣбва да се състои въ живи връзки съ учителството, въ едно заповѣдничество; обаяха се отъ голѣмото си и широко началствено положение, учредено, сѣкашъ, само да заповѣдва, когато задачата на инспекцията е да бѣде свѣтлинъ на учителите и близкъ наставникъ, да имъ помага въ затруднителното положение, въ което сж поставени, а това окръжните инспектори не го направиха — тѣ тъкмо противното правѣха. Щомъ нѣкой учителъ е по-събуденъ и по-самостоятеленъ, явятъ се нѣкои да го гонятъ, и окръжниятъ инспекторъ, като прѣдставителъ на силата, на централната властъ, и вървящъ съ общото течение, да се прѣслѣдватъ всички тия, които сж самостоятелни, явява се всѣкога да прѣслѣдва самостоятелните учители, вмѣсто да ги защитава; вмѣсто да издири това, което е правото, и да разбере и уреди всички недоразумѣния, които сжществуватъ между едните и другите. Та, искамъ да кажа, че така, както сега е поставена окръжната училищна инспекция, въ много отношения се явяваше голема спѣлка на учебното дѣло. Въ едно отношение тя имаше своя роль, относително класните училища, и тѣ напълно бѣха подъ вѣдомството на окръжните инспектори, които сж играели както за материалната страна на училищата, така и за персонала полезна роль; можеха да се срѣщатъ съ учителите всѣкога и да ги опжтватъ, и само по отношение на класните учители тѣ изпълняваха, дѣйствително, своята роль.

Г-нъ Кънчовъ ни наброи задачите на окръжната инспекция и каза, че по-напрѣдъ тия задачи не сж били изпълнявани, а само откакъ се създаде този институтъ. Доколкото зная работата, това не е съвсѣмъ вѣрно. Всички тия задачи и по-напрѣдъ сж се изпълнявали — и относително изплащането на учителите, и относително постройката на здания, и относително прѣдставяване учителите прѣдъ окръжната постоянна комисия, по важното е, че сега всички тия работи се извършватъ съвмѣстно отъ окръжните и околийските инспектори. Въ самия

закопъ, ако погледнемъ, ще видимъ, че главнитѣ задачи на окръжнитѣ и околийскитѣ инспектори сж еднакви. Чл. 15 казва: (Чете.) „Окръжнитѣ и околийскитѣ инспектори иматъ слѣдующитѣ длѣжности: а) грижатъ се за точното изпълнение и прилагане на училищнитѣ закони, правилници, програми и разпореждания на Министерството, които чрѣзъ тѣхъ се съобщаватъ на училищнитѣ настоятелства, учителитѣ и други лица; б) надзираватъ да се води обучението по педагогическитѣ принципи и прѣдписанитѣ инструкции“ и пр. Отъ всички тѣзи точки само 4 точки сж отдѣлно за окръжнитѣ инспектори. (Чете.) „Надзирава околийскитѣ инспектори при изпълнение на длѣжноститѣ имъ“. А пъкъ азъ казвамъ, че тѣ не могатъ да надзираватъ околийскитѣ инспектори, защото главната и сжществена длѣжностъ на единъ инспекторъ е да ревизира, а при ревизирането никой не може да го надзирава. Той може да ревизира само канцеларската му работа. Послѣ: (Чете.) „ревизира всички народни класни училища“. — дѣйствително това е било тѣхна работа, — „съставлява годишенъ отчетъ за състоянието на училищата въ цѣлото учебно окръжие“, — и едното, и другото може да изпълнява, дали за цѣлата околия или за тѣхното окръжие, това е безразлично, — „води прѣписката съ Министерството и съ другитѣ училищни власти въ учебното окръжие“ — тая прѣписка еднакво може да я води и околийскитѣ инспекторъ, — „прѣдставя разнитѣ въпроси на разглеждане въ окръжнитѣ училищни съвѣти и прискъствува въ засѣданията на окръжнитѣ съвѣти, кога се разискватъ въпроси по училищното дѣло“. Разнитѣ въпроси въ окръжния училищенъ съвѣтъ той ги прѣдставлява така, както му сж прѣдставени отъ околийскитѣ инспектори. Каквото прѣдставятъ околийскитѣ инспектори, това окръжниятъ инспекторъ като каналъ ще го прѣдстави въ окръжния училищенъ съвѣтъ. Не ще и дума, че е по-добъръ окръжниятъ училищенъ съвѣтъ да бѣде прѣдставенъ непосредствено отъ лицата, които сж изучили работата, отколкото да бѣде прѣдставенъ отъ хора, които не знаятъ сжщността на работата, ами я прѣдставляватъ както имъ е прѣдставена. Виждате, слѣдователно, че това, което е особена, извънредна задача на окръжния инспекторъ, не е такова нѣщо, което да не може да бѣде вършено и отъ околийскитѣ инспектори.

Но има други нѣкои страни още, които се засѣгнаха отъ г. Кънчова и на които азъ ще се спра. Отъ една страна, г. Кънчовъ напирѣ на това, че околийскитѣ инспектори сж по-млади и, слѣдователно, нѣкакъ си не ще бѣдатъ пригодни за работа, или нѣма да иматъ нужния авторитетъ. Като се вземе прѣдъ видъ сжщността и най-важната работа на инспекторитѣ, да обикалятъ училищата по всички села, по най-затѣнтенитѣ къшета, азъ мисля, че само млади и по-енергични хора могатъ да вършатъ тая работа. По-рано имаше по-стари инспектори, съ по-дългогодишна опитностъ, може би, и по-образовани, но знае се, че повечето отъ тѣхъ

не посѣщаваха и половината отъ селата. Като по-стари хора, тѣ не сж тѣй подвижни, умораватъ се, не могатъ да се излагатъ на стихийни неприятности. Затова азъ казвамъ, че околийскитѣ инспектори сж по-пригодни, защото съ своята младостъ, съ своята енергия тѣ не се лѣнятъ, иматъ по-силно желание, иматъ и физическа възможностъ да могатъ да посѣтятъ и най-затѣнтенитѣ къшета. Така е било прѣзъ послѣднитѣ години. Това е фактъ, който ще се потвърди и отъ централната властъ, че откакто се учредиха околийски инспектори, оттогава се ревизиратъ училищата навсѣкдѣ. Има мѣста, въ които по-рано никакъ не бѣше стѣпялъ кракъ на инспекторъ, но откакто се учредиха околийски инспектори, захванаха да се явяватъ инспектори и по тия мѣста, да упѣтватъ и насърчаватъ учителитѣ и пр.

Сега, относително образованието, за окръжнитѣ инспектори, дѣйствително, се прѣдвижда да бѣдатъ съ по-високо образование и съ по-голяма опитностъ, а пъкъ околийскитѣ инспектори сж съ по-малко образование. Тѣ сж съ срѣдно педагогическо или гимназиално образование, съ нѣколко годишна практика и издържали изпитъ. За досегашнитѣ г. Кънчовъ казва, че малцина сж издържали добъръ изпитъ. Ще забѣлѣжа едно, че изпитътъ за околийски инспектори е билъ досега много строгъ, явяватъ се 50-60 души и издържаватъ едва 10 души. Това показва, че има много добро прѣцѣждане. Щомъ поставя така Министерството, има се гаранция, че ще прѣминаватъ най-добритѣ и добрѣ подготвенитѣ сили. Но прѣдвижда се и друго едно нѣщо. Ние поне въ комисията по Министерството на Народното Просвѣщение, като обсъждахме тоя въпросъ, дойдохме до заключение, че за околийски инспектори да се назначаватъ не само тия лица, които сж съ срѣдно образование, но и лица, които сж съ висше педагогическо образование, или макаръ и не съ педагогическо, но такива, които сж свършили педагогическо училище по-напрѣдъ и сж учителствували нѣколко години, слѣдователно, такива, които иматъ нужното образование и нужната практика на основенъ учителъ, та ще иматъ и по-високъ авторитетъ. Ако се приеме това положение, ние мислимъ, че останалитѣ 20 и нѣколко души инспектори ще бѣдатъ подпълнени почти съ съ такива лица съ висше образование. Ако се приеме това, ще се прѣчистятъ по-слабитѣ и ще останатъ, отъ една страна, най-опитнитѣ, най-енергичнитѣ и най-добрѣ подготвенитѣ отъ досегашнитѣ инспектори, и, отъ друга страна пъкъ, млади и енергични хора съ висше образование. Разбира се, на тѣхъ ще се даде малко по-горна степенъ. И като се натъкми персональтъ съ такива добрѣ подготвени лица, той съ течение на врѣмето ще се приспособи по-добрѣ къмъ нуждитѣ на училището, ще се подготви и слѣдъ врѣме ще имаме единъ дѣйствително добъръ персоналъ, единъ добъръ уреденъ институтъ на училищнитѣ инспектори. Не ще и дума, че изъ единъ пътъ не могатъ да се родятъ добрѣ подгот-

вени и подходящи училищни инспектори. Да ги вземемъ отъ гимназията: тѣ могатъ да бѣдатъ тамъ добри учители, да знаятъ и прѣподаватъ добри прѣдмета си, но да не бѣдатъ добри инспектори. За инспекторитѣ се изисква нѣщо повече; изисква се, отъ една страна, извѣстенъ административенъ тактъ и, отъ друга страна, — извѣстни педагогически знания, които не сж необходими за единъ учителъ въ гимназия. А това се провѣрва чрѣзъ изпитъ. Ние искаме, щото всички инспектори, които ще бѣдатъ назначени по тази система, непрѣмѣнно да прѣминатъ прѣзъ единъ такъвъ изпитъ. Г-нъ Кънчовъ, като натяква, че онѣзи досегашни инспектори, които сж издържали изпитъ, не сж издържали добъръ изпитъ, не спомена нищо, какви сж пъкъ повечето отъ окръжнитѣ инспектори. (В. Кънчовъ: Азъ казахъ.) За окръжнитѣ инспектори не се прѣдвизда никакъвъ изпитъ. За тѣхъ е казано, че трѣбва да иматъ доказана опитностъ. Лесно е да се каже това, но мжчно е да се провѣри и изпълни. Отъ опитъ знаемъ, че сж вземани лица, които сж давали нѣкакъ си да се види, че тѣ сж опитни било като директори, било като учители, но не се указваха добри за училищни инспектори. Освѣнъ това, прѣдвизда се, че за окръжни училищни инспектори се взиматъ не само лица съ висше образование, което не е достатъчна гаранция, но и лица, които сж били директори, а пъкъ досега сж бивали директори много пжти лица не съ висше образование и не съ нужната подготовка, но на врѣмето не е имало по-добри и тѣ сж били назначавани. Послѣ се оказа, както и самото Министерство признава, че тѣ не сж на висотата на положението. Искамъ да кажа, че така, както е поставенъ този институтъ, освѣнъ дѣто самъ по себе си се явява прѣчка за правилния и бързъ вървежъ на инспекцията; освѣнъ че чрѣзъ него не може да се постигне, както трѣбва, задачата на инспекцията, която, както казахъ, въ сжщностъ се състои въ това, да се уплътватъ и наставляватъ учителитѣ на самото мѣсто, а не чрѣзъ заповѣди отдалече да имъ се заповѣдва; — та, като имамъ прѣдъ видъ това и като имамъ прѣдъ видъ, че при сегашния цензъ, при сегашнитѣ условия за назначаване, нѣмаме достатъчна гаранция, че ще бѣдатъ избрани най-добритѣ, ако не държатъ изпитъ, азъ мисля, че окръжнитѣ инспектори като началници на околийскитѣ и като ревизори на основнитѣ училища сж свършено излишни. И увѣренъ съмъ, че ако се запитатъ отъ всѣкъдѣ тѣзи, които сж имали случай да се срѣщатъ и запознайтъ съ този институтъ, всички ще признаятъ това. Не го признаватъ това въ Министерството на Просвѣщението затуй, защото чрѣзъ прѣмахването на този институтъ се увеличава работата въ самото Министерство. Сега работата на Министерството е много улеснена, защото нѣма да се сношава съ 40-50 околийски инспектори, а ще се сношава само съ 10 души окръжни инспектори. Въ самото Министерство чиновницитѣ всѣкога ще бѣдатъ съгласни да сжществува такава система,

за да нѣматъ много работа. Но въ интереса на самото дѣло е всичкитѣ инспектори да се сношаватъ направо съ Министерството и по този начинъ работитѣ ще вървятъ по-бързо.

Сега остава въпросътъ: какъ да се ревизиратъ класнитѣ училища, нѣщо, което засега не може да се възложи на тия инспектори, които ние създаваме; — засега само, защото по-нататкъ, като се направи, като се приеме това промѣнение, щото за околийски инспектори да се назначаватъ лица съ висше образование, и като се направи необходимата реформа въ класнитѣ училища, щото за учители да се назначаватъ и съ по-доленъ цензъ, — съ гимназиално образование, — слѣдъ 2-3 години, ще може да се възложи и ревизирането на класнитѣ училища на тия инспектори. Тогава инспекторитѣ ще бѣдатъ по-добри подготвени и по съ авторитетъ, и може тогава да се възложи на тѣхъ и тая работа. Но засега, като една прѣходна мѣрка, азъ мисля, че ще бѣде много добръ това, което се прѣдлага — да има особени инспектори на класнитѣ училища. Класнитѣ училища не сж много; тѣ могатъ да бѣдатъ разпрѣдѣлени даже по райони и инспекторитѣ ще могатъ да се занимаватъ прѣспокойно съ извършване и на административната работа по тия училища. Тѣ ще бѣдатъ особени институти, но дотогава само, додѣто класнитѣ училища сжществуватъ като долни курсове на гимназията. Когато се направи реформа въ класнитѣ училища, тогава, както казахъ, може да се възложи тѣхното инспектиране на околийскитѣ инспектори. А засега, като прѣходна стадия, да се приематъ тия инспектори на класнитѣ училища. Колко ще бѣдатъ, 4 или 5, то е друга работа. А за другитѣ инспектори азъ мисля и убѣденъ съмъ, че като се поставятъ тѣ като самостоятелни лица и като лица, вземени изъ срѣдата на самото учителство, лица съ по-голяма енергия, помлади, по-дѣятелни, ще могатъ по-успѣшно да изпълняватъ тази трудна мисия: да ръководятъ дѣлото на основното образование и да насочватъ въ по-добъръ пжтъ нашето основно учителство. Не е добро да имаме само инспектори, за които да мислимъ, че сж авторитетни, но които ще стоятъ и никога нѣма да отидатъ при самитѣ учители. Да се утѣшаваме съ такава мисль, то е илюзия. Ние трѣбва да гледаме какво ще помогнемъ на самото дѣло на народнитѣ училища. А туй ще помогне, споредъ мене. Тѣй като е, засега бихъ молилъ да се приеме тая система. По-послѣ, когато дойде врѣме да се направятъ коренни реформи въ цѣлата образователна система, може да се види тамъ какви по-коренни промѣнения и реформи да се направятъ въ училищната инспекция.

Това е, което имамъ да кажа.

В. Димчевъ: Азъ, г-да прѣдставители, ще моля, г. докладчика да обясни слѣдующето положение по тази работа. Споредъ чл. 3 отъ закона за инспекциитѣ на класнитѣ и основнитѣ училища, който

е въ сила, Българското Княжество се раздѣля на 10 учебни окръга и 48 околии. Имаме внесенъ единъ законопроектъ, който е на дневенъ редъ, и споредъ него този членъ отъ закона се измѣнява, като Княжеството въ учебно отношение се раздѣля на учебни окръзи споредъ числото на административнитѣ окръжи, т. е. на 12, и въ всѣко учебно окръжие има по единъ училищенъ инспекторъ и нѣжното число помощници. Споредъ бюджетопроекта прѣдвидени сж да има 12 окръжни училищни инспектори и 12 помощници. Комисията прѣдвижда да има 4 окръжни районни инспектори и 48 околийски. (Н. Цановъ: Тѣ сж за класнитѣ училища и тѣ ще бждатъ при Министерството.) Сега, кое ще бжде за насъ мѣрдовано, какъ ще разглеждаме по-нататъкъ този проектъ, ако би сега приемемъ рѣшението на комисията и приемемъ параграфа тѣй, както тя го прѣдстави, и нѣма ли съ това да прѣдрѣшимъ измѣнението на закона. Послѣ, практично ли е, рационално ли е, да прѣдрѣшаваме съ бюджета приемането на единъ законъ. И не е ли по цѣлесъобразно да се разгледа по-прѣди измѣнението на закона, да видимъ, ще се приематъ ли тѣзи инспектори, както се прѣдлага измѣнението, въ какво количество ще се приематъ и тогава въпросътъ за бюджета се прѣдрѣшава. И не правимъ ли злѣ, като съ бюджета правимъ законъ? Ето това да обясни г. докладчикътъ.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Най-напрѣдъ когато се внесе законътъ за измѣнение на училищната инспекция, по принципъ се изложи тоя възгледъ, да се измѣни цѣлата система. Не се възрази на това; г. Министерътъ се съгласи. Въ комисията обсъдихме всички тоя въпросъ и се съгласихме въ тѣзи основи. Признахме, че е неумѣстно да се приема въ бюджета една промѣна, додѣто не е миналъ на второ и трето четене законътъ. Но ние имаме единъ прецедентъ по-рано по бюджета на Министерството на Обществениѣ Сгради: по принципъ бѣше приетъ законътъ за измѣнение на закона за отчетността по бюджета, и въ бюджета се приеа исканитѣ отъ закона промѣни, и, безъ да е миналъ той на второ и трето четене, се прие. Сега, дѣйствително, съ рѣшението на въпроса при бюджета, прѣдрѣшава се въпросътъ за измѣнение закона, и ако се приеме така бюджетътъ, естествено е, че въ комисията законътъ ще се промѣни. Но ако пакъ остане това така, както бѣ турнато по-напрѣдъ въ бюджета, и съ него пакъ се измѣнява законътъ, пакъ се прѣдрѣшава въпросътъ. Каквото да се направи, сѣ съ бюджета се измѣнява законътъ, освѣнъ ако приемемъ, както е било досега. А да остане това така, както е било досега, ще противорѣчи на закона за административното дѣленіе на Княжеството прѣди всичко. Споредъ закона за административното дѣленіе на Княжеството имаме 12 окръга, а досега сж били прѣдвидени 10 инспектори. И други прѣчки се

явяватъ. Но азъ признавамъ, че съ това се прѣдрѣшава въпросътъ за измѣнение на закона за училищната инспекция, който въпросъ по принципъ е приетъ вече. Така стои работата. Работа е сега на Събранието да приеме това, което намѣри за добръ.

Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Менѣ ми се струва, че можемъ да вземемъ това — 12 инспектори, защото ще има доста много отъ старшитѣ и първокласни учители, които ще бждатъ празни, и подирѣ, ако ви се струва, че сж малко околийскитѣ инспектори, вмѣсто единъ, нека бждатъ двама поне до наесенъ, докато рѣшимъ въпроса окончателно. Така щото, ще бждатъ тогава 12 така нарѣчени окръжни, или първостепенни инспектори и 24 околийски и ще се свърши въпросътъ. (Н. Цановъ: Много повече ще струватъ, г-нѣ Каравеловъ!) Прѣдъ видъ на това, че цѣлата система трѣбва да се измѣни, а прѣдстои работа и прѣзъ лѣтото, мжчно ще може да се направи нѣщо сега. Не зная защо сте се залюбили толкова за околийскитѣ инспектори: не вѣрвамъ много ни на единитѣ, ни на другитѣ, но въ всѣки случай желателно е реформитѣ да не ставатъ така бързо. Това е само, което желяехъ да кажа, да бжде реформата малко по-полека направена, защото безусловно не вѣрвамъ и на околийската инспекция. Г-нѣ Кжнчовъ е правъ като казва, че, собствено, които сж дѣржали изпитъ, сж 22 души и повече отъ тѣхъ сж свършили посредствено. (Докладчикъ Т. Влайковъ: Изпитътъ е билъ много строгъ.) Той е посредственъ изпитъ; съ тройки сж минали, а пакъ съ тройки да назначавашъ инспектори не е много удобно. Подиръ това много по-проста задача ще рѣшимъ сега. Азъ не ви казвамъ, че това е окончателна инспекция, но поне да не разтуряме онова, което сжществува сега, безъ да го замѣстваме съ нѣщо по-свѣтло.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Ако рѣчемъ да не приемаме тази система, азъ съмъ противъ това да се приема нѣкаква врѣменна промѣна, каквато прѣдлага г. Министерътъ. По-добръ е да остане така, както е било досега. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Нѣма никаква „врѣменна“.) Ние пакъ измѣняваме закона. Въ закона се прѣдвиждатъ 10 окръжни и 48 околийски инспектори. Щомъ направимъ 12 окръжнитѣ и намалимъ околийскитѣ, ние ще измѣнимъ закона, а ако ще да го измѣнимъ, дайте да видимъ какъ по-добръ да го измѣнимъ. Изходътъ е единъ. Ако мислимъ да измѣняваме и ако рѣчемъ да прѣдрѣшаваме съ бюджета — защото иначе ще трѣбва да чакаме приемането на закона за инспекцията, — остава да приемемъ, както е било досега, безъ никакво промѣнение. Нека остане неразгледанъ на второ четене законътъ за инспекцията и наесенъ да се внесе законъ какъвто трѣбва. Но азъ мисля, че би могло да стане такова едно измѣнение; а такова

едно сръдно измѣнение, каквото прѣдлага г. Министърътъ, само ще побърка на работата.

Министъръ-Прѣсѣдатель П. Каравеловъ: Нѣма да побърка на работата, защото околийскитѣ инспектори ще бждатъ 24 прѣзъ лѣтото.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Тѣ стоятъ сега всички.

В. Кжичовъ: Азъ искахъ да направя една малка забѣлжка, че ако остане досегашната система, ние ще похарчимъ приблизително толкова, колкото е споредъ новия проектъ, защото освѣнъ 185.000 л. ние имаме за четворица инспектори прѣдвидени 15—20.000 л., значи, ставатъ 185+20=205 хиляди лева. (Докладчикъ Т. Влайковъ: Споредъ досегашната система разрѣшениятъ кредитъ е 245.000 л.) Разрѣшениятъ кредитъ за 1901 г. е 211.000 л. Сега вие прѣдвиждате 185.000 л., плюсъ четворица инспектори за класнитѣ училища по 2.400 л., равно 16.800 л.; значи около 190—200 хиляди лева. Значи, ще се спечелатъ 11.000 л. ако приемемъ новата система, която прѣдлага сега комисията и съ която ще направимъ цѣлъ прѣвратъ, а нѣма да постигнемъ никакви економически резултати.

Колкото за строгостта на изпита, азъ се поставихъ да разпитамъ. Азъ земахъ мнѣнието на нѣкои редактори на училищнитѣ вѣстници, съ които инспекторитѣ иматъ работа, и ми се показаха много слаби работи; посочиха ми се статиитѣ отъ подобритѣ инспектори, но тѣ бѣха слаби. Така щото, още не е узкналъ институтътъ. Въ окръжнитѣ инспектори има много слаби хора; има и лошава по характеръ, има партизани лошава и това е именно, което о повдигнало умразата противъ тѣхъ. Правителството има на рѣка най-леснитѣ способности да ги замѣни съ по-способни; особено това Правителство, което не ще иска да си прави съ тѣхъ партия, то ще има най-леснитѣ способности да ги очисти и замѣни съ хора, които не ще искатъ да правятъ партизанство. Но работата е да оставимъ тая реформа до есенъ. Ще дойде единъ министъръ, който ще вземе въ съображение всичко това, което се говори тукъ, ще изучи въпроса и, ако намѣри за нужно, ще направи тая реформа. Подиръ четири мѣсеца ще се направи тая реформа и въ всѣки случай ще се направи по-зрѣло и по-обмислено, отколкото сега.

Прѣсѣдательтъ: Има едно прѣдложение отъ двѣ алинаи на г. Кжичова. Г-нъ Кжичовъ прѣдлага: 1) да се не измѣнява досегашната система на инспекцията, т. е. да си останатъ окръжнитѣ и околийскитѣ инспектори, и 2) да останатъ 10 души окръжни и 48 околийски инспектори съ досегашнитѣ заплати споредъ съществуващия законъ.

Турямъ на гласуване това прѣдложение на г. Кжичова и моля ония, които сж за него, да вдигнатъ рѣка. (Меншество.) Събранието не приема.

Турямъ на гласуване параграфа, както е прѣдставенъ отъ бюджетарната комисия, и моля ония, които сж за него, да вдигнатъ рѣка. (Оспорване.)

Тѣй като се оспорва вотътъ, моля ония, които сж за прѣдложението на комисията, да станатъ прави. (Меншество.) Събранието не приема.

Сега турямъ на гласуване параграфа, както е въ бюджетопроекта.

Министъръ-Прѣсѣдатель П. Каравеловъ: Моето послѣдно прѣдложение е 12 окръжни и 24 околийски инспектори до наесень.

Прѣсѣдательтъ: Турямъ на гласуване прѣдложението на г. Министра и моля ония, които сж за него, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 14. За канцеларски принадлежности, отопление, освѣтление, купуване и репарация мобили, печатане всѣкаквъ видъ официални книжа и публикации и наемъ помѣщения.“

Комисията увеличи сумата по тоя параграфъ отъ 24.600 на 30.000 л.

Прѣсѣдательтъ: Турямъ на гласуване параграфа тѣй увеличенъ отъ комисията и моля ония, които сж за него, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 15. За изплащане $\frac{2}{3}$ отъ заплатитѣ на учителитѣ въ основнитѣ общински училища и $\frac{1}{3}$ отъ заплатитѣ на учителитѣ въ класнитѣ общински и окръжни училища, съгласно чл. чл. 182 и 183 отъ закона за народното просвѣщение.

Основни училища.

За 4 м.	За 4 м.		За 4 м.	За 4 м.	Годишно едному	На всички за 8 м.
180	180	Първостепенни учители	100.800	100.800	1.680	201.600
491	491	Второстепенни "	233.716	233.716	1.428	467.432
1671	1671	Третостепенни "	634.980	634.980	1.140	1.269.960
2235	2235	Новоназначени "	670.500	670.500	900	1.341.000
1273	1273	Волнонаемни учители съ годишна заплата отъ 420—1.500 л.	265.776	265.776	—	531.552

Класни училища.

Общински и окръжни мъжки гимназии (въ Разградъ) петокласни мъжки (въ Плевенъ, Враца, Ловечъ, Севлиево, Т.-Пазарджикъ, Хасково, Ст.-Загора и Карлово), четворокласни мъжки училища (въ Панагюрище, Копривница, Котелъ, Ямболъ, Самоковъ и Чирпанъ.)

За 4 м.	За 4 м.		За 4 м.	За 4 м.	Годишно едному	На всич. за 6 м.
1	1	Директоръ	1.560	780	4.680	2.340
1	1	"	1.440	720	4.320	2.160
9	9	Първостепенни кл. учит.	11.700	5.850	3.900	17.550
21	21	Второстепенни " "	21.840	10.920	3.120	32.760
30	30	Третостепенни " "	26.400	13.200	2.640	39.600
59	59	Новоназначени " "	41.300	20.650	2.100	61.950
83	83	Волнонаемни съ годишна заплата 1.000—3.200 л.	43.856	21.928	—	65.784

Общински и окръжни дъвически гимназии (въ Русе и Шумен), петокласни дъвически (въ Кюстендил, Враца, Видин, Силистра, Разград, Сливен, Хасково, Т.-Назарджик, Габрово, Свищов и Ловеч) и четворокласни дъвически училища (въ Самоков, Пазарник, Карлово и Казанлък).

За 4 м.	За 2 м.	Годишно едному	На всички за 6 м.
2	2	Директори	2.880 1.440 4.320 4.320
10	10	Първостепенни кл. учит.	13.000 6.500 3.900 19.500
25	25	Второстепенни „ „	26.000 13.000 3.120 39.000
37	37	Третостепенни „ „	32.560 16.280 2.640 48.840
22	22	Новоназначени „ „	15.400 7.700 2.100 23.100
102	102	Волнонаемни учители съ годишна заплата отъ 100—3.000 л. . .	47.304 23.656 — 70.960

Общински и окръжни трикласни мъжки и смесени училища (въ Трън, Връзник, Дупница, Радомир, Босилград, Цариброд, Новоселци, Искрец, Пирдоп, Етрополе, Орхание, Луковит, Троян, Тетевен, Свищов, Лътица, Никопол, Була, Българчици, Фердинанд, Берковица, Орхово, Клежа, Бъла-Слатина, Дръново, Тръвна, Елена, Златарица, Бъла-Черкова, Лъсковец, Горна-Орховица, Стражица, Сухиндол, Бъла, Тутракан, Попово, Валчик, Добрич, Осман-Пазар, Ески-Джумая, Пръслав, Провадия, Карнобат, Айтос, Ахилло, Къзъл-Агач, Каваклий, Клисур, Калояр, Сопот, Пещера, Брацигово, Ихтиман, Борисовград, Перущица, Нова-Загора, Харманлий, Търново-Сеймен и Дълбока) и трикласни дъвически училища (въ Трън, Лом, Орхово, Горна-Орховица, Севлиево, Добрич, Ямбъл, Бургас, Станимака и Чирпан).

3	3	Първостепенни класни учители	3.900 1.950 3.900 5.850
23	23	Второстепенни класни учители	23.900 11.960 3.120 35.880
42	42	Третостепенни класни учители	36.960 18.480 2.640 55.440
74	74	Новоназначени класни учители	51.800 25.900 2.100 77.700
206	206	Волнонаемни учители съ годишна заплата отъ 900—3.000 л. . .	93.203 49.106 — 147.314
—	—	За поддържане двуклас- ни общински училища	30.000 15.000 — 45.000

За подпомагане пограничните общини и смесените въ излизането заплатите на учителите и учителките, за 4 м. 86.000 л.“

Ново перо: (Чете.)

„За повишаване въ по-горна степен отъ 1 май учителите отъ основните и класни училища 35.000 л.“

Тази сума бѣше зачеркната и оставена като економия за Министерството, като е било рѣшено тази година учителите да бѣдатъ повишавани отъ 1 септемврий, рѣшението, което е крайно несправедливо, защото учителите иматъ едно право спечелено по закона. Затова комисията намѣри, че трѣбва да се възстанови това перо, но понеже отъ 1-й януарий не може да се повишатъ, защото бюджетътъ ще влѣзе въ сила отъ 1 май, то остава отъ 1 май да бѣдатъ повишени. (Чете.)

„Прѣдвижда се економия отъ намаление заплатите на учителите съ 10% до 1 септемврий 1901 г. и отъ заплатата за 2 мѣсеца на учителите отъ основните училища въ градовете: София, Пловдив, Варна и Търново, въ които Държавата поддържа мъжки и дъвически гимназии, за 4 мѣсеца 100.000 л., за 2 мѣсеца 50.000 л., всичко 150.000 л.“

Това намаление е пакъ едно измѣнение на закона чрезъ бюджета. Комисията го намѣрва, че е не-

справедливо и затова се възстановява, само че отъ 1 септемврий, защото дотогава сѣ приготвени въдомостите и отъ заплатата на учителите за 2 мѣсеца се прѣдвижда 100.000 л.

Министъръ-Прѣдседателъ П. Каравеловъ: Ако има, г-да народни прѣдставители, сериозенъ въпросъ въ нашето образователно дѣло, то е тоя параграфъ. Затова бихъ желалъ да кажа нѣколко думи, прѣдъ видъ и на това още, че въ обществото се тълкува по него и тъй, и инакъ, даже ни обвиняватъ, че не сме обичали просвѣщението. Азъ обичамъ народа, обичамъ просвѣщението, обичамъ тоже и учителите, но считамъ, че тѣхните кастови интереси не сѣ винаги тождествени съ интересите на народа. Азъ мразя всѣка каста и кастови интереси, каквито и да сѣ тѣ, мразя и учителската каста като такава. Желая да се изкаже ясно. Прѣди всичко, азъ протестирамъ, дѣто въ всички училища сѣ се натикали учители съ по 10 часа и получаватъ пълна заплата. (Докладчикъ Т. Влайковъ: По 10 часа нѣма учители.) По 10—12 часа зная и мога да Ви приведа примѣри. Азъ поне правихъ справка въ Министерството. (Докладчикъ Т. Влайковъ: Само директорите!) Да прѣподаватъ краснописание! Писари трѣбва да прѣподаватъ краснописание, а никога не старши учители. Протестирамъ и противъ това, дѣто старшите учители прѣподаватъ въ младши класове и получаватъ голѣми жалвания. Намѣсто да прѣподава математика въ висштите класове и да поправя тетрадки, той седи въ младшите класове и прѣподава аритметика. Още повече протестирамъ, че навсякъдъ въ класните училища ще видите първостепенни учители съ най-пълна заплата. Въ Ихтиманъ, въ Фердинандъ, въ Харманлий и други мѣста ще намѣрите подобни. Ето, списъкътъ ясно показва. Така сѣщо е и за второстепенните учители. Вземѣте гимназиите и вижте, че въ пропорцията между едините и другите учители нѣма голѣма разлика. Напр., въ класните училища намираме на едно мѣсто 9 първостепенни и 21 второстепенни, въ друго — 10 първостепенни и 25 второстепенни, въ трето — 3 първостепенни и 23 второстепенни. Тамъ куца нашето учебно дѣло. Вие говорите, че общините нѣматъ възможностъ да поддържатъ своите класни училища. Не могатъ, естествено, затова, защото иматъ първо и второстепенни учители. Нека бѣха третостепенни или сѣщо такива, каквито сѣ въ основните училища — защото тѣ трѣбва да прѣподаватъ като продължение отъ отдѣленията, значи, I и II класъ ще приличатъ на V и VI отдѣления, — и тогава ще видите, че щѣха да иматъ срѣдства. Затова азъ мисля, че тукъ сериозно трѣбва да обърнете внимание: тия училища нѣма да ги прѣдаваме на общините и не можемъ да ги прѣдадемъ цѣломъ имъ натрапваме първостепенни учители; но ако имъ дадемъ учители както прилича, третостепенни или подобни, каквито сѣ въ основните училища, тогава може. Така сѣщо и въ гимназиите трѣбва да стане. Старшите учители трѣбва да прѣ-

подаватъ въ старшитѣ класове, а младшитѣ — въ младшитѣ класове. Непрѣмънно това трѣбва да стане. Тамъ е пѣти. А подиръ това Министерството се задѣлжава, и това ви го казвамъ, да изравни съвсѣмъ тоя въпросъ. Първокласнитѣ учители, които ще прѣподаватъ въ старшитѣ класове, не умѣятъ ли да прѣподаватъ, ще ги уволнимъ. Азъ поне до-като управлявамъ Министерството, тъй ще направя. Нѣкои ще бждатъ недоволни, понеже търсятъ голѣма популярностъ въ извѣстни класове на обществото. Азъ съвсѣмъ не я търся, и онова, въ което съмъ убѣденъ, ще го направя. Старшитѣ учители въ старшитѣ класове, младшитѣ учители въ младшитѣ класове; въ класнитѣ училища ще бждатъ всѣкога младши учители, или поне такива, които не искатъ да се произвеждатъ старши. Хемъ искатъ да се степенуватъ като старши учители, хемъ искатъ да прѣподаватъ въ младши класове. Сега нѣма да го направимъ, но наесенъ, ако останемъ на властъ, ще вдигнемъ сегашния типъ на степенуване. Сжщото зло, което е станало въ телеграфното вѣдомство, се е говорило у въ учебното. Тамъ какво е станало? Още покойниятъ Вълковичъ бѣше наредилъ службата по степени. Първостепенъ чиновникъ управлява станцията въ Тръвна, а петостепененъ въ Търново. Така щото, по-младшитѣ често получаватъ по-голѣми постове съ по-голѣма отговорностъ, но жалване получаватъ по-малко. Вѣрвамъ, че доцентитѣ въ университета получаватъ по-малко, отколкото първокласнитѣ учители въ Харманлий. Това никакъвъ редъ не е, и ако иска нѣщо сериозно изучаване и сериозно прѣбразование, то е степенуването на учителитѣ. Ако не вземемъ мѣрки, то скоро ще се окаже, че всички учители по селата ще бждатъ първостепенни и ще прѣподаватъ въ бждѣще малко часове. Прѣди всичко въ старшитѣ класове могатъ да иматъ по-малко часове, защото единъ човѣкъ, който прѣподава български езикъ или математика, има купъ тетрадки, които трѣбва да поправи и да ги поправи сериозно, но въ първитѣ класове да иматъ 18, 15 и даже 12 часа, както е досега ставало — азъ мога да събера статистически данни за това нѣщо, — то ще бжде отъ наша страна едно прѣстѣпление.

Сега, дали ще можемъ дѣйствително още тази година да прѣхвърлимъ тия училища на общинитѣ, азъ считамъ тази реформа доста мѣчна, но бихъ желалъ да се развържатъ малко рѣцѣтъ на Министерството, защото, ако направимъ една малка смѣтка, ще намѣримъ, че съ половината отъ заплатата, която се дава сега на учителитѣ отъ Фердинандъ, би могло да се поддържа цѣлото училище, ако да би се плащало каквото трѣбва. Да се закриятъ класнитѣ училища не бихъ желалъ, но отъ друга страна, ако се измѣни системата и общинитѣ да поематъ училищата, нѣма защо да се товари хазната, защото, ако вървимъ така, ще излѣзе, както покойниятъ Живковъ е казалъ, че, ако неговиятъ законъ вирѣе, България ще плаща нѣкога 20.000.000 л. Ако е въпросъ за плащане, може би, той е билъ

великъ човѣкъ, но ако е думата за образованието, азъ не вѣрвамъ, че се е много сполучило. Бихъ желалъ по-голѣми права на тия общини, защото на нѣкои мѣста още тази година трѣбва да се прѣхвърлятъ училищата и върху общинитѣ, а не да продължаваме постоянно да правимъ, както едно врѣме въ България съ казармитѣ: навсѣкѣдѣ общинитѣ и окръжнитѣ съвѣти правѣха казарми и ги харизваха на Правителството. Забѣлжете, че гимназията въ Русе бѣше общинска, въ Видинъ сжщо общинска, а сега всичко е прѣхвърлено на Правителството.

Отъ друга страна, много бихъ желалъ за въ бждѣще, ако наредимъ окръжнитѣ съвѣти, да може една частъ отъ товара да се хвърли върху тѣхъ, и, отъ друга страна, на самитѣ общини, като имъ дадемъ и право да си назначаватъ учителитѣ, а не Правителството да имъ натрапва скѣпи учители. (В. Поповъ: Да имъ обезпечимъ по-напрѣдъ приходитѣ!) Разбира се, че Държавата трѣбва да имъ обезпечи приходитѣ съ закони, но въпросътъ е, че не трѣбва да имъ се натрапватъ скѣпи учители, защото, ако имъ се натрапватъ такива, нѣма нищо да направимъ. И въобще бихъ желалъ, Народното Събрание поне за тоя параграфъ, не за основнитѣ училища, но за параграфа на така нарѣченитѣ общински класни училища, да го вотира така, както си е; но ние ще имаме право да съкратимъ, защото е желателно полека-лека да се снесе тоя товаръ отъ Правителството.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Г-нъ Министерътъ изказа много права мисль, но прѣди всичко, той хвърли една доста тежка обида върху учителството. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Никаква тежка обида — не желая комплименти да имъ прави.) като заяви, че учителството прѣслѣдвало нѣкакви кастови интереси. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Всички чиновници и учителитѣ най-много прѣслѣдватъ цѣльта да получаватъ голѣми жалвания и пенсии!) Въ тия работи, които изказа г. Министерътъ по-нататѣкъ, не сж виновни съ нищо учителитѣ. Ако учителитѣ сж заявили нѣкакви искания, то сж били искания, първо, не да имъ се увеличаватъ заплатитѣ, а това, което имъ е дадено, да имъ се плаща редовно. Защото никой другъ, освѣнъ учителитѣ, не гладува по цѣли мѣсеци; като тѣхъ никой други не се хвърля отъ единия край на България на другия. И ако това е нѣкакъвъ кастовъ интересъ, тогава можете да говорите. Но учителитѣ всѣкога сж свързвали своитѣ интереси съ интереситѣ на народа и никога не сж излизали да искатъ да правятъ нѣщо въ ущърбъ на народа. Всички тия работи, които изказа г. Каравеловъ и които въ дѣйствителностъ сж неоснователни, не сж направени отъ учителитѣ, защото именно тѣ сж, които най-много сж викали противъ тѣхъ. Не сж учителитѣ, които сж наредили тия заплати, или тия часове да прѣподаватъ краснописание, а пъкъ да

получават по-голъми заплати, а така също не сж учителитъ, които сж назначавали да прѣподаватъ първостепенни учители въ долнитъ класове. Това сж нареждали министритъ, които често пакти сж се ръководѣли отъ партизански съображения. Напр., по-миналата година въ класнитъ училища и гимназиитъ прѣподавали сж се отъ учители по 10—12 часа. Защо бѣше това? Защото учителитъ ли искаха? Не. Но защото министритъ искаха това само и само да натѣмнатъ на лека работа свои хора и го направиха това. Учителитъ не сж криви, че е ставало туй нѣщо, а е криво общо нашето партизанство. Също така, че има скжни учители въ общинитъ, пакъ учителитъ ли сж криви? Има законъ отъ 1893 г., противъ който тѣ най-много сж викали и сж искали да се измѣни. Не сж криви учителитъ за това, че той не е измѣненъ, не сж криви даже и нѣкои бивши министри, защото отъ 1894 г. всѣка година почти сж вписани по-нови закони за класнитъ училища, за гимназиитъ и за основнитъ училища, съ които се урежда всичкото това положение, но криви сж били Народнитъ Събрания, които не знаа по какви причини не сж прокарвали тия закони. Всѣка година сж били вписани такива закони и нито въ една година не се е прокаралъ нито единъ. Въ това отношение какво сж криви учителитъ? И въ това врѣме какво сж могли да направятъ учителитъ? И тѣ заедно съ другитъ сж негодували, защото не се приематъ новитъ закони, да се създаде едно по-нормално положение за тѣхъ и за учебното дѣло, защото и тѣхъ ги боли за него. Дѣйствително, като е дума за класнитъ училища, признавамъ заедно съ г. Министра, че тѣ сж най-болното мѣсто на нашата учебна система. Тѣ сж тормозътъ, тѣ сж най-голъмиятъ баластъ, който тегли надолу въобще нашето сръдно образование и цѣлата учебна система. Но казвамъ, че причината на това е, че отъ 7—8 години, откакъ е узрѣла мисълта за реформи въ това класно образование, не е имало Народно Събрание, което да приеме тази система. И г. Величковъ, и г. Вазовъ, и даже и г. Ивановъ внасяха надлежни закони, но кой знае каква съдба имаха тия законоположения на Министерството на Народното Просвѣщение, че влизаха въ Събранието, а не можеха да излѣзатъ. И дѣйствително, необходимо е да се приеме чакъ по-скоро едно ново положение за класнитъ училища. Грѣшка е направено, и голѣма, въ Живковия законъ отъ 1892 г., че сж приети тѣзи долни курсове на сръднитъ училища и сж прѣдвидени за тѣхъ такива учители, каквито сж въ долнитъ курсове на гимназиитъ. Министерството е гледало да заобикаля закона и не е назначавало всѣкога учители, каквито сж били прѣдвидени, а е назначавало повечето волнонаемни и вие виждате отъ бюджета, че по-голъмото число отъ тѣхъ сж волнонаемни. Но сѣ пакъ имало е и учители, които сж излѣзли отъ Висшето училище и, като нѣма на друго мѣсто дѣ да се назначатъ, назначаватъ ги въ

класнитъ училища, а заплатата имъ опрѣдѣля законътъ. Кой е кривъ, ако оставяте същия законъ, ако се внася за измѣнение и не се измѣнява? Не е никой кривъ, че въ тия училища сж влизали и второстепенни, и първостепенни учители съ по 3.900 л. заплата. Признавамъ, че въ Фердинандъ има учители съ 3.900 л., въ Бръзникъ съ 3.100. Кой е кривъ за тази аномалия? Самитъ учители ли? Немъ тѣ ще кажатъ: не искаме да служимъ, защото имаме голѣма заплата. Докато има такъвъ законъ за заплатитъ, тѣ ще стоятъ. Значи, прѣди всичко, трѣбва да се измѣни законътъ, който да уреди ново положение за класнитъ училища, както и за гимназиитъ и въпросътъ самъ по себе си ще се уреди. Нѣма да имаме тогава учители първостепенни и второстепенни въ класнитъ училища, а ще имаме учители съ сръдни заплати, каквито могатъ да издържатъ и самитъ общини, и нѣма да се приематъ непрѣмѣнно съ висше образование. Това, което виждаме сега, е получено при положението, че законътъ не се изпълнява, а ако се изпълняваше, то въ класнитъ училища трѣбваше да бждатъ сѣ съ висше образование — при най-долна заплата 2.400 л. А тогава биха могли да се приематъ за учители, освѣнъ съ висше образование, още и съ гимназиално образование, които да сж учителствували три години съ успѣхъ като основни учители и да издържатъ изпитъ, както това бѣше прието въ единъ законъ за трикласнитъ училища. И не е въпросътъ само да се уреди тая аномалия въ материално отношение, което е много важно, защото вѣрно е, че не може да се поддържатъ тия училища отъ Правителството, а ще трѣбва да ги възложимъ на общинитъ; та казвамъ, не е само аномалията, че се създаде такъвъ редъ, щото и въ селата да има учители съ голѣми заплати, но още по-голъма е аномалията въ самата система, въ програмата, защото класнитъ училища се броятъ като долентъ курсъ на гимназията, и ако въ едно село се отворятъ два класа, то пакъ ще прѣподаватъ по програмата на гимназиитъ, когато въ тѣхъ трѣбва да се прѣподаватъ такива работи, които сж необходими за да повдигнатъ общото равнище на образованието и да спомогнатъ за економическото и професионално образование и развитие на населението. Значи, належаща е непрѣмѣнно реорганизацията въ системата на класнитъ училища, както за правилната уредба на материалната страна, така също и за уреждане на програмната страна — да се създаде особена програма. Тогава ще се уреди и въпросътъ за многото паралелки, които възмушаватъ г. Министра, тогава и за градове, като София, ще създадемъ класни училища, които ще се поддържатъ отъ общинитъ и, естествено, ще отпадатъ тия маса паралелки и маса ученици отъ гимназиитъ; ще се нареди още и строгъ цензъ за постъпване въ гимназиитъ и ще имаме тогава тамъ най-способни ученици. Защото сега, щомъ влѣзатъ въ долнитъ класове, ще вървятъ напрѣдъ, безъ никой да ги спира. Тогава напр., който издържи

за IV класъ добръ изпитъ, той ще отива по-нататъкъ. Та казвамъ, че е необходимо дѣйствително частъ по-скоро да се приеме тази система. И дѣто г. Министерътъ протестира противъ това, противъ онова, той е правъ изобщо, но кой е кривъ за това? Той трѣбва да протестира противъ досегашнитѣ Народни Събрания, защото тѣмъ сж внасяни законопроекти, но не сж били приемани отъ тѣхъ. Единственото наше желание е настоятелно да искаме, щото въ идущата сесия непрѣмънно да внесе Министерството на Народното Просвѣщение единъ законъ за измѣнение на закона и за сръдното, и за основно образование, а особено и за трикласнитѣ или за главнитѣ училища и тогава, като се внесе, ще обездимъ въпроса и ще се приеме сѣ нѣщо по-добро, което ще повдигне и образователната система, ще тури редъ и правилностъ въ материалната страна на училищата и ще подготви почвата, щото да може въ скоро врѣме да се прѣдадатъ тия училища на общинитѣ, което е общо желание.

Е. Начевъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ искахъ да почитамъ г. докладчика по тази бѣлѣжка, която се намира на стр. 15 на бюджетопроекта, но тя била изхвърлена. Това бѣше и моето желание. Азъ моля г. Министра и той да се съгласи на това, защото съ това въпросътъ не се рѣшава. Общината плаща на учителитѣ, както е извѣстно, $\frac{1}{3}$; тя захваща отъ 1 септемврий и плаща до 1 януарий. Значи, остава другата реформа по бюджета за паесенъ да я направимъ. Тази реформа може да стане и безъ тази забѣлѣжка. Въ идущата сесия, ако трѣбва нѣкои общини да плащатъ на учителитѣ си, ще вземемъ да имъ ги оставимъ. Искамъ да кажа, че не прѣдрѣшаваме въпроса съ изхвърлянето на тази бѣлѣжка — нека си остане тѣй. Остава въпросътъ: какво ще правимъ идущата година? До 1 септемврий ние сме дали кредитъ, а отъ 1 септемврий до 1 януарий ще плащатъ общинитѣ.

Едно ще моля г. докладчика. Не можахъ да разбера туй: прѣдвижда ли се кредитъ за повишение на учителитѣ, защото ние, като имаме законъ за повишение на учителитѣ, струва ми се, че този кредитъ трѣбва да се прѣвиди. Когато измѣнимъ закона за учителитѣ, да пѣматъ право на повишение, тогава може и да не се прѣдвижда.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Азъ казахъ и под чертахъ това, което казахъ — вѣрвамъ, че г. Начевъ не е чулъ, — че се възстановява това перо за повишение на учителитѣ отъ основнитѣ и класнитѣ училища въ по-горна степенъ отъ 1 май 1901 г. Това перо е 35.000 л. Дѣйствително, по-напрѣдната наредба на бюджета е несправедлива. А дѣто влиза отъ 1 май, а не отъ 1 януарий, то е, че бюджетътъ влиза въ сила отъ 1 май и че дотогава е упражненъ вече бюджетътъ съ рѣшение на Министерския Съвѣтъ. Ние възстановихме тази несправедливостъ.

Е. Начевъ: Доволенъ съмъ.

С. Стояновъ: Г-да народни прѣдставители! Г-нъ Начевъ остана доволенъ отъ бѣлѣжката, която е изхвърлила почитаемата комисия, именно по проекта на Министерството. Споредъ тази бѣлѣжка, класнитѣ училища трѣбваше да се поддържатъ напълно отъ общинитѣ. Обаче, комисията, като разгледа, че общинитѣ не могатъ да поддържатъ своитѣ класни училища, е прибавила, да се поддържатъ първитѣ 6 мѣсеца отъ общинитѣ, а послѣднитѣ 6 мѣсеца — отъ Държавата, както е споредъ закона за народното просвѣщение, чл. чл. 182 и 183. Обаче, азъ и отъ това не съмъ доволенъ, защото има общини, които не могатъ да изплащатъ на основнитѣ учители, и тази учебна година има много учители, на които не е платено. Напр., нашата община, откакъ стана наводнението, отъ 1897 до 1899 г. не може да изплати даже на служащитѣ си въ общинското управление, а камоли на учителитѣ. И сега ще плаща 6-мѣсечна плата на класнитѣ учители, тѣй като по забѣлѣжката отъ закона за окръжнитѣ съвѣти, окръжнитѣ съвѣти се освобождаватъ отъ този товаръ да поддържатъ трикласнитѣ училища. (Докладчикъ Т. Влайковъ: Коя забѣлѣжка?) Забѣлѣжката отъ измѣнения законъ за окръжнитѣ съвѣти, че тѣ се отърватъ отъ този товаръ. А пъкъ ние знаемъ, че въ класнитѣ училища, които се намиратъ въ централнитѣ градове, ученицитѣ не сж само отъ града, а отъ цѣлата околия. Така напр., въ нашето училище присъствуватъ 130 ученици; отъ тѣхъ $\frac{1}{3}$ сж отъ града, а всички други сж отъ околията. Слѣдователно, не е право само общинитѣ да поддържатъ класнитѣ училища, а трѣбва да се взима нѣщо и отъ окръжнитѣ съвѣти. Тази бѣлѣжка трѣбва да се измѣни тѣй, че да може да тегне и на окръжнитѣ съвѣти, а не само на градскитѣ общини. Завчера ходихъ въ Министерството и тамъ има свѣдѣния отъ Варненския окръженъ управителъ, че общинитѣ Балчикъ, Провидия пѣматъ източници да платятъ на учителитѣ си, и моли Министерството да помогне, да намѣри другъ източникъ. Бачътъ бѣше прѣвиденъ за тази цѣлъ, оттамъ общината събираше около 8.000 л., но сега общинитѣ не се ползватъ отъ този приходъ. Отъ друга страна, на октроата, която се пада да се дава на града, Банката е турила рѣка, защото има да взима отъ общината, и е турила рѣка, за да вземе своя дѣлъ. Тѣй щото, на основнитѣ учители не е платено и занарѣдъ ще бжде тѣй. Азъ обръщамъ вниманието на г. Министра да види, какво може да направи съ тия бѣдни общини. Ако може да се прѣхвърли и на окръжнитѣ съвѣти, ще бжде добръ. Знаея, че и тѣ сж много бѣдни, но пъкъ и общинитѣ не могатъ да поддържатъ класни училища и ще трѣбва да се затворятъ тия училища. Отъ друга страна, наистина, гр. Варна е близо и ученицитѣ могатъ да се пращатъ въ Варненската гимназия, но само богатитѣ могатъ

да прашат дъцата си тамъ. А нашата околия е твърдъ голѣма. Новоселската околия се закри и се присъедини къмъ Провадийската; сега се закри и Ново-Пазарската и се прѣхвърлиха нѣкои села къмъ Провадийската околия. Тѣй щото, тя стана съ 100 и повече села; тя е една отъ най-голѣмитѣ околии и по население се приближава къмъ окръжитѣ, които скоро захрихме: има повече отъ 80.000 жители. Слѣдователно, за тия 6 мѣсеца да се не оставя на общинитѣ да изплащатъ, а да се остави и на окръжнитѣ съвѣти да взематъ участие.

Прѣсѣдателътъ: Г-нъ Стояновъ, правите ли прѣдложение? Ако правите, изпратѣте го писмено.

В. Кънчовъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ и тукъ искамъ да направя нѣколко бѣлѣжки не толкова за прѣмахването на това, което е направено отъ комисията, колкото да се иматъ прѣдъ видъ за въ бѣдѣще. Нашитѣ основни училища сега сж поставени извънредно злѣ съ своитѣ програми. Тѣ сж най-болната частъ въ цѣлото учебно дѣло; това сж недобритѣ програми на нашитѣ основни училища. Нашитѣ ученици въ отдѣленията сж така много прѣтоварени съ работа, щото дѣйствиелно не могатъ да я издържатъ. И една голѣма благодатъ ще бѣде за нашето юншество, една голѣма благодатъ за нашето просвѣщение, ако се намѣри единъ рѣшителенъ министъръ, който да има твърда рѣчка да направи една сериозна, коренна реформа, именно тукъ, въ основното училище. Първоначалната задача на основното училище у насъ, въ България, и въ други мѣста, дѣто свѣтътъ разбира добръ значението му, бѣше да научи дѣцата да четатъ добръ, разумно, да пишатъ хубаво книга, да смѣтатъ добръ и да играятъ. Това бѣше задачата едно врѣме на основното училище, тя трѣбваше да бѣде и въ бѣдѣще. У насъ, обаче, министритѣ единъ по единъ усиляха програмата и искаха отъ 4-тѣ отдѣления да направятъ нѣкои научни курсове, додѣто дойде дотамъ, че дѣцата учатъ и за отражението на свѣтлината въ огледалата, отъ граматиката зубрятъ частитѣ на прѣдложението, първостепенни и второстепенни и пр. и пр. — една ужасно тежка работа, която е непоносима за младия организъмъ на ученицитѣ. Азъ съмъ училищенъ настоятелъ въ София и съ съжаление виждахъ днесъ въ четвърто отдѣление какви трудни задачи даватъ на дѣцата. Колко е трудно и мъчно на дѣцата да мислятъ самостоятелно, да се прѣдаватъ на една силна и непоносима за тѣхъ работа. Главната задача затова, казвамъ, на Министерството на Просвѣщението е да реформира програмата на основното училище. Ако е много мъчно засега да се реформира програмата на гимназиалнитѣ училища, несравнено по-лесно е да се направи това за основнитѣ училища.

Що се касае за класнитѣ училища, то азъ намирамъ, че комисията е постѣпила добръ, дѣто и засега се е съгласила да останатъ тѣй: издържа-

нето имъ да остане въ тежестъ половината на Държавата, половината на общинитѣ. Обаче, симпатизирамъ и съмъ партизанинъ на принципа въ бѣдѣще да ги издържатъ общинитѣ, но затова трѣбваше да се приготви почва, за да могатъ да ги издържатъ общинитѣ и окръжията; трѣбваше Министерството да ги приготви почва по-прѣди и тогава да ги се внесе законопроектъ за измѣнение досегашната уредба. А почвата, която трѣбваше прѣварително да се приготви, е създаването доходъ за училищата, създаване приходи на общинитѣ, специално за училищата. Законътъ за настоятелствата, който приехме на първо четене, се стреми къмъ това направление. Този законъ може много да помогне за въ бѣдѣще да подготвимъ почва за това, обаче, трѣбваше да се погрижимъ да усилимъ и въобще приходитѣ на общинитѣ; защото сега, както сж поставени економически, съ $\frac{1}{3}$ частъ отъ тѣхъ едва ли биха могли да издържатъ класнитѣ училища.

Има още едно нѣщо. Много наши общини сж отишли много далечъ съ класовѣтѣ. Отворили сж класове много леко, IV, V и VI класъ, а даже и VII, безъ да иматъ прѣвидени срѣдства и Министерството е направило злѣ, дѣто се е съгласило леко за увеличение на класовѣтѣ. Когато Министерството нѣкой пѣтъ се застъпваше за намаление на класовѣтѣ, дохождаха депутации отъ градоветѣ да говорятъ, и то много лесно се е съгласявало да ги възстанови пакъ. Министерството би трѣбвало да не се съгласява да се увеличаватъ класовѣтѣ така леко, а трѣбваше по-напрѣдъ да изучи иматъ ли срѣдства за тѣхното издържане и тогава да позволише. Ето защо не ще направи злѣ Министерството, както каза г. Министъръ Каравеловъ, ако нѣкои общини, докогато сж слаби, вмѣсто четири класа, да иматъ три, защото сега четиритѣ класа сж много злѣ поставени. Азъ знамъ шестокласни училища, които сж много слаби, безъ никаква библиотека, безъ учебни пособия, и дохождатъ ученицитѣ въ Софийската гимназия и не могатъ да издържатъ изпитъ за V класъ; извънредно много слаби сж. Ето това е, на което би трѣбвало да се обърне вниманието.

Колкото се касае до прѣмѣстванията и уволняванията отъ учителитѣ, азъ мисля, че тѣ сж по-добри отъ другитѣ наши чиновници, защото, макаръ често пѣти съ тѣхъ си играятъ партиитѣ и си играятъ много злѣ, но сравнително съ другото чиновничество, тѣ сж по-запазени. Напр., много по-мъчно става уволняването на учителитѣ, отколкото уволняването на другитѣ чиновници. Вие знаете, че правителствата не се церемонятъ съ другитѣ чиновници, а за учителитѣ е по-друго. Азъ бихъ желалъ още повече да сж защитени: да стане абсолютно невъзможно по лични дертове и партизански прицѣвки да се махва единъ учителъ отъ едно мѣсто, безъ сериозно изучаване вината му и безъ една присѣда, която би се издала отъ учредението, което за това би се съставило.

Що се касае до заплатитѣ, които получаватъ учителитѣ, сравнително съ другитѣ чиновници, не сж голѣми. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Ааа!) Азъ ще ви кажа, защото единъ учителъ, който има срѣдно образование, получава напр. 90 л. или 100 л., а единъ околийски началникъ, който има III-класно образование, получава 200 л. заплатата. Ето отдѣ излиза това неудобство. Ако вземемъ тази норма, която иматъ учителитѣ, и я приложимъ при другитѣ чиновнически заплати, тогава учителитѣ нѣма да бждатъ недоволни. Азъ не мога да искамъ увеличение на заплатата, но има неудоволствие отъ учителитѣ, защото има хора, които сравнително иматъ по-долно образование, а получаватъ повече заплатата. Ето това е неудоволствието именно. И въ бждѣще, когато ще имаме да разглеждаме тукъ закона за чиновницитѣ, щата на чиновницитѣ, азъ ще обърна вниманието ви на тази точка. Азъ не бихъ казалъ, че трѣбва да увеличимъ заплатитѣ. Тѣ, учителитѣ, ще бждатъ задоволени съ тия заплати стига да не ги гонятъ, стига да бждатъ поставени въ тази норма и другитѣ чиновници, въ които сж поставени и тѣ.

Права е забѣлѣжката, която направи г. Министърътъ, че често пѣти сж проводатъ въ бѣдни общини учители отъ горни степени. Азъ забѣлѣжахъ въ Врачанското училище цѣлъ редъ първостепенни учители и общината, като бѣдна, не може да имъ плаща редовно, но какво ще прави. Министерство, когато е имало хора, а е нѣмало кждѣ да имъ намѣри мѣсто, кждѣто се отвори мѣсто, тамъ ги праща. На това би трѣбвало да се тури край, и тогазъ на общинитѣ ще имъ олекне малко.

Азъ намирамъ, че комисията е направила добръ, дѣто се е съгласила за да се възстанови кредитътъ за повишението и още повече, че ние прѣдвиждаме кредитъ за повишението на гимназиалнитѣ учители, а пъкъ да не прѣдвиждаме за учителитѣ отъ основнитѣ училища, това ще бѣде несправедливо. (Докладчикъ Т. Влайковъ: И той бѣше махнатъ!) Има законъ най-послѣ. Азъ не жалая съ бюджета да промѣняваме законитѣ. Когато намѣримъ за нужно да видоизмѣнимъ повишенията, да ги направимъ на повече години и пр., естествено, ще помислимъ; но единъ пѣтъ имаме законъ спрѣмо тия труженци, да не искаме нарушението на закона, като ги обиждаме съ нѣкаква нищожна сума. Затова азъ мисля, че е направено много добръ и азъ симпатизирамъ на учителитѣ.

Така както е поставенъ сега цѣлиятъ този параграфъ, не бихъ могълъ да искамъ никакво промѣнение. Би трѣбвало да го приемемъ съ измѣнението на комисията, и бихъ искалъ въ бждѣще да се приготви почва отъ Правителството за поддържането класнитѣ училища.

Министъръ-Прѣседателъ П. Каравеловъ: Най-напрѣдъ ще отговори на г. Влайкова за класовитѣ интереси. Класови интереси има, вѣстници се издаватъ, постоянно се проповѣдватъ и възстановятъ

тѣхнитѣ точки. 17 точки. И лани, и полани, и тази година отъ единъ комитетъ има изпратено едно писмо, съ което заплашватъ, че тѣ ще внимаватъ за просвѣщението. Голѣма дума казватъ, а малко знаятъ. И съжалявамъ, дѣто винаги се говори въ такава форма, какви трѣбва да бждатъ жалванята, пенсията имъ, какъ ще се степенуватъ и т. н. (Докладчикъ Т. Влайковъ: За тия работи нѣма!) И ние българскитѣ народни прѣдставители трѣбва да се приучимъ едно: да говоримъ искрено, защото ние сме голѣми лицемѣри — ще ме простите. Сега, второ, на г. Кжнчова. Г-нъ Кжнчовъ говорѣше по нѣколко точки. Първата бѣше за програмитѣ въ народнитѣ училища. Той е свършено правъ. Вчера още, когато ставаше въпросъ, той го помена, сжщо и г. Киреовъ. Особено печално е, че малкитѣ дѣца по 8—9 години ги тжчатъ съ такива звания, които тѣ не могатъ да разбератъ. Затова моята симпатия е, че законодателятъ трѣбва да се грижи да се не тжпче толкова материалъ въ малкитѣ глави на малкитѣ дѣца. Тамъ е моята пълна симпатия. То е задача на Министерството да постигне, както намѣри за нужно.

Второто бѣше за законопроекта. Азъ съжалявамъ, че законопроекта се внесе и тамъ можеха нѣкои работи да се направятъ, но той не изтѣзе отъ комисията. Имамъ честъ да заявя на Народното Събрание едно нѣщо, че има Министерство, има Народно Събрание, но комисия нѣма по конституцията. Единъ законопроектъ прѣгледанъ ли е въ комисията или не, Министерството може да иска да се внесе и да се разгледа. Често пѣти комисиятъ по хайнаджилжкъ не искатъ да разгледатъ единъ проектъ. Но въ този законопроектъ има прѣвидени работи, които непрѣмѣнно трѣбва да се прѣвидятъ, да се тури една основа, за да знаемъ какво ще правимъ въ бждѣще. Така щѣто, желателно е комисията да внесе този законопроектъ, защото пакъ ще заявя, че по конституцията има Народно Събрание, а нѣма комисии.

Сега по заплатитѣ. Азъ не мога да разбера въпроса. Сравненията Ви не сж сполучливи. Вие сравнявате учителитѣ съ околийскитѣ началници, но забравяте, че има 70 околийски началници, а учителитѣ сж 5.000. Това е единъ сериозенъ въпросъ. Кой отъ чиновницитѣ въ България получаватъ повече отъ ония, които ставатъ старши учители? Само началницитѣ на отдѣленията, а тѣ сж всичко 15—20 души. (В. Кжнчовъ: Заплатитѣ на първоначалнитѣ учители сж слаби, а за гимназиитѣ е право.) Не искамъ намаляване заплатитѣ на първоначалнитѣ. Азъ даже дума не казахъ. Азъ съжалявамъ за реформата, която направи г. Иванчовъ. Азъ се ржководя отъ единъ принципъ: за еднаква работа трѣбва да се плаща еднакво, а тамъ се направи свършено противното, като съ партизанска цѣль изравниха учителскитѣ заплати въ селата съ градоветѣ. Това не бѣше право. Азъ апелирамъ къмъ всички, да каже всѣки единъ, право ли е за 6 мѣсеца трудъ да се плаща еднакво, както и

за 10 мѣсеца? (Докладчикъ Т. Влайковъ: Не е 6 мѣсеца!) Това не бѣше право. Но този въпросъ съвѣтъ не го бутамъ. Въпросътъ се ограничава само за класнитѣ училища. Азъ желая този принципъ да се прокара. Не може отъ една страна Правителството да направи скъпи учители, да праща старши учители, специализирани да преподаватъ въ първоначалнитѣ класни училища въ провинцията, защото класнитѣ училища въ провинцията сѣ първоначални — това трѣбва да го признаете — и ще направи невъзможно поддържането на училищата отъ самитѣ общини. Старши учители, ако ги има, нека вървятъ въ старшитѣ класове на гимназиитѣ, а който не е способенъ, да си даде оставката или ще го уволнимъ; но единъ старши учителъ да преподава краснописание, това е скандалъ. Това го нѣма никѣдъ и това е невъзможно. Да преподаватъ аритметика въ младшитѣ класове, тоже не е удобно. Отъ тая гледна точка, азъ мисля, че ако се нареди за тѣзи класни училища въпросътъ по-добре, сигурно съ сегашнитѣ сръдства, съ които общинитѣ поддържатъ половината, ще могатъ да си поддържатъ цѣлото. Подиръ това, дѣто сѣ малко ученицитѣ — а пъкъ азъ имамъ цѣлъ списъкъ на класни училища съ 9—10 ученици, — трѣбва да се прѣкрати да се плаща отъ хазната.

Колкото за онова, което г. Провадийскиятъ депутатъ прѣдлага, това не мога да приема, защото скъпото ще кажатъ и всички други градове: и София, дълговетѣ на която плащаме всѣки денъ, и Русе, и Плевенъ, и които щете отъ градоветѣ въ България. Всички общини сѣ еднакво скъпани, защото сѣ прѣдлагали и защото сѣ вземали въ джобоветѣ, и трѣбва да се наредятъ общинскитѣ работи, за да се наредятъ и училищата. Съжалявамъ, че всички, които говориха, не отговаряха прѣко на въпроса. Даже г. Кжичовъ каза, че се радва, че комисията се е съгласила да се възстановятъ нѣкои суми. Комисията, особено въ Българското Народно Собрание, всѣкога е съгласна когато се отпускатъ пари. Така щото, не е голѣма работа, че комисията се е съгласила. Въпросътъ остава нерѣшенъ, и остава да го рѣшимъ наесенъ. (В. Кжичовъ: Тѣй!) Менѣ ми се струва, че още прѣзъ това лѣто Правителството трѣбва да вземе мѣрки и тоя въпросъ да трѣгне на оправяне и съ това ще докажемъ, че обичаме повече просвѣщенiето, отколкото ония, които пращатъ първостепенни учители въ Фердинандъ. Едно, което казвамъ — оставамъ какъ е рѣшила комисията, защото не е тамъ въпросътъ, — е, че Правителството или Министерството е обязано да вземе мѣрки, за да уреди и този въпросъ. И това съвпада съ оня въпросъ, който се повдигна вчера отъ г. Христова, че тѣзи училища може да нѣматъ характеръ напълно наученъ и че желателно е да бждатъ програмитѣ имъ не еднообразни. Азъ съмъ за най-голѣмото разнообразие въ класнитѣ училища. Програмитѣ въ гимназиитѣ може да бждатъ и трѣбва да бждатъ горѣ-долу еднообразни, сѣщо и програ-

митѣ въ първоначалнитѣ отдѣления може да бждатъ еднообразни, но класнитѣ училища по градоветѣ или голѣмитѣ села може да бждатъ разнообразни: едни може да искатъ два, други три или четири класа, а ако иматъ сръдства, нека поддържатъ петъ; може да турятъ едни прѣдмети, да изхвърлятъ други, напр. едни може да турятъ френски езикъ, други руски. Въобще бихъ желалъ да допуснемъ най-широка свобода на разнообразие и, когато взематъ върху себе си поддържането на училищата, общинитѣ ще иматъ право да се разпореждатъ съ тѣхъ. Азъ бихъ желалъ сѣ таки законътъ да се прокара и, ако наредимъ окръжнитѣ съвѣти, както станаха окръжитѣ голѣми, може да се явятъ тѣзи окръжни съвѣти като помощъ за уреждане на тѣзи класни училища. (В. Кжичовъ: Както бѣха досега.) Да, както бѣха досега. Тоя въпросъ тѣй само ще може да се рѣши. Сега вие доволни ли сте или не, не зная, но азъ ви казвамъ, че за нѣкои отъ тѣзи училища, които сѣ така натрупани, особено по селата на околийскитѣ центрове, ще вземемъ мѣрки да имъ кажемъ, че вие, г-да, на широко се разполагате и, ако искате сами да поддържате училището си, поддържайте го. Особено Търновскиятъ окръгъ е много богатъ съ села, които искатъ Правителството да имъ поддържа класни училища. (Докладчикъ Т. Влайковъ: Тѣ сѣ села по-голѣми и отъ много градове!) Зная ги. Сега както раздѣлихме околитѣ, центроветѣ сѣ сѣ по-голѣми отъ тѣхъ. Нѣма ни единъ градски околийски центъръ, освѣтъ Бѣлоградчикъ, който да бжде по-малкъ отъ тѣзи села. Така щото, и на това не може да се силаватъ. А пъкъ не може така: Стражица, Сухиндолъ, Бѣла-черква и т. н. (П. Кръстевъ: Елена и Дръново сѣ по-малки по население отъ Сухиндолъ; 3.000 души сѣ.) Не прѣувеличавайте така, бе брате! Елена е толкозъ и колибитѣ и сѣ близо, та става по-голѣма, а Дръново има повече жители отъ Сухиндолъ. Вземѣте статистиката. (П. Кръстевъ: Статистиката казва това.) Сухиндолъ, нѣма никакво съмнѣние, е голѣмо село. Признавамъ това. Подиръ това, по-голѣмитѣ градове, дѣто има петокласни и шестокласни училища, много на широко се разполагатъ, когато е да ги поддържа хазната, и азъ зная, че въ класнитѣ училища ето какво става: като плаща хазната скъпо на учителитѣ, общинитѣ не плащатъ нищо на учителитѣ и казватъ, че тѣ могатъ да живѣятъ само съ ония пари, които имъ плаща Държавата. Това го правятъ и затова трѣбва да изравнимъ тия отношения и да опрѣдѣлимъ кое трѣбва да плаща общината и кое Държавата. Ако общинитѣ нѣматъ намѣрение да плащатъ, нѣма защо и ние да плащаме и, може би, да имъ кажемъ да затворятъ училището. Тогава, увѣренъ съмъ, ще изплащатъ на врѣме, защото тѣхнитѣ дѣца се учатъ въ училището.

Д. Пчелински: Г-да народни прѣдставители! Отъ вчера, като почнахме бюджета на Просвѣще-

нието, досега сѐ слушахъ да се говори за подобряването на учителитѣ и училищата, за отпускане на повече пари и т. н. Обаче, за съжаление, не чухъ нищо да се говори за въ полза на ученицитѣ и на тѣхнитѣ родители. Защо? Едно че по-рано ги натоварихме съ по-голямѣ такси, а отъ друга страна, има едно нѣщо, съ което учителитѣ и тѣхнитѣ инспектори ежегодно правятъ една търговийка, която доста дотегва на родителитѣ и ученицитѣ. Ето защо. Всѣка година измѣняватъ учебницитѣ въ тия училища и то не че има нужда за това, но само защото не били отъ Стойнова, Трайкова, а били отъ други, а пъкъ, разбира се, както знаете, по ученицитѣ е сиромашия, родителитѣ имъ сѣ бѣдни, така щото, единъ баща, като не прѣмине дѣтето му въ друго отдѣление или класъ, гледатъ да помине съ скъпитѣ книги. Добрѣ, ама не може, трѣбва да сѣ отъ другъ! Освѣнъ това, може да има и друго дѣте, което е достигнало, така щото, съ тия книжки да помине. И това не може, защото този учебникъ билъ не отъ този, а отъ другъ авторъ, та трѣбвало и той да вземе пари. Така щото, това дотегва и, именно, това е злото, че се натоварва народътъ, и това се счита за една търговийка или едно скубане отъ страна на ученитъ на простото население и голѣмо роптание има отъ страна на населението върху това. Това не е отсега, а откакто сме се освободили и никой не е помогналъ; всички като додатъ отъ вънъ сѐ гледатъ да правятъ волята на по-голямѣтѣ, защото оня имъ заповѣдалъ. Та затова казвамъ, желателно е да се обърне внимание.

Азъ не искамъ да говоря по намалението заплатитѣ на учителитѣ, обаче, сега само това ще кажа: ще помоля както Народното Прѣдставителство, така и г. Министра на Просвѣщението, да се обърне внимание на Министерството и на учителскитѣ съвѣти, да се направи веднажъ завинаги едни да бждатъ учебницитѣ, а не така лесно да се промѣняватъ. Защото, около васъ, може би, да се не случва и да не е така, но около насъ всѣка година сѣ дохождали хора да казватъ: какво е това, връхнина ли е, даждие ли е? И показватъ: книжкитѣ на дѣтенцето ни сѣ здрави, но го повръщатъ да си купи нови, а пъкъ нѣмаме пари за други книги. А пъкъ други има, на които е стигнало трето дѣте: „Не бива ли, господине, да си служимъ съ тѣхъ? Думайте на даскала да го прибере съ тѣзи книжки!“ Азъ не смѣя отъ инспектора, отговаря учителътъ. Затова ще Ви моля, г-не Министре, да се направятъ учебници отъ Министерството и учебния съвѣтъ, които да бждатъ веднажъ за винаги, а не всѣка година да се промѣняватъ. Ето това е моето желание и бихъ желалъ г. Министърътъ да вземе актъ отъ думитѣ ми.

Ц. Мисловъ: Г-да народни прѣдставители! Макаръ че искахъ да поговоря, но много късно съмъ земалъ думата, така щото, да говоря много и да повтарямъ казаното едва ли има нужда. Обаче, ползувамъ се отъ случая да кажа слѣдующето.

Взгледитѣ, които се изказаха отъ г. Каравелова, мене особено много ме задоволиха, а вѣрвамъ, че и всички ви сѣ задоволили, толкозъ повече, когато г. Влайковъ, който въ първата половина на рѣчъта си, като че ли искаше да опонира, съ втората дойде да се съгласи съ тоя възгледъ. Това нѣма какво, освѣнъ да ни радва. (Докладчикъ Т. Влайковъ: Азъ не опонирахъ на това.) Искамъ само едно да кажа, че макаръ мислитѣ на г. Влайкова и на г. Каравелова да сѣ едни и сѣщи, думитѣ, съ които се размѣняваха тѣзи мисли, се прѣтълкуваха отъ г. Влайкова малко не така, както въ сжщностъ ние ги разбрахме. Напр., г. Влайковъ каза, че г. Каравеловъ направилъ обида на учителитѣ; но г. Влайковъ трѣбва да се съгласи, както и по-послѣ се съгласи, че г. Каравеловъ изказа своя възгледъ по отношение законоположенията, върху които почитватъ нашитѣ учители досега, и ако не направи той справедливо такъвъ упрекъ, мога да го направя азъ и всѣки другъ, че учителитѣ поне не се явиха да възстанатъ противъ тѣзи законоположения и да кажатъ, че това е вѣрно. (Докладчикъ Т. Влайковъ: Възставали сѣ!) Много рѣдко. (Докладчикъ Т. Влайковъ: Не знаете!)

Касателно онова, че учителитѣ гладуватъ, а пъкъ ние ги критикуваме, ще ви отговоря, че гладуватъ, но малкитѣ учители, а второстепеннитѣ и първостепеннитѣ не гладуватъ, напротивъ, много добри заплати получаватъ и много редовно си ги получаватъ. (Докладчикъ Т. Влайковъ: И не сѣ тѣ, които изказватъ такива или инакви мнѣния.) Като казвамъ това, азъ свършвамъ и искамъ да моля г. Влайкова, който отъ всички ни най-много се занимава съ тия работи, да вникне още единъ ижтъ добрѣ въ онова положение на ония общини, които ще поддържатъ учителитѣ, защото не учителитѣ ще гладуватъ, но общинитѣ, които ще бждатъ длъжни, съгласно досегашния законъ, да поддържатъ такива скъпи учители. Напр., нашата Фердинандска община ще трѣбва по-скоро да си продаде къщитѣ, отколкото да поддържа учители. И справедливо хората негодуватъ, намѣсто да се радватъ, че се отварятъ училища, и викатъ: „избавѣте ни отъ тия училища“. А това е най-жалкото, което не трѣбва да се допуска между насъ.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Това, което г. Мисловъ иска да каже, като обръща внимание върху мене, трѣбва да се обърне къмъ Народното Събрание и къмъ Министерството на Народното Просвѣщение. Отдѣ накъдѣ азъ да обърна внимание. Това ще се промѣни съ издаването на новъ законъ. И азъ присъединявамъ гласа си съ другитѣ и казвамъ да искаме да се внесе въ идущата сесия законопроектъ както за основнитѣ училища и гимназиитѣ, така и за класнитѣ училища, за да се уреди тази аномалия и да нѣма въ Фердинандъ второстепенни и първостепенни учители. (Ц. Мисловъ: Ако се обърнахъ къмъ Васъ, то е, защото Ви

стоите срѣщу насъ и, като говорите, всички ще Ви чуемъ. Молѣхъ Ви, сир., да се изкажете още веднажъ.) Това, което натяквате на едни учители въ ущърбъ на други, никакъ не е право. Никой не отказва, че има гимназиални учители облагодѣтелствувани, но тѣ никога не сж и негодували аслж.

Пакъ искамъ да направя една поправка, дѣто се хвърлиха общи нападения противъ всички учители, особено противъ ония, които сж сдружени. Тѣхнитѣ работи не се отнасятъ къмъ нѣкакви материални искания, напр., да се увеличи заплатата имъ, да се създадатъ пенсии. Това е едно заблуждение, пуснато между обществото. Тѣ не искатъ нищо особено, а искатъ да не ги прѣслѣдватъ — а прѣслѣждането не е никакво материално искане; тѣ искатъ това, което е необходимо за всѣки човѣкъ и което е въ интереса на учебното дѣло, и тѣ, ако искатъ нѣщо, искатъ го въ интереса на учебното дѣло. Единъ учителъ, като стои на едно мѣсто повече врѣме, много повече полза ще принесе, независимо отъ това, че е крайно тежко за такъвъ учителъ да бѣде хвърлянъ отъ едно мѣсто на друго, особено когато е сѣмѣненъ. И азъ бихъ помолилъ г. Министра не само да не хвърля такива обидни изражения противъ учителитѣ... (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Азъ констатирамъ факта, че тѣ като учители иматъ класови интереси! И всички тѣхни вѣстници иматъ класови интереси!) Тѣ не искатъ материални блага. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: На онзи свѣтъ хората търсятъ други блага, а на този свѣтъ — материални!) Тѣ не сж материални искания, а искатъ само това, което се дава на всѣки човѣкъ. Не може да се откаже, че има извѣстна класова оцѣнка въ тѣхнитѣ искания, но тя е свързана съ общитѣ интереси на просвѣтителното дѣло, и послѣ не би трѣбвало, когато единъ човѣкъ защитава една кауза и е убѣденъ въ нейната правда, да се подозира въ това или онова, което каза г. Министърътъ. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Думата „класови интереси“ съвсѣмъ не е обидна.) Но Вие тукъ казахте нѣщо за лицемѣрие, което въ всѣки случай не пада добръ на онѣзи, къмъ които се хвърля, защото мисля, че всѣки дохожда да защитава това, въ което е убѣденъ, че е право. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Изказвамъ си мнѣнието, както тѣ, които наричатъ че съмъ билъ невѣжа и не съмъ обичалъ просвѣщението?) Никой не е казалъ такова нѣщо. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Въ тѣхнитѣ журнали се говори!) Азъ знамъ, че сж изказвани мнѣния по учебното дѣло, но това е сжщото, както когато разни учени хора, дружества и академии изказватъ мнѣния по извѣстни въпроси, че е желателно да се направи това или онова. Съ това тѣ никого не обвиняватъ въ невѣжество.

Сега, касателно въпроса за програмитѣ, който повдигна г. Кънчовъ, този въпросъ е много сериозенъ, но и той пакъ е свързанъ съ общото искане,

което трѣбва да отправимъ къмъ Министерството, да внесе измѣнение на закона, който ще повлече измѣнение и на програмитѣ. Тия програми, които сжществуватъ у насъ въ всички училища, сега сж дѣйствително много тежки, много прѣтрупани, съзната е тѣхната лоша страна отъ всички, но дѣто не сж промѣнени досега, причината е, че всѣка година сж правени нови законопроекти, внасяни сж въ Народното Събрание, и както Министерството, така и всички ония, които се занимаватъ съ тия въпроси, чакатъ да се разрѣши въпросътъ отъ Народното Събрание и тогава да се измѣнятъ и програмитѣ; законопроектитѣ въ Народното Събрание погиватъ и остава както на Министерството, така и на ония, които сж натоварени съ изработването на тия програми, да чакатъ да дойде нова година, за да се внесе новъ законопроектъ. Така се е отлагала тази работа отъ година на година досега. А необходимо е да се измѣнятъ програмитѣ и това се чувствува отъ всички, защото въ много случаи тѣ убиватъ ученицитѣ, просто ги съипватъ и умствено, и физически. Но затова трѣбва, повтарямъ го, да присѣдинимъ гласа си къмъ Министерството и да искаме непрѣмънно тази още година да внесе законъ за измѣнение както на законоположението за основнитѣ училища, така и за класнитѣ училища и гимназитѣ, слѣдъ което ще трѣбва да искаме измѣнението и на програмитѣ.

По въпроса за учебницитѣ Министерството прѣди 2—3 години нареди едно положение да се не измѣняватъ тѣ въ продължение на двѣ години най-малко. Това е недостатъчно и би трѣбвало да се нареди отъ Министерството да се не измѣняватъ не въ продължение на 2 години, а въ повече години. Това е работа на Министерството. Щомъ се издаде такова разпорѣждане, ще се спре тази обидна или недобросвѣтна търговия, която се върши отъ нѣкои учители и инспектори. Това трѣбва да стане по-скоро.

Г. Недѣлковъ: Азъ ще моля въ § 15 най-долното перо да се измѣни въ смисълъ само за поддържане еднокласни и двукласни училища. Нѣкъдѣ може само еднокласни да се поддържатъ, а другадѣ — двукласни. Намѣсто да имаме 70 трикласни училища, и съ туй да се тури начало за закриване на петото и шестото отдѣления... (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Пари ще ли искате?) Не ще съмнѣние, че ще искаме, защото ще имаме училища. Ние харчимъ 1½ милиона лева за гимназитѣ, а за трикласнитѣ училища харчимъ 320.000 л. За първитѣ два класа трѣбватъ повече, и добръ е да се отворятъ идущата година петото и шесто отдѣления. Харчатъ се 320.000 л. за трикласнитѣ училища, а естествено, и за второкласнитѣ трѣбва да се харчи.

Колкото се отнася до училищата да минатъ и да останатъ на общинитѣ, това и ние го желасмъ. Но, разбира се, Министерството взима по 10% отъ даждията, прибира около 3 милиона и плаща на

учителитъ. Сѣ сжщото ще става: намѣсто да взима Министерството тия пари, ще ги взиматъ бирниците, и общинскитъ кметове ще плащатъ на учителитъ, но прѣдварително е добръ да се гарантира това съ единъ законъ, за да се гарантира редовното плащане на учителитъ и да се опрѣдѣли тѣхната заплата съ законъ и послѣ да се подготвятъ източниците, отъ които да се поддържатъ училищата. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Най-лесно е да се подготвятъ източниците като захванете да плащате!) Вие какво ни плащате — 3.700.000 л., ама събирате отъ населението 3.000.000 л. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Даваме ги за първоначалнитъ училища до сантимъ!) Скъпверѣменно фондътъ за поддържане на тия училища, вмѣсто 45.000 л., да остане 50.000 л., както е билъ и миналата година.

На едно нѣщо ще обърна вниманието ви, че имаше докладъ отъ директора на печатницата да се печататъ учебниците въ Държавната Печатница, слѣдъ като се даватъ на конкурсъ. Тогава ще имаме много евтини учебници, защото, споредъ смѣтката на директора на Държавната Печатница, излиза, че колата ще струва 5—6 и 7 ст., когато сега струва 40—50 и 60 ст. и повече. По тоя начинъ сиромашкитъ дѣца, бѣднитъ родители, които иматъ по 2—3 дѣца, ще могатъ по-евтино да ги снабдяватъ съ учебници. Съ това нѣма да изгуби учебното дѣло, защото Правителството може да даде на конкурсъ тия учебници или на нѣкои отъ учителскитъ съвѣти да възложи тая работа. По този начинъ учебниците ще бждатъ 10 и, може би, 20 пжти по-евтини. Съ това ще се улесни бѣдното население за учението на дѣцата си. Така щото, азъ моля да приемете това прѣдложение: „за поддържане на еднокласни и двукласни училища 50.000 л.“, както е било миналата година. Азъ мисля, че г. Каравеловъ симпатизира на идеята, да се дава колкото се може по-евтино низшето образование.

Г. Кирковъ: У насъ се е завела практика отъ нѣколко години насамъ да се подлага учителското тѣло, особено учителското тѣло въ народнитъ училища, на много строга критика. Както и днесъ въ Събранието, така и вънъ въ печата има специални даже вѣстници, които се занимаватъ съ туй да критикуватъ, да осжждатъ поведението на учителството. Този, който внимателно е слѣдилъ тази работа, не му е нужно да се разбере въ нея и да види собствено кждѣ е вината на тая война между учителството и една частъ отъ нашитъ ржководящи кръгове. Прѣди всичко, каза се и по-рано, говори се въ обществото, че учителитъ народни като че сж взели подъ монополъ правото да мислятъ, че тѣ най-добръ разбиратъ учебното дѣло. Това имъ се вмѣнява въ единъ голѣмъ грѣхъ, обаче, никой досега, а и Държавата не е показала, че тя разбира по-добръ отъ тѣхъ. Доказателство

за това служи нѣколкото промѣнявания на закони, едни отъ други по-противорѣчиви, разни мѣроприятия, едни на други противорѣчиви, и разни програми. Така напр., най-краснорѣчиво е противорѣчието въ единъ законъ отъ Вачова, дѣто се туряше за основа на народнитъ училища религиозно-нравственото възпитание, а слѣдъ нѣколко мѣсеца Князь Фердинандъ отъ височината на трона каза, че намъ трѣбвало гражданско възпитание. Отъ туй може да видите каква каша се намира въ главитъ на управляющитъ кръгове по този въпросъ. Подиръ всичко това, нѣма защо да се чудимъ, ако учителитъ, които сж най-послѣ единъ еснафъ, които говорятъ за едно дѣло, въ което най-много боравятъ, ако казватъ, че сж малцина ония, които разбиратъ отъ учебното дѣло. Защото, отъ друга страна, у насъ сжществуватъ и тая практика, че всѣки единъ кундураджия мисли, че може да рисува картини и всѣки живописецъ може да прави кундури.

У насъ сж енциклопедисти — по всичко знаятъ. Както, напр., е у насъ болестъ, когато повикашъ отъ пжтя да стане министъръ, става министъръ, така скицо за всѣка работа нѣма да намѣрите лице, което да каже: не съмъ годенъ. Искамъ да кажа, че учителитъ по своето положение сж тия, които аслѣ могатъ да дадатъ най-добри мнѣния, които сж най-компетентнитъ, които най-сетнѣ врятъ и кипятъ въ тази работа и всѣки пжтъ, въ сравнение съ другитъ, могатъ да дадатъ най-добри мнѣния. Азъ защищавамъ учителството противъ обвиненията, които се хвърлятъ върху него, при всичко че не съмъ повиканъ отъ тѣхъ да ги защищавамъ; но азъ съмъ си турилъ за правило, както и моята партия, да защищавамъ всѣки пжтъ всички ония, които сж унижени, които сж несправедливо осжрбени, всички ония, които сж несправедливо подтискани. Затова азъ си издигамъ гласа да защитя това съсловие въ България, което, въ сравнение съ всички други съсловия, е принесло една грамадна полза на България. Ако се гордѣемъ, че имаме грамотни 65%, това се дължи пакъ на учителството, което е зарѣзало всички градски блага и е отишло въ затѣнтенитъ села. Слѣдъ като прѣминаватъ нѣколко цѣдилки, нѣколко митарства, които не прѣкарватъ нито единъ служащъ въ България, тѣ отиватъ въ селата между народа, подлагатъ се на неудобствата на този животъ при скромна заплата, нередовно получавана, и при сѣ това тѣ даватъ на народа онова, което се вижда въ самата статистика. Всичко онова, каквото има направено между този народъ, то е направено отъ учителството. Въ турско врѣме бѣше това съсловие, което работѣше, събуждаше нашия народъ; това съсловие е и днесъ, което работи за политическото събуждане на този народъ. Учителитъ сж едновременно и учители на дѣцата, и учители на бацитѣ. Въ тази именно двойна роля, която изпълняватъ, тѣ срѣщатъ спжнки. Намъ се не иска, щото тѣ да бждатъ граждани. Ние схващаме цѣльта и задачата на учителя, като

да е една машина, която трѣбва да отиде въ село или градъ и трѣбва да вкара, да натѣче въ малкиѣ глави на дѣцата онова, което трѣбва, и да нѣма право да бута малкиѣ глави на голѣмитѣ дѣца, които трѣбва да бждатъ уплатени въ политическия животъ, и тѣзи условия, въ които е турена страната. Ние само се оплакваме, че не сме зрѣли, че тѣчатъ нашитѣ права, че се тѣче конституцията, че народътъ не става да защити своитѣ права; е, моля ви се, кой ще научи този народъ? Най-близкиятъ учителъ на народа е неговиятъ учителъ — той се явява естествениятъ защитникъ на народа. Вие можете да го прѣслѣдвате, можете да го гоните, но въ всѣко врѣме и всѣки часъ той е защитникъ на този народъ, той е бдителъ и тълкувателъ на неговитѣ чувства, той е учителъ на тѣзи права, съ които има народътъ да се ползува и въ бждеще въ този житейски пѣтъ, който прѣкарва. Това е, което върши учителътъ. Безъ съмнѣние, има и други фактори, които спомагатъ на туй. Но при днешнитѣ условия учителътъ се явява въ всѣко едно село и разпрѣсква онази свѣтлина. И всички онѣзи училища въ селата, всички онѣзи библиотеки въ селата — всичко туй е създадено отъ учителя; създадено е въпрѣки волята даже на господствующитѣ; създадено е въпрѣки желанието на тѣзи, на които асѣ е желателно, щото винаги да бжде тъма въ България, защото въ тъмно и малкиѣ искри минаватъ за голѣми главни и лоенитѣ свѣции минаватъ за голѣми свѣтила. Бѣше врѣме, когато хората на властѣта смѣтаха за висша държавна амбиция да прѣслѣдватъ туй съсловие, да се борятъ на двубой съ него, да го гонятъ. И, разбира се, тѣ не сполучиха: учителството въ прѣслѣждането биде принудено да се организира, биде принудено да се организира не отъ нѣкакви класови интереси, за които г. Каравеловъ говори. Между прочемъ, той отказва сѣществуването на класи въ България, а ги намира у даскалитѣ. Тѣ иматъ интереси съсловни, обаче, тѣзи съсловни интереси съвпадатъ съ интереситѣ на народа. Можете ли да обвинявате учителитѣ, че искатъ да иматъ по-добра заплата, едно по-добро материално състояние? Не можете. Както вие признавате, че за всѣки полицейски, за всѣки служащъ и чиновникъ на Държавата е нужно да се даде извѣстна економическа сигурностъ, извѣстни срѣдства да сѣществуватъ, на сѣщитѣ основания трѣбва да допуснете туй и за учителя. Какво нѣщо, обаче, е правено досега за учителитѣ? Именно туй, че тия скромни заплати не имъ се изплащатъ редовно. Вземѣте тѣхния органъ и вие ще видите оплаквания, че не имъ се изплаща редовно. Вѣрно е, че общинитѣ сѣ западнали, че стоятъ въ лошо економическо и финансово положение, вѣрно е; но азъ казвамъ, че единъ народъ, който иска да бжде просвѣтенъ, той трѣбва да намѣри срѣдства за това. Нашиятъ народъ прѣска 20.000.000 л. за войската, за нѣкакво си величие, но за своята собствена просвѣта се сѣжни. Туй е вѣрдното, че ние се

сѣжнимъ тамъ, дѣто наистина ще постигнемъ свѣтлина за масата и ще получимъ реална полза. На нѣкои се види за салтанатъ този бюджетъ, че даваме на учителитѣ нѣкои заплати, обаче, по военния бюджетъ ще се говори и ще го гласуваме много скоро; тогава ще чуемъ, че тамъ е величието на България.

Тия бѣлѣжки искахъ да направя и да отхвърля ония обвинения, които се хвърлятъ върху учителското съсловие, което въ турско врѣме и днесъ, въ всѣки случай, служи на народа. Това показватъ даннитѣ на нашата статистика и всѣки човѣкъ, който наблюдава добръ, ще се увѣри, че народътъ наистина получава извѣстна полза отъ туй просвѣщение. Ако не, искайте да се затворятъ училищата, изпѣдѣте даскалитѣ. Ще имате единъ народъ, който ще слуша, ще бжде покоренъ. Тогава можете да махнете конституцията и ще имате единъ миръ, спокойствие, което ще мяза малко на спокойствието на гробищата, но нищо: то е спокойствие въ всѣки случай.

По-нататѣкъ, относително учителскитѣ заплати, много правъ бѣше г. Влайковъ, който каза, че трѣбва единъ пѣтъ завинаги да се тури единъ редъ. Трѣбва да се създаде единъ законъ, да се спремъ на него, съ точностъ да почне да се прилага, за да се установи една норма въ живота на това съсловие и единъ правиленъ пѣтъ въ самото учебно дѣло. Всѣка година ние се занимаваме съ създаване нови закони, всѣка година става мѣстене, кадрилъ на учителитѣ отъ мѣсто на мѣсто. Азъ казвамъ, че тия хора, които вършатъ туй нѣщо, които се занимаватъ съ постоянното мѣстене на учителитѣ, съ постоянното чулене на учебното дѣло, тѣ извършватъ едно най-голѣмо прѣстѣпление спрѣмо своя народъ, макаръ да се наричатъ патриоти. Попитайте всѣки единъ педагогъ и той ще ви каже, че нѣма нищо по-вѣрно за учащитѣ млади, да сѣ принудени всѣка година да виждатъ сѣ нови и нови лица — едвамъ успѣли да изучатъ добръ единъ учителъ, дохожда новъ. Туй е, казвамъ, една сѣсипия за учебното дѣло и това правителство, което мисли, че милѣе за този народъ, първа негова длѣжностъ трѣбва да бжде тази да прѣмахне този кадрилъ, това гонене на учителитѣ. Дайте имъ извѣстно материално обезпечение, дайте имъ гарантираностъ на тѣхнитѣ правдини и тѣ сами ще ги защитятъ. Оставете да ги прѣслѣдватъ; нека бждатъ такива граждани, както сме ние, защото и тѣ плащатъ такъвъ данѣкъ, както и ние, и крѣвенъ данѣкъ, и тѣ иматъ сѣщитѣ правдини, каквито имаме и ние. Не можете да имъ отнемете тия правдини, докато не посегнете на конституцията.

Значи, една гаранция на учителството е необходима, за да имате морално право да искате трудъ, и трудъ въ полза на учебното дѣло. Досега не е направено нищо за него въ туй отношение и нѣмаме морално право да искаме повече, да искаме това, което нѣмаме право да очакваме. Тѣ сѣ дали много повече отъ това, което ние имаме право да искаме отъ тѣхъ. Защото, при всичкитѣ незгоди и неудоб-

ства, тѣ не напуснаха своитѣ постове, а продължаватъ, макаръ гладни, да учатъ българската младежъ. Справедливо ли е туй? Врѣме е, казвамъ, ако искаме да трѣгне нашето учебно дѣло както трѣбва, да се не занимаваме какви сж нашиѣ учители, дали сж на туй убѣждение или на онуй. Прѣди всичко, да искате отъ тѣхъ да бѣдатъ учители, да учатъ дѣцата, да изпълняватъ своитѣ длѣжности като учители. Това имате право не само вие, като народни прѣдставители, но има право и цѣлиятъ Български народъ да го изисква, толкозъ повече, защото тѣ сами въ своитѣ искания, въ своитѣ програми, излагатъ въ много строга форма, че тѣ искатъ да отговарятъ при най-голѣма строгостъ за всичкитѣ опущения, които направятъ по учебното дѣло. Тѣ сами се готвятъ да сложатъ главитѣ си на гилотината, ако отидатъ противъ учебното дѣло и ако отстъпятъ отъ своя постъ. Слѣдователно, тѣ даватъ въ рѣцѣтъ ви най-голѣмо оръжие; дайте имъ тогава тия права, които слѣдва да иматъ и които сж осветени отъ конституцията. Тѣ иматъ правдини граждански и политически и трѣбва да ги упражняватъ. И колкото по-добрѣ ги упражняватъ, толкозъ по-добрѣ ще служатъ за примѣръ на народа. И нѣма да се разкае народътъ, който умѣе да цѣни тия скромни труженци, които не се скжии да осигури тѣхното положение и да изисква отъ тѣхъ трудъ, както прилича.

Тия думи азъ искахъ да кажа въ полза на това съсловие, защото чувствамъ една длѣжностъ да ги кажа, когато се хвърлятъ обвинения противъ едно съсловие, което е дало доказателство, че то пази интереситѣ на този народъ, съсловие, което, най-послѣ, е дало жертви за себе си, за своята кауза, а неговата кауза не е друга, освѣнъ кауза на самия народъ. Въ десетѣка вие видѣхте, че то бѣше прѣслѣдвано и гонено, че то стоя и се бори дотолкова, доколкото можа; че то можа да застане на оная висота, на която трѣбва да стои едно интелигентно съсловие.

Прѣдсѣдательтъ: По тоя параграфъ има двѣ прѣдложения: едното на г. Стоянова, а другото е на г. Недѣлкова.

Прѣдложението на г. Стоянова гласи: (Чете.) „Прѣдъ видъ крайното бѣдно състояние на общинитѣ, въ трикласнитѣ училища, въ които слѣдватъ повече ученици отъ селата, $\frac{1}{2}$ отъ заплатитѣ на учителитѣ при тия училища да се изплаща отъ окръжнитѣ съвѣти, а само вещественитѣ разходи: наемъ, отопление, прислуга, да остане за смѣтка на общинитѣ.“

Прѣдложението на г. Недѣлкова гласи: „За поддържане еднокласни и двукласни общински училища — 50.000.“

Турямъ на гласуване прѣдложението на г. Стоянова. Моля ония, които сж за него, да вдигнатъ рѣка. (Меншество.) Събранието не приема.

Турямъ на гласуване прѣдложението на г. Недѣлкова. Моля ония, които сж за него, да вдигнатъ рѣка. (Меншество.) Събранието не приема.

Турямъ на гласуване параграфа тѣй, както е приетъ отъ бюджетарната комисия. Моля ония, които сж за него, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието присъва.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Прибавя се новъ § 16: (Чете.) „За откриване врѣмenni курсове за специализиране учители и учителки, съгласно специалнитѣ правилници за тия курсове, за 8 мѣсеца 8.000 л.“

Такъвъ параграфъ е сжществувалъ 2—3 години. Съ тази сума сж поддържани врѣмenni курсове въ Кюстендилъ и Казанлъкъ по овоцарството, рѣчна работа и гимнастика. Тѣ сж принесли доста добра полза, защото сж подготвили учителитѣ какъ да разработватъ училищнитѣ градини, какъ да прѣподаватъ новитѣ прѣдмети по рѣчната работа, а сжщо и гимнастиката. Комисията намѣри за добрѣ да се приеме този параграфъ.

Министъръ-Прѣдсѣдатель П. Каравеловъ: Азъ го приемамъ.

Прѣдсѣдательтъ: Г-нъ Министърътъ приема тоя параграфъ. Турямъ го на гласуване, както се прочете отъ г. докладчика. Моля ония, които сж за него, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„Глава V. § 17. Помощъ на сиропиталищата (въ Пловдивъ 30.000 л., въ София 3.500 л.), врѣмenni, за 4. м. 11.166, за 8 м. 22.334, всичко 33.500.“

В. Кжнчовъ: Относително тая помощъ азъ бихъ желалъ да знаа нѣщо по тия голѣми гюрултии, които станаха миналата година въ Пловдивското сиропиталище. Слушахъ азъ, въ Пловдивъ имаше голѣма неприятностъ, имаше обвинения въ нередовности и пр. Тукъ се харчатъ много пари, а контролтъ е билъ много слабъ досега. Азъ не бихъ ималъ нищо противъ сумата, но да се обърне по-голѣмо внимание върху тия сиропиталища и да се упражни по-добъръ контролъ.

Министъръ-Прѣдсѣдатель П. Каравеловъ: Историята на това сиропиталище е малко страшна и неприятно ми е да фигурира такава голѣма сума за него. За да не ме прѣтѣлкуватъ, както става, азъ ще кажа, че обичамъ сиропиталища, но трѣбва да ги поддържа обществото, а не хазната. Това сиропиталище, е създадено случайно. Подиръ клането въ Батакъ прибраха се дѣца, останали сираци, и се образува сиропиталище. И, мисля, покойната руска императрица, съпруга на покойния императоръ Александъръ II, е дала една сума и подиръ е почнало да помага Румелийското правителство и Пловдивскиятъ градски съвѣтъ. Въ моето кметуване въ Пловдивъ работата тамъ си вървѣше твърдѣ добрѣ; сега какъ стои въпросътъ, не знаа. Но разпитахъ хора, които познаватъ положението, а така сжщо разпитахъ и въ Министерството

казватъ ми, че доста добръ върви. Въ всеки случай, сумата 30.000 л. заслужава по-голям контрол. Понеже главната сума дава Правителството, трябва да бъде правителствен и контролът, а не както въ Софийското сиротопиталище, дѣто се харчи и друга сума много по-голяма отъ она, която Държавата дава. Така щото, азъ бихъ молилъ да остане параграфътъ съ тази сума, която е предвидена, и обещавамъ не само контролът, а и малка проверка да има какъ ставатъ тия работи и дали да се прѣкрати или да се реформира това заведение нѣкога или не. Защото ония сирачета отъ Батакъ сж станали сега полковници даже.

И. Вобековъ: Г-да народни прѣдставители! Това Пловдивско сиротопиталище дѣйствува въз основа на единъ правилникъ. Въ този правилникъ се прѣдвизда начинътъ на управлението и начинътъ на издържането на това сиротопиталище. Ако прослѣди човѣкъ добръ и вникне въ неговото съдържание, ще забѣлѣжи, че отъ правилника се разбира, че това сиротопиталище трябва да се издържа съ помощи отъ обществото, събирани чрезъ пожертвования, било частно отъ благодѣтели, било отъ общинскитѣ или окръжнитѣ съвѣти, прѣимуществено въ Южна-България. Но както всичкитѣ учреждения, всичкитѣ заведения, които се създаватъ първоначално съ нѣкаква благотворителна цѣль било по инициатива на нѣкой благодѣтель, било по инициатива на нѣкоя община, вървятъ денъ до пладнѣ за смѣтка на благодѣтеля или на общината и подиръ се търси начинъ какъ да се вмъкне поддръжката отъ страна на Държавата, така сжко е станало и съ това чисто благотворително заведение. Дълги години е поддържано то самостоятелно отъ благодѣния, отъ членски вносове било отъ гр. Пловдивъ, било отъ общинитѣ около Пловдивъ, било отъ окръжнитѣ съвѣти и подиръ, не помня добръ въ коя година, но мисля, че бѣше въ 1895 или 1896 г., това заседание стана изведнажъ държавно и, както виждате, се прѣдвизда една сума отъ 30.000 л. въ държавния бюджетъ за поддържане това заведение. Туй вече не е помощъ, а цѣло поддържане. Между това, това заведение сѣществува и функционира въз основа на единъ правилникъ, правилникъ, изработенъ въз отъ участието на Държавата. Въ този правилникъ се прѣдвизда какви дѣца могатъ да се приематъ на възпитание, на отглеждане. Казано е, че крѣгли сираци, дѣца отъ двата пола, безъ баща и майка, и ако иматъ 9—10 години, могатъ да бждатъ приети на възпитание, т. е. най-стари до 10 години, мисля, могатъ да бждатъ приети на възпитание и обучение въ това заведение, а въ сжщностъ не се върши тѣй. Приематъ се пакъ по прѣпорѣка на силнитѣ, или на хора, които иматъ извѣстно влияние прѣдъ началството, въ съвѣта на това сиротопиталище, и вжтрѣ вие ще намѣрите много малко дѣца, които да бждатъ крѣгли сираци, а повече ще намѣрите съ майки или бащи. Има примѣри, дѣто дѣца,

останали безъ баща и майка, и то 4 или 5, най-голямото отъ които е на 10 години, прѣдлагано е било поне едно да бжде прието, но е отказано, и това се е било случило съ много общини. И понеже е печаленъ фактъ и не отговаря на правилника, въз основа на който сѣществува това учреждение, и понеже това сиротопиталище се издържа най-главно отъ Правителството, отъ Министерството, желателно е Министерството да прѣгледа въз основа на какво сѣществува това учреждение, какви дѣца се приематъ, какъвъ е редътъ и каква е дисциплината. Изобщо би било желателно Министерството да се интересува за хода на работитѣ въ това заведение, за да не се компрометира, както е компрометирано сега въ Южна-България, съ своитѣ несправедливи постѣпки.

Ето защо азъ моля г. Министра на Народното Просвѣщение, като дава такава голяма субсидия за поддържането това сиротопиталище, нека се интересува да изучи реда, по който се водятъ дѣлата му, дѣцата, които се възпитаватъ, дали дѣйствително отговарятъ на правилника или не, и запнапрѣдъ да се вѣдвори една справедливостъ при приемането на дѣца, които дѣйствително заслужаватъ да бждатъ помѣстени на възпитание и отглеждане въ това сиротопиталище.

Министъръ-Прѣдседателъ П. Каравеловъ: Прѣдложението на г. Вобекова е съвършено на мѣстото си. Азъ се обещавамъ да пратя единъ инспекторъ на финансирѣ и единъ инспекторъ отъ просвѣщенiето, които ще разгледатъ цѣлия въпросъ, и да видя какъ стои той. А засега ще помоля да остане параграфътъ, както е туренъ. (Гласове: Да се гласува!)

Прѣдседателътъ: Турямъ на гласуване параграфа и моля ония, които сж за него, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 18. Помощъ за поддържане мохамеданскитѣ училища — 50.000 л. и на частното училище на Ф. Урбихъ за глухонѣми — 4.000 л. Венчко, за 4 м. 18.000, за 8 м. 36.000, а всичко 54.000 л.“

Комисията увеличи изрѣната сума отъ 50.000 на 100.000 л.

В. Кжнчовъ: Съгласенъ ли е г. Министърътъ съ това голямо увеличение, защото лани сж били 29.000 повече отсега?

Министъръ-Прѣдседателъ П. Каравеловъ: Азъ бихъ молилъ просто да се приеме. Положително съмъ съгласенъ да се дадатъ 100.000 л. за мюсюлманскитѣ училища. Считаю, че мюсюлманитѣ плащатъ доста училищни данъци, за да иматъ право на това.

Прѣдседателътъ: Турямъ на гласуване прѣдложението на комисията и моля ония, които сж за

него, да вдигнат ръка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 19. Помощ на стари учители и на бѣдни учителски семейства, както и за погребение на починали лица, служащи по просвѣщенето, за 4 м. 666, за 8 м. 1.334, всичко 2.000 л.“

Прѣсѣдателятъ: Моля ония, които сж за този параграфъ, да вдигнат ръка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 20. Помощ за поддръжане на българскитѣ училища въ Ахикало, Месежрия, Созополъ и Каваклий, за 4 м. 1.000, за 8 м. 2.000, всичко 3.000 л.“

И. Вобековъ: Азъ, г-да народни прѣдставители, не виждамъ нужда да се тури особенъ параграфъ за поддръжката на тѣзи училища, понеже по-горѣ е казано въ § 15: „за подпомагане пограничните общини и смѣсенитѣ въ изплащането заплатитѣ на учителитѣ и учителкитѣ“ и се прѣдвижда цѣла една сума отъ 80.000 л.; а именно тѣзи общини сж погранични, тѣ може да се отнесатъ и до разряда на смѣсенитѣ общини. Азъ не зная защо се прѣдвижда специаленъ параграфъ за общини, които сж погранични и които сж смѣсени, и защо се прѣдвижда този параграфъ, който може да се отнесе къмъ първия параграфъ.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Ето за какво е тази помощ. Въ тѣзи градове сж напразни грамадни държавни здания за училища, Държавата е похарчила за тѣхъ стотини хиляди лева, и тѣзи здания трѣбва да се поддръжатъ, та този параграфъ е за поддръжане на тѣзи училища. (С. Поповъ: Тогазъ да се каже за поддръжане зданията.) Така се разбира.

Прѣсѣдателятъ: Турямъ на гласуване параграфа, както се изтъква отъ г. докладчика, за поддръжане на български училищни здания, и моля ония, които сж за тоя параграфъ, тѣй измѣненъ, да вдигнатъ ръка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 21. Помощ на Българската драматическа трупа въ Столицата, врѣмenni, за 4 м. 20.000, за 8 м. 40.000, всичко 60.000 л.“

П. Баевъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ не разбирамъ защо се дава тая помощ на Българската драматическа трупа. За какво се дава? Дали по законъ или само по бюджета? Както виждамъ, понеже и лани е дадена, та азъ, като не зная, желалъ бихъ да разбера за какво се дава. Азъ мисля, че тази помощ изтича пакъ отъ земледѣлцитѣ и търговцитѣ, а дали обществото има полза отъ нея, това не зная. Трѣбва да обясни, който знае.

Министъръ-Прѣсѣдателя П. Каравеловъ: Азъ съвсѣмъ не разбрахъ какво питате. (П. Баевъ: Искамъ да зная съществува ли законъ, за да се дава

тази помощ, и ползата каква е?) Собствено, не мога да Ви кажа, но драматическата трупа съществува и ние даваме помощ за драматическото искусство. Може би, рано сме почнали да поддръжаме драматическа трупа, но веднажъ тя съществува, може да направимъ грѣшка, ако я унищожимъ, защото тя прѣдставлява не само тукъ, а ходи и изъ провинцията. Азъ мисля, че тази сума не е толкова голѣма за драматическото искусство, за да я изхвърлимъ. (П. Баевъ: 60.000 л. не сж малко!) Не сж малко, но така лесно не бихъ се рѣшилъ да се изхвърли, и азъ не мисля, че Народното Събрание ще направи добръ, ако отхвърли тая сума. Така щото, по-добръ е сега-засега да остане, защото частъ отъ нея е вече изхарчена, а подиръ въ есенната сесия можемъ да помислимъ, да поддръжаме ли драматическото искусство или не. Азъ не съмъ виждалъ нито едно прѣдставление на трупата, тѣй щото, отъ моя лична гледна точка ще кажа, че не трѣбва; но мнозина ще кажатъ, че трѣбва и, вѣроятно, тѣ ще сж по-прави отъ мене. (Гласове: Трѣбва, трѣбва!)

Прѣсѣдателятъ: Г-нъ Баевъ! Правите ли въпросъ? (Г. Недѣлковъ: Не прави прѣдложение.)

Понеже самостоятелно прѣдложение нѣма, ще туря на гласуване параграфа и моля ония, които сж за параграфа, както се прочете отъ г. докладчика, да вдигнатъ ръка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 22. Помощ на Българското книжовно дружество и за издаване отъ сѣщото „Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина“, за 4 м. 8.000, за 8 м. 16.000, всичко 24.000 л.“

Прѣсѣдателятъ: Моля ония, които сж за тѣя параграфъ, да вдигнатъ ръка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Новъ § 23: (Чете.)

„Помощи за общинскитѣ училищни здания.“

Миналата година е имало 20.000 л., този параграфъ сега бѣше закритъ, а комисията го възстанови, като отрѣдѣли 50.000 л. за тази цѣль.

Министъръ-Прѣсѣдателя П. Каравеловъ: Лани колко е билъ?

Докладчикъ Т. Влайковъ: 20.000 л.

Министъръ-Прѣсѣдателя П. Каравеловъ: Не виждамъ защо искате сега 50.000 л.; поне да останатъ 20.000 л.

Д. Марковъ: Нещастията, които могатъ да се случатъ, не могатъ да се прѣдвидятъ. Има пожари, ставатъ землетръсения, има селски общини, които започнали да правятъ здания, които помѣщаватъ дѣцата си просто въ яхри, и, менѣ ми се струва, това е съвършено нездравословно. Това не значи,

че Министерът ще хвърли паритъ, които му се отпускатъ, отъ прозореца и ще ги раздаде. Дайте повече пари на Министра, отколкото сж били дадени лани, той е пестеливъ и грижливъ и когато една община се яви и поиска помощъ, смотра дѣйствителнитъ нужди, ще ѝ отпусне. Но това не ще каже, че веднажъ отпусната сумата отъ 50.000 л., трѣбва да бѣде непрѣмѣнно изхарчена; съ това не се свързватъ рѣшѣтѣ. Затова азъ мисля, че нѣма защо Министерътъ да възстава противъ сумитъ, които му се даватъ повече, отколкото миналата година. Той е господаръ да ги изразходва или не, да дава повече или по-малко помощъ за училищата, колкото тѣ заслужаватъ. Като се гласува сумата, нѣма да излѣзе веднага отъ ковчежничеството. (Г. Шиваровъ: Ще трѣбва да се прѣдвиди и на приходъ, г-нъ Марковъ!) Не Ви чувамъ.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Това увеличение стана ето защо. Миналата година, дѣйствително, били прѣдвидени 20.000 л., но чиновникитъ отъ Министерството на Просвѣщението ни казаха, че ако се остави тази сума, по-добрѣ е хичъ да я нѣма, защото явяватъ се много случаи за помощи, дѣто дѣйствително се има нужда да се помогне, а съ нея кого първо да удовлетвориатъ. И тѣ казватъ, понеже е малка сумата, по-добрѣ е да се прѣмахне, та да се не дразнятъ. Но понеже тази година има нѣкои случаи, дѣто сж станали нецрѣдвидени нещастия, пожари, землетръсение въ Балчишко, дѣто между другото трѣбва да се помогне на училищата, има и единъ случай да се помогне на едно турско училище въ Шуменъ, захванато, но не могло да се довърши, като се взеха прѣдъ видъ тѣзи нови случаи, за които се смѣта, че е необходимо да се помогне, прие се, че сумата 20.000 л. не ще може да заслужи за нищо. Азъ ще забѣлѣжа, че едно врѣме по този параграфъ сж се отпуснали нѣколко стотини хиляди лева. Безъ добри училища не може да има успѣхъ. Но прѣдъ видъ лонитѣ обстоятелства, въ които се намира въ финансово отношение страната, този параграфъ малко по-малко се е намалявалъ, додѣто дошълъ до сумата 20.000 л. и единъ пѣтъ дошълъ до тази сума, ако го оставимъ, то е почти безцѣлно и нищо не може да се помогне. Та затова главно по искането на самото Министерство, а доколкото помни, даже съ съгласието на г. Министра, поискахме да се увеличи сумата на 50.000 л., за да може да се помогне въ нѣколко единични случаи, които се иматъ прѣдъ видъ.

Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Има една руска пословица, която казва, че щомъ има блато, и дяволи ще се завѣдятъ. Щомъ отпуснемъ не 50.000, но 5.000.000 кредитъ, винаги ще се намѣри дѣ да се изхарчатъ; така щото, щомъ се отпуснатъ 50.000 л., тѣ сигурно ще бѣдатъ изхарчени. Но ето дѣ е въпросътъ. Азъ лично страшно симпатизирамъ на всички жѣртви, които се даватъ за здания, но вие прѣхвърляхте и всички други

разноски на Държавата. Едно врѣме, наистина, сж се жѣртвували голѣми суми за постройка на здания, но вие сега свалихте съдържанието на учителитъ върху Държавата и цѣлоянно се правятъ прѣдложения още повече да се прѣтовари хазната. Ето дѣ е злото. Румелийскитъ органически уставъ имаше единъ параграфъ много разуменъ, въ който се казваше, че ако една община гради училище, то Правителството трѣбва да помогне на $\frac{1}{2}$ или $\frac{1}{3}$. Много разумна мѣрка и сега бихъ симпатизиралъ да се въведе у насъ. Но, отъ друга страна, трѣбва да се приучатъ общинитъ да не тичатъ сѣ при Държавата, че имъ изгорѣло зданието, та да иска да имъ строи напълно. — На това не симпатизирамъ. Когато се прави сграда, да се иска $\frac{1}{2}$ или $\frac{1}{3}$ отъ хазната — това го разбирамъ. Азъ нѣмамъ нищо противъ 50.000 и даже готовъ съмъ такъвъ законъ да прѣдложа: намалѣте съдържанието и турѣте всѣка година по 300.000 л.; то ще бѣде по-разумно и ще имаме много хубави здания. Но всичкитъ общини, които искатъ да строятъ, прѣди всичко трѣбва да покажатъ, че сами сж дали пари и, когато покажатъ, че сж събрали въ Банката 20.000 л., нека искатъ отъ хазната 10.000 л. и 20.000 л. — да имъ дадемъ. Турѣте и 50.000 л., но не се самооболпцавайте, че нѣма да се похарчатъ.

Г. Недѣлковъ: Азъ ще забѣлѣжа само едно, че редакцията на г. докладчика е крива. „За доизкарване“ бѣше, а не „за построяване.“ Защото чиновникитъ отъ Министерството казаха, че има много училища, които трѣбва да се направятъ, а иначе, ще се съборятъ и се има нужда отъ по 1.000 л., за да се доизкаратъ. Сжщо и за доизкарване на едно турско училище. Тѣй щото, редакцията бѣше „за доизкарване“ и азъ моля да се направи тя така.

Докладчикъ Т. Влайковъ: Нѣмамъ нищо противъ, но ще кажа, че тия пари не може да се харчатъ току така, защото, доколкото зная, въ Министерството има правилникъ за отиуцане на помощи и постройка на здания, който точно опрѣдѣля, че трѣбва да се покаже отъ едно училищно настоятелство, че има срѣдства да приготви материала, за да се види каква сума ще се похарчи, и тогава се прѣдвижда половината или двѣтѣ трети отъ нея. (Д. Марковъ: Така става аслж.) Плановетъ се правятъ отъ надлежитѣ инженери и Министерството ги утвърждава, и ако имъ трѣбватъ суми, разрѣшаватъ имъ се извѣстни помощи. Но има нужда и нѣкаждъ за поправяне. (В. Кжнчовъ: Поправѣте редакцията.) Тогава ще туримъ: „Помощъ за доизкарване общински училищни здания.“ Сега при тия общински училища би трѣбвало да се разбира и за турски училища, понеже има такова искане отъ Шуменското турско училищно настоятелство, за доизкарване училищното здание. (В. Кжнчовъ: Да се каже „училищни здания“.) То се поправи.

Прѣдсѣдательтъ: Турямъ на гласуване § 23, както се прочете и поправи отъ г. докладчика, и моля ония, които сж за него, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„Глава VI.

Книжовни прѣдирития и научни издирвания.

§ 24. За рецензиране книги, за 4 м. 666 л., за 8 м. 1.334 л., всичко 2.000 л.“

Прѣдсѣдательтъ: Които сж за този параграфъ, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 25. За купуване и подързване книги, вѣстници и списания, и разноси по тѣхното прѣнасяне, както и за печатането на каталогитъ и бюлетинъ за депозиранитѣ книги въ библиотекитѣ (за Народната библиотека въ София 12.000 л., за музея 600 л. и за Пловдивската библиотека и музей 3.000 л.), за 4 м. 5.200 л., за 8 м. 10.400 л., всичко 15.600 л.“

Споредъ едно искане на Министерството, въ съгласие съ г. Министра на Финанситѣ, тази сума се увеличи на 17.100 л.

Прѣдсѣдательтъ: Турямъ на гласуване § 25, тѣй увеличенъ отъ комисията, и моля ония, които сж за него, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 26. За събиране, откупуване и прѣнасяне старини; възнаграждение за частнитѣ издирвачи; разходи по археологически издирвания, разкопки и сборки; за паисне, ограждане и подържане открититѣ неподвижни старини, както и за възнаграждение на назачитѣ; за фотографически и др. художествени репродукции (за музея въ София 18.000 л. и за музея при Пловдивската библиотека 2.000 л.), за 4 м. 5.000 л., за 8 м. 15.000 л., всичко 20.000 л.“

В. Кжнчовъ: Азъ бихъ желалъ да ни обяснѣше г. Министъртъ за тия голѣми нередовности, които се откриха въ Пловдивския музей; истина ли е, че сж открити нѣкои злоупотребления, кражби и пр.?

Министъръ-Прѣдсѣдатель П. Каравеловъ: Има открити злоупотребления на около 3.500 л. пари и извѣстно количество монети, на които цѣната не може да се опрѣдѣли, защото не зная монетитѣ. Дѣлото е внесено на прокурора.

Прѣдсѣдательтъ: Турямъ на гласуване и тоя параграфъ и моля ония, които сж за него, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„Глава VII.

Разни разходи.

§ 27. За издържане на своекошнии ученички въ пансионитѣ при дѣвическитѣ гимназии, за 4 м. 16.666 л., за 8 м. 33.334 л., всичко 50.000 л.“

Прѣдсѣдательтъ: Моля ония, които сж за тоя параграфъ, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Г. Кирковъ: Понеже пансионитѣ се закриватъ, то тоя параграфъ е излишенъ.

Министъръ-Прѣдсѣдатель П. Каравеловъ: Ще се намали и тази сума, но не мога да прѣдскажа колко ще бѣде. Само че азъ се боя, че като закрихте всички пансиони, да не би да изгѣзе зданието въ Варна, недостатъчно. (В. Кжнчовъ: Имате 50.000 л. и ще харчите и за други.) Затова да остане така и ще се мжчимъ да уредимъ въпроса.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 28. За погашение и лихва на Българската Народна Банка по ипотеката на купеното за Софийската народна библиотека здание, врѣмenni, за 4 м. 6.666 л., за 8 м. 13.334 л., всичко 20.000 л.“

В. Кжнчовъ: Говори се много, че при покупката на това здание, за което сега плащаме, има нередовности. Азъ искамъ да знам правени ли сж изучавания въ Министерството на Просвѣщенieto върху тоя въпросъ, защото казватъ, че имало сериозни нередовности: не било купено по правилентъ редъ и се подозира, че сж правени гешефти. Би било хубаво почитаемото Министерство да изучи тоя въпросъ и да вземе нужнитѣ мѣрки спрѣмо виновнитѣ.

Министъръ-Прѣдсѣдатель П. Каравеловъ: Азъ тоже чувахъ, че такова нѣщо има, но да ви кажа, издирванията на такива нѣща много мжчно ставатъ. Вие може да сте чули частно, па и ние сме чули частно, че има малки нередовности. Само това зная.

Прѣдсѣдательтъ: Турямъ на гласуване и тоя параграфъ и моля ония, които сж за него, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 29. За изплащане издадената отъ Министерството полица на Н. Георгиевъ и Гиргиновъ за окончателното доизплащане стойността на купеното отъ тѣхъ здание за библиотеката, врѣмenni, за 4 м. 5.512 л., за 8 м. 11.022 л., всичко 16.534 л.“

Прѣдсѣдательтъ: Моля ония, които сж за тоя параграфъ, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„§ 30. За непрѣдвидени разноси, врѣмenni, за 4 м. 1.000 л., за 8 м. 2.000 л., всичко 3.000 л.“

Прѣдсѣдательтъ: Моля ония, които сж за тоя параграфъ, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Докладчикъ Т. Влайковъ: (Чете.)

„Глава VIII.

§ 31. За запазенъ фондъ, за 4 м. 6.666 л., за 8 м. 13.334 л., всичко 20.000 л.“

Прѣдсѣдательтъ : Моля ония, които сж за тоя параграфъ, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приемва.

Общата сума по тоя бюджетъ не я знамъ, но ще се прѣсметне отсѣтнѣ.

В. Кжнчовъ : Азъ ще направя една бѣлѣжка и, ако може, да се прокара. Направено е намаление въ заплатата на библиотекари въ Висшето училище — една постѣпка, която намирамъ много незгодна. Никѣдѣ не сме направили такова нѣщо. Това е отъ наша страна една неправилна постѣпка и азъ бихъ желалъ да се възстанови.

Прѣдсѣдательтъ : Г-нъ Кжнчовъ, не може да се връщаме назадъ. Параграфътъ е вече приетъ. (Гласове: Дайте отиди, г-нъ прѣдсѣдателю!) Давамъ отиди 15 минути.

(Слѣдъ отиди.)

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ : (Звъни.) Засѣданието продължава.

Има думата г. докладчикътъ на бюджетарната комисия, за да докладва военния бюджетъ. Кой е докладчикъ на бюджетарната комисия по военния бюджетъ: г. Христовъ, или г. Петруновъ?

Х. Петруновъ : Г-да народни прѣдставители! Понеже едва днесъ, въ 12¹/₂ ч., комисията прие военния бюджетъ, и бѣлѣжките, които се водѣха по него, не сж приведени въ извѣстность, а, слѣдователно, и бюджетътъ не може да бѣде готовъ, затова моля да се отложи докладването на този бюджетъ за утрѣ, още повече, че първиятъ докладчикъ, който бѣше назначенъ, се отказа да го докладва и менъ възложи тая работа.

Министъръ И. Вѣлиновъ : Г-да народни прѣдставители! Азъ мисля, че Народното Събрание би трѣбвало да помоли или вѣхтия докладчикъ, или новия да се съгласятъ и единъ отъ тѣхъ още сега да доложи § 1. Тоя параграфъ отъ бюджета на Военното Министерство е толкова дълъгъ, щото само прочитането му белкимъ ще заеме време до довечера. Да прѣминемъ сега на другъ дневенъ редъ, когато този бюджетъ, вѣроятно, ще изиска сума разисквания и ще изгубимъ сума време, значи да отлагаме безконечно работата на Камарата, която трѣбва да се свърши по-скоро. И вмѣсто да губимъ тия два скъпи часа утрѣ, азъ мисля, че сега можемъ да захванемъ тоя бюджетъ, за да не изгубимъ времето си днесъ. На дневния редъ слѣдва една интерпелация до г. Министра на Финансите, за която той не е готовъ, понеже мисли, че военниятъ бюджетъ ще отнеме 3 дена; слѣдва друга — до г. Министра на Търговията и Земледѣлието, но и него нѣма и пр. Докладчикътъ, или новиятъ или стариятъ, съ нищо нѣма да се свържатъ, ако направятъ тая механическа работа, да

прочетатъ § 1 тѣй, както си е. Слѣдъ това ще се почнатъ разискванията, ще говоримъ днесъ, ще говоримъ и утрѣ, ако има записани доста оратори, а докладчикътъ ще има право да взиматъ думата всѣкога и да казватъ това, което искатъ. Слѣдователно, да се казва „не съмъ готовъ да докладвамъ единъ параграфъ“, който ще заеме два часа само да се чете, азъ това го не разбирамъ. А, ако докладчикътъ има бѣлѣжки противъ военния бюджетъ, има време до утрѣшното засѣдание да ги събере, и като докладва, да вземе думата утрѣ и да си каже мнѣнието. Азъ бихъ молилъ или г. Христовъ, или г. Петруновъ да благоволятъ и да се съгласятъ, още днеска кой да е отъ тѣхъ да прочете параграфа и слѣдъ това да станатъ разискванията. До утрѣ и единиятъ, и другиятъ иматъ време да си събератъ бѣлѣжките, да обсъждатъ и да възразяватъ. Това е една покорна молба, която азъ мисля, че или г. Христовъ, или г. Петруновъ ще я послушатъ.

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ : Г-нъ Христовъ, Вие съгласни ли сте да докладвате военния бюджетъ или не? Моля, отговорѣте на въпроса.

Д. Христовъ : Ако Събранието пожелае, да се отложи за утрѣ.

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ : Г-нъ Петруновъ, Вие желаете ли да докладвате бюджета или не?

Х. Петруновъ : Азъ заявявамъ, че не съмъ готовъ, нѣмамъ време. Понеже имаме другъ дневенъ редъ, ако обичате, за да не губимъ време, да захванемъ съ него.

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ : Понеже г. Христовъ заявява, че е готовъ да докладва, само ако Народното Събрание рѣши да се отложи, тогава моя длъжность е да консултирамъ Събранието: желае ли то сега да почнемъ доклада на военния бюджетъ или не?

Ц. Мисловъ : Събранието се изказа вчера, когато нареждахме дневния редъ.

Д. Ризовъ : Военниятъ бюджетъ не бѣше туренъ на дневенъ редъ и не можеше да се тури.

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ : Каня тия, които желаятъ сега да се почне докладътъ на военния бюджетъ, да вдигнатъ рѣка. (Оспорване.)

Г-да! Понеже има оспорване... (И. Московъ: Щомъ е готовъ докладчикътъ, да се качи на трибуната и да докладва!) Той заяви, че само ако рѣши Събранието, ще докладва. За да нѣма съмнѣние, г-да, азъ моля повторно тия, които сж на мнѣние сега да се почне доклада на военния бюджетъ, да вдигнатъ рѣка. (Меншество.) Събранието не приема.

Х. Петруновъ: Г-нъ прѣдсѣдательтъ на бюджетната комисия тази сутринъ заяви, че г. Христовъ се отказва, и възложи на мене доклада на военния бюджетъ. Азъ не съмъ готовъ да го докладвамъ. Г-нъ Христовъ е гостъ, нека го докладва.

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Чрѣзъ повторно гласуване Събранието се произнесе, че не желае сега да се докладва военниятъ бюджетъ. (Н. Антикаровъ: Народното Събрание още вчера е рѣшило днесъ да се разгледа! — Д. Ризовъ: Не е рѣшено!)

Моля тия, които сж на мнѣние, сега да стане докладването на военния бюджетъ, да станатъ прави.

Моля г. квестора да констатира има ли болшинство или нѣма.

Квесторъ И. Московъ: (Слѣдъ прѣброяването.) 24 гласуватъ, 40 седятъ.

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Значи, Събранието не приема.

Минаваме на слѣдующия прѣдметъ отъ дневния редъ — запитване отъ Бургазкия народенъ прѣдставителъ г. С. Димитровъ къмъ г. Министра на Финанситѣ.

Има думата г. С. Димитровъ, за да развие запитването си.

С. Димитровъ: (Отъ трибуната. Чете.)

„1. Истина ли е, че въпрѣки чл. 7 отъ договора за измѣненіята, които сж направени прѣзъ 1900 г. въ митническитѣ тарифи на Отоманската Империя и на Княжеството България, турскиятъ комисаръ въ гр. Бургазъ взималъ (събиралъ) произволна такса отъ търговцитѣ по 10 л. за регистриране на всѣко свидѣтелство за произхождение на стокитѣ имъ?

2. Ако това е истина, счита ли той договора за нарушенъ и какво е направилъ за запазване правата на българскитѣ търговци?“

Г-да народни прѣдставители! Прѣзъ 1900 г. се сключи между България и Турция единъ договоръ, на който чл. 7 казва слѣдующето: (Чете.) „Произведенията отъ Отоманската Империя, на Княжество България и Източна-Румелия, за да могатъ да се освобождаватъ отъ мито съгласно настоящитѣ измѣненія, ще трѣбва да бждатъ придружени отъ едно свидѣтелство за мѣстопроизхождение, издадено отъ кмета на общината, откъдѣто произхожда стоката; когато се касае за стоки, на които стойността не надминава 300 л.; а за стоки, имѣющи стойностъ по-голяма отъ 300 л., свидѣтелството трѣбва да бжде издадено въ Отоманската Империя отъ мюесарифа или отъ върховната административна властъ въ окръга, а въ България и Източна-Румелия — отъ околийския началникъ или върховната административна властъ на мѣстопроиз-

хождението. Отоманскитѣ свидѣтелства въ България и Източна-Румелия и българскитѣ и източно-румелийскитѣ свидѣтелства въ Турция ще се освобождаватъ отъ всѣкакви гербови мита и права за регистриране.“

Както вижате въ втория пунктъ на този членъ, всички свидѣтелства за произхождението на стокитѣ се освобождаватъ отъ всѣкакви мита, такси и права за регистриране. Турскиятъ комисаръ въ Бургазъ, въпрѣки този членъ, взима една произволна такса по 10 л. зл. за всѣко едно свидѣтелство. Ето защо, г-да народни прѣдставители, азъ съмъ направилъ това запитване, тъй като всички търговци сж се оплакали въ Министерството и никаква помощ до сега не имъ е била дадена.

Министъръ-Прѣдсѣдатель П. Каравеловъ: Запитването на г. Димитрова е свършено правилно. Наистина, че турцитѣ такива тълкувания сж дали на договора и Министерството имъ е писало три пѣти: на 15 януарий — значи по-рано, прѣди да дойдемъ, — на 1 февруарий и на 3 мартъ. Значи, ние сме протестирали противъ тия постѣпки, а отъ друга страна и Турското правителство протестира противъ нашитѣ постѣпки, и така стоимъ сега. Този договоръ е билъ нещастенъ и азъ, като оппозиция, говорихъ противъ него и ще бждемъ принудени, вѣроятно, да го сжсáme, което ще бжде най-разумно. Това мога да отговоря на г. Димитрова. Но вѣрно е това: този договоръ е единъ нещастенъ договоръ, който, ако го сжсáme, България нѣма да изгуби. Азъ дадохъ циркуляръ да се облагатъ всички ония стоки, за които не може да се докаже, че сж отъ чисто турско производство. Мисля, че ние стоимъ по-добрѣ, отколкото тѣ.

Ю. Теодоровъ: Азъ не мога да се съглася съ мнѣнието на г. Министра, дѣто каза, че той договоръ е нещастенъ. Напротивъ, азъ виждамъ въ него голѣма полза за развитието на търговията у насъ. Вие виждате, че откогато влѣзе въ сила, колко добитѣкъ се харчи, овце, сирене, шаяци и пр. Напротивъ, този договоръ трѣбва да сжществува и да се поддържа, защото Цариградъ и Анадолъ е главниятъ нашъ пазаръ. Но за тази неправилностъ, дѣто правятъ турцитѣ, трѣбва да се търси срѣдство да се прѣмахне. Дотогазъ нашето Правителство може да вземе аналогични мѣрки. Но желателно е този договоръ да сжществува.

Министъръ-Прѣдсѣдатель П. Каравеловъ: Менѣ ми се струва, че прѣувеличаватъ българитѣ, когато се говори, че Цариградъ е главниятъ нашъ пазаръ. Имаме статистика. Трѣбва да помните, че значителна частъ отъ стокитѣ, които се пишатъ, че отиватъ въ Турция, отиватъ другадѣ. Отиватъ на други мѣста, макаръ и да минаватъ прѣзъ Турция. Имаме статистиката на Гърция за 1890 г. Тамъ сж показани, че много повече наши стоки отиватъ въ Гърция, отколкото по нашата статисти-

стика. По нашата статистика отиватъ въ Турция, а, въ сѣщность, отиватъ въ Гърция. Така щото, не трѣбва да прѣвеличаваме значението на Цариградския пазаръ.

Подиръ за самия договоръ. Отъ фискална страна той е врѣденъ за България, а отъ економическа страна е много съмнителна полезността му. Наистина, тази година отидоха много волове, добитѣтъ, то е вѣрно, но това не е толкова отъ митото, колкото отъ спроса. Митото е толкова малко сравнително съ цѣнността на добитѣтъ, който е отишълъ, и цѣната, за която е продаденъ, е толкова малка, щото още за България е въпросъ, дали този договоръ трѣбва да сѣществува или не даже отъ чисто економическа гледна точка. Отъ фискална гледна точка той е врѣденъ, защото приходитѣ отъ митото се намаляватъ, а отъ економическа гледна точка трѣбва да се проучи въпросътъ, за да можемъ да се произнесемъ окончателно. Ние рѣшихме и азъ издадохъ циркуляръ, напр., стокитѣ, изработени въ Цариградъ отъ материали европейски, да се не признаватъ за турски произведения; въ Цариградъ е евтинъ трудътъ. Който е ходилъ тамъ, знае, че пай-евтинъ е трудътъ въ Цариградъ. Мене ме очудватъ коприненитѣ Брусенски материи и сърменитѣ Цариградски за момичета или за жени, които се купуватъ съ неимовѣрно евтина цѣна. Да се чудимъ, какъ може така евтино да се продаватъ! Цариградскитѣ работници ще купуватъ, напр., стока за обуца и за дрехи, ще ги пиятъ съ евтинъ трудъ и ще ги вкарватъ у насъ. Заради това, като поехъ Министерството, издадохъ циркуляръ, че на стокитѣ, направени отъ чужда материя, прѣработени въ Цариградъ, да имъ се взима мито. Какъ ще свършимъ въпроса, не зная още — ще видимъ. Но да не мислите, че е страшна ползата отъ договора. Тѣ по могатъ да спечелятъ, понеже България вкарва въ Турция опрѣдѣлени артикули — а за голѣмо количество артикули Турция си е направила позгодни договори, отколкото ние. Ние даже избрахме, че и суровитѣ кожи обложихме. Суровитѣ кожи трѣбватъ за нашитѣ работници. Така щото, договорътъ е въ полза на турцитѣ, а не въ наша полза. Ако се наруши той, ще бѣде въ наша полза. Днесъ може да печелятъ само Сливенъ, Габрово, а, може би, и нѣкои сиренари, кашкавалджии, които вкарватъ произведенията си въ Турция безъ мито. По моето мнѣние, нашиятъ фискъ ще изгуби отъ 1½ до 2 милиона лева. Азъ поне не бихъ плакалъ, ако се принудимъ да скжсаме този договоръ съ Турция. Желалъ бихъ да се не произнасяме окончателно, докато се не изучи по-добрѣ въпросътъ. Трѣбва да се събератъ извѣстни данни отъ всѣкъкъдъ, отъ които да може да се обсъди добръ въпросътъ. Вие знаете, че се вкарваха прости обуца за 200—300.000 л. отъ Одринъ — така нарѣченитѣ папуци; тоя вносъ се бѣ прѣкратилъ; сега пакъ ще почнатъ да влизатъ тия папуци.

Поне азъ мога да кажа, че запитването на г. Димитрова е правилно, че трѣбва да направимъ нѣщо.

Не е, може би, толкова голѣма сумата, която ще загубимъ, но ако турцитѣ ни правятъ прѣчки, можемъ да правимъ и ние, и ние да искаме онова, което е въ правата ни.

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Понеже никой не иска да говори, давамъ думата на запитвача.

С. Димитровъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ съмъ доволенъ отъ отговора на г. Министра, обаче, не съмъ съгласенъ да оставимъ въпроса само съ това, че понеже турцитѣ нарушаватъ договора, то ние трѣбва да скжсаме тоя договоръ. Да. Азъ нѣмамъ нищо противъ, когато единъ договоръ се наруши отъ едната страна, не ще съмнѣние, че той трѣбва да бѣде разкжсанъ; но дотогава, докогато той сѣществува, менъ ми се струва, че трѣбва да се взематъ мѣрки да се не нарушава. Ако ние се подчиняваме на тоя договоръ, чрѣзъ който договоръ, както г. Министерътъ заяви, дѣйствително ние губимъ, то тогазъ ония, които печелятъ отъ този договоръ, какво трѣбва да правятъ? Ако тѣ не го уважаватъ, не ще съмнѣние, че ние трѣбва да вземемъ мѣрки да се разкжса. Но дотогава, азъ мисля, трѣбва да се взематъ мѣрки да се спратъ тия произволи на турската власть. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Казахъ Ви, че сме писали!) Ето защо азъ прѣдлагамъ слѣдния дневенъ редъ: (Чете.) „Събранието, като изслуша обясненията на г. Министра, че дѣйствително договорътъ е нарушаванъ отъ страна на турскитѣ власти, задължава Министра да вземе мѣрки да се спратъ тия произволи, докато той се разкжса.“ И слѣдъ това минава на дневенъ редъ.

Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Нѣма защо, разкжсането го оставѣте. Да се каже: да се погрижи Министерството да уреди въпроса, да не страдатъ българскитѣ интереси.

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Приемате ли така, г-нъ Димитровъ?

С. Димитровъ: Съгласенъ съмъ да се каже: „да се уреди въпросътъ, за да не страдатъ българскитѣ интереси.“

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: (Чете.) „Събранието, като изслуша обясненията на г. Министра, че дѣйствително договорътъ е нарушаванъ отъ страна на турскитѣ власти, изказва желание, щото Правителството да уреди тоя въпросъ, за да не страдатъ интереситѣ на българскитѣ търговци и минава на дневния редъ.“

С. Димитровъ: Съгласенъ съмъ.

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Които приематъ този дневенъ редъ, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Има думата г. С. Димитровъ, за да развие интерпелацията си до г. Военния Министъръ.

С. Димитровъ: (Отъ трибуната. Чете.)

„Запитване

къмъ г. Министра на Войната.

1) Истина ли е, че прѣзъ 1898—99 г., когато се правиха казармитѣ по границата, въ Бургазската околия, покрай морето, отъ с. Св. Никола до пристанището „Атъ-Лиманъ“ и оттамъ по граничната линия до с. Горно-Алмалий, се е изкарвало принудително селското население отъ селата: Св. Никола, Салихлеръ, Ченгеръ, Кюприя, Аланъ-кайрякъ, Паничарево, Капря-къой, Урумъ-къой, Кърхарманъ, Българско и Турско Алагюнъ, Тикендже, Белевренъ, Коджа-букъ, Мадленъ, Горно и Долно-Алмалий, да работи и прѣнася материалъ за сѣщитѣ казарми, съ обѣщание да имъ платятъ, а слѣдъ това даже и удостоверение, че сѣ работили, не имъ се дало и до днесъ не имъ е платено за работата и прѣноса на материала?

2) Ако това е истина, защо и на какво основание не се е платило на правоимѣющитѣ и какво мисли г. Министърътъ да направи за удовлетворение на въпросното селско население, отъ горѣпоменатитѣ села?

София 14 май 1901 г.“

Г-да прѣдставители! Както чухте, прѣзъ 1899 г. се правѣха погранични казарми по цѣлата линия и покрай морето. Даже се правѣха прѣзъ априлий мѣсець, когато селското население орѣше за кукурузъ; спрѣха се всички селяни и се караха принудително да работятъ на тия казарми, съ това обѣщание, че ще имъ платятъ нодиръ, когато се свършатъ казармитѣ, но не имъ е дадено удовлетворение и, макаръ да искаха нѣколко пѣти, до днесъ не имъ е платено. На васъ е извѣстно, че на българския гражданинъ за 2 лева данѣкъ му продаватъ и ризата, а г. г. офицеритѣ, както и чиновницитѣ, кога се отдѣлятъ отъ жилището си, започватъ да получаватъ и пѣтни, и дневни, какво тогава трѣбва да прави българскиятъ гражданинъ, когато му се продава и ризата за данѣци и се кара, като безправенъ робъ, да работи, безъ да му се плаща? Ето защо азъ съмъ направилъ това запитване на г. Военния Министъръ, като го моля да ми отговори на зададенитѣ въпроси.

Министъръ генералъ-майоръ С. Паприковъ: Г-да народни прѣдставители! Истина е, че прѣзъ 1898 г. и прѣзъ 1899 г., особено прѣзъ 1898 г., когато трѣбваше пограничната стража да се постави на по-добри начала и на войницитѣ, които пази́ха границата, да имъ се дадатъ помѣщения, трѣбваше да се направятъ такива. Защото трѣбва да се има прѣдъ видъ, че когато се изпѣлняваше службата отъ стражари, тамъ имаше малки колиби, но тѣ бѣха недостатѣчни и невъзможно бѣше въ тѣхъ да

се помѣстватъ постоветѣ. Постоветѣ отъ едно твърдѣ незначително число трѣбваше да се увеличатъ твърдѣ много, именно отъ 120 трѣбваше да станатъ 455. Слѣдователно, трѣбваше да се направятъ бараки, за да може да живѣятъ войницитѣ отъ пограничната стража. Това, което казва г. Димитровъ, че сѣ строени казарми, е прѣувеличено. По-добрѣ е да се каже, че сѣ строени кѣщички колиби, въ които се помѣщаватъ по 4 войника. За пострѣйката на тѣзи помѣщения за погранични постове сѣ отпуснати отъ Военното Министерство отъ 120—300 л. най-много, като се е възложило на пограничната стража да се ползува отъ срѣдствата, каквито намѣри на мѣстото и да направи съ тѣзи срѣдства постове по за 4 или 5 войника. На командиритѣ на пограничнитѣ роти е било съвѣтвано да влѣзатъ въ съгласие съ общинитѣ и, като иматъ тия пари на разположение, да се съгласятъ съ тѣхъ, дѣто е възможно да имъ помогнатъ, да могатъ да купятъ материали и да пострѣятъ тѣзи бараки. Трѣбва да се има прѣдъ видъ, че пограничнитѣ постове живѣятъ съ пограничнитѣ села твърдѣ добрѣ, твърдѣ другарски и прискъването помощта на селата е било твърдѣ естествено. Твърдѣ е възможно, че на много мѣста сметаватъ да сѣ закарали една кола камъни и пр., но да сѣ изкарвали населението на сила, както твърди г. Димитровъ, не е истина. Такава заповѣдъ не е давана. Може би, да е имало съгласие помежду и може общинскитѣ власти да сѣ карали хората да изпѣлняватъ тѣзи работи, но тогава на врѣмето никой не е заявилъ претенции. Когато се смѣнятъ мѣставетѣ, претенциитѣ се явяватъ. Отъ разчитанията, които съмъ правилъ по този въпросъ, давамъ заповѣдъ за насилствено изкарване населението за строенето на тѣзи постове, нѣма, обаче, имало е помагане отъ страна на общинитѣ. Това не го отказвамъ.

Всичкиятъ въпросъ се заключава въ това: азъ не съмъ противъ да се плати на тѣзи хора, които сѣ работили, но изплащането е трудно, защото нито единъ отъ тѣхъ не е снабденъ съ документи, че е работилъ, и ме е страхъ, че когато нѣма никакви свѣдѣния и когато поискаме отъ общинитѣ да дадатъ списѣкъ, тия бараки да не излѣзатъ двойно и тройно. Въ това отношение именно се заключава трудността въ изплащането на хората. Азъ твърдя, че насилие не е имало, по съгласие между пограничнитѣ постове и общинитѣ да имъ помогнатъ е имало и сѣ помогнали не само на този участѣкъ, а по цѣлата погранична линия. Даже има мѣста, дѣто самитѣ общини сѣ строили тѣзи бараки просто на свои срѣдства въ своитѣ лозя. Въ Кюстендилъ така сѣщо общинитѣ сѣ помогнали при пострѣяването на пограничнитѣ постове; въ Царибродската околия нѣкои отъ манастиритѣ сѣ помогнали; обаче, отъ никѣдѣ такива претенции за заплащане нѣма, съ изключение на Бургазката околия, на които заявления не може да се помогне, защото нѣма удостоверения, че този

е докаралъ една кола камъни, или е работилъ единъ-два дена. Та, азъ не бихъ ималъ нищо, ако се вземе едно рѣшение да се плати на тѣзи хора, които сж заявили, че сж работили, но се опасявамъ, че ще платимъ два пкти по-скъпо, отколкото струватъ баракитѣ, понеже числото на хората, които сж работили, не може да се провѣри, а самата провѣрка съ войницитѣ, които сж били тогава на служба, ще струва твърдѣ много. Та азъ нѣмамъ нищо противъ това да се плати на хората, обаче, при едно само рѣшение, че бившитѣ офицери, взводнитѣ началници, които сж били на пограничната стража, ще дадатъ удостоверения: да се основаваме на удостоверения отъ кметоветѣ, то ще бѣде да платимъ баракитѣ двойно и тройно.

А. Виячевъ: Г-да народни прѣдставители! Подобенъ бараки, за които става дума сега, миналата година се правѣха и въ Кюстендилския окръгъ. Тамъ не зная дали по разпореждане на военнитѣ власти или по разпореждане на административнитѣ власти, но на сила се караха цѣли села и то именно тѣзи, които бѣха опозиция на тогавашното Правителство, и то не близкитѣ до границата, но села далечъ по на 40 км., само за да откаратъ по 2 или 3 плочи. Така щото, хората изгубиха по 3—4 дена. Тѣ често пкти се събиратъ на купчина, искатъ да дадатъ заявление да имъ се заплати, но къмъ кого да се обърнатъ, не могатъ да знаятъ, дали къмъ управителя, дали къмъ командира на полка, или къмъ Министерството. А че самитѣ погранични общини, както казва г. Военниятъ Министъръ, доброволно искали да помогнатъ, това не е вѣрно. 40—50 км. се караха общинитѣ отъ единия край на околията до другия и то на сила стражари ги водѣха по разпореждането на военнитѣ власти. Затова потребно е да се дадатъ тѣзи пари на селянитѣ, които не сж длъжни да прѣнасятъ материали на толкова далечно разстояние.

С. Димитровъ: Г-нъ Военниятъ Министъръ каза, че не били казарми. Азъ не казвамъ, че сж образци на казарми, каквито сж тукъ, а казарми, каквито могатъ да ставатъ по границата.

Колкото за това, че войницитѣ живѣли добръ съ пограничитѣ селяни, азъ не казвамъ, че не живѣятъ добръ; българи сж и съ българи ако не живѣятъ добръ, то е абсурдъ да го казваме. Не съмъ казалъ, че не живѣятъ добръ.

Дѣто каза, че не сж се изкарвали насила, азъ вѣрвамъ, че г. Министърътъ не е далъ такава заповѣдъ, но той помни, че прѣзъ 1899 г., когато бѣхме въ извънредната сесия, имаше една телеграма до него, съ копие за мене, въ която се казваше, че кметоветѣ, за че не били изкарвали селянитѣ, бѣха арестувани отъ командира. Тогава г. Министърътъ заповѣда да се изслѣдва работата и не зная до е станало.

Сега, по отношение на това, че кметоветѣ сж изкарвали селянитѣ да помогнатъ на пограничната стража, азъ нѣмамъ нищо противъ, но едно нѣщо трѣбва да се знае, че кметоветѣ не сж командири на една рота, та да могатъ да пращатъ работници, кждѣто искатъ, но сж кметове на община и тѣ могатъ да разполагатъ само съ общинския бюджетъ, но не и съ работата на селянитѣ, та да го пращатъ тукъ или татѣкъ. Даже ако такава нѣщо е станало по споразумѣнието между пограничния командиръ и кмета, пакъ е неправилно да се не плати на хората, защото когато на селянина му искатъ данѣка, нито кметътъ, нито командирътъ дохожда да каже: „недѣйте му взима данѣтъ“; да каже, че този човѣкъ е работилъ еди-кждѣ си, не му взимайте вола или ризата. Ето защо, г-да народни прѣдставители, дѣто каза г. Министърътъ, че е невъзможно сега да се намѣрятъ свѣдѣния, за да се изплати правилно, пакъ е възможно да се изплати правилно затова, защото и кметътъ знае кои хора сж отишли и самитѣ селяни знаятъ кои сж отишли, а пѣкъ и пограничниятъ командиръ знае колко хора сж отишли. Тѣ държеха списъци, само не даваха удостоверения, за да се отбѣгне изплащането, защото малка сума била отпусната.

Ето защо азъ моля Народното Събрание да изкаже желание, щото г. Министърътъ да изплати на това население.

Министъръ генералъ-майоръ С. Паприковъ: Азъ съмъ съгласенъ.

Прѣдседателствующъ А. Краевъ: Прѣдлагате ли нѣкакъвъ дневенъ редъ, г-нъ Димитровъ? (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Чисто и просто!)

С. Димитровъ: Слѣдъ като г. Министърътъ обѣща да се изплати, азъ нѣмамъ повече нищо.

Министъръ генералъ-майоръ С. Паприковъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ заявихъ по-рано, че нѣмамъ нищо противъ изплащането. Ще взема мѣрки, щото изплащането да стане колкото е възможно по-редовно, а не да се изплати двойно и тройно, отколкото слѣдва да се плати. Когато ще имамъ всички свѣдѣния, ще поискамъ нужния кредитъ, за да се изплати на хората.

Прѣдседателствующъ А. Краевъ: Доволенъ ли сте, г-нъ Димитровъ?

С. Димитровъ: Доволенъ съмъ.

Прѣдседателствующъ А. Краевъ: Тогава минаваме на слѣдующия въпросъ на дневния редъ — запитване отъ г. Бозовски къмъ г. Министра на Обществениятъ Сгради, Пктищата и Съобщенията. (Гласове: Нѣма г. Бозовски!) Понеже нѣма г. запитвача, отлага се за слѣдующето засѣдание.

Слѣдва запитването на г. г. Сливенския и Бѣлоградчикския народни прѣдставители, Кирковъ и

Влайковъ, къмъ г. Военния Министъръ; обаче, прѣдъ видъ на това, че г. Военниятъ Министъръ нѣма на рѣка нѣкои книжа, които му сж нужни, за да даде своя отговоръ на интерпелаторитѣ, тѣ се съгласиха съ г. Военния Министъръ, щото тѣхнитѣ запитвания да бждатъ поставени на дневенъ редъ утрѣ, прѣди бюджета. (И Бобековъ: Не може да бжде!) Съгласно ли е Народното Събрание?

Г-нъ Кирковъ има думата.

Г. Кирковъ: Г-да народни прѣдставители! Срокътъ на интерпелациитѣ ни вече изтече. Съгласно вътрѣшния правилникъ, трѣбва да се отговори на десетия день. Ние трѣбхмъ 3—4 дена повече, повече не трѣшимъ. Ползувамъ се отъ правата, които ми дава правилникътъ, и моля да се отговори на нашето запитване на врѣмето, както прѣдвижда правилникътъ. Инакъ, по-хубаво е да се хвърли „миндеръ-алтѣнда“.

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Щомъ интерпелаторитѣ и г. Военниятъ Министъръ сж съгласни да се тури отговорътъ на първо мѣсто на дневния редъ за утрѣшното заседание, трѣбва да минемъ на други прѣдметъ. Има ли нѣкой да е противъ? (Никой не се обажда.) Понеже никой не иска думата, минаваме на слѣдующия въпросъ, като считамъ, че Събранието е съгласно да бждатъ запитванията на първо мѣсто за утрѣшното заседание.

Слѣдва второто четене законопроекта на г. Забунова за привилегиитѣ на земледѣлческитѣ каси.

Кой е докладчикъ на комисията? (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Г-нъ Забуновъ! — Други: Часътъ е 7. Нѣма Министра! — Глъчга.)

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Часътъ е 7, безъ 10 минути, г-да! (Отъ много страни: Нѣма Министра!)

П. Таслаковъ: Този въпросъ засѣга повече г. Министра на Правосъдието, отколкото Министра на Финанситѣ или на Земледѣлието и Търговията.

Докладчикъ Я. Забуновъ: Е добръ, азъ съмъ съгласенъ да се отложи сега и да се постави на пръвъ дневенъ редъ за утрѣ.

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Г-да народни прѣдставители! Понеже часътъ е 7, трѣбва да гласуваме продължение на заседанието. (И Бобековъ: Въ 8 часътъ се гласува!) До 8 ч. прѣдсѣдателътъ има право да продължи заседанието, ако не е свършенъ въпросътъ, а сега въпросътъ по интерпелациитѣ е свършенъ.

Моля тия, които сж съгласни за продължение на заседанието, да вдигнатъ рѣка. (Меншество.) Събранието не приема.

За слѣдующето заседание дневниятъ редъ остава сжщиятъ съ това измѣнение: отговора на интер-

пелаторитѣ, и, второ, военния бюджетъ. (Гласове: Не е гласувано!)

Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Ние настояваме да се гледа най-първо бюджетътъ. Азъ не желая да налагамъ волята си никому, но понеже бюджетътъ е най-важниятъ въпросъ, азъ моля да се запитатъ г. г. народнитѣ прѣдставители: желаятъ ли да се тури военниятъ бюджетъ утрѣ на първо мѣсто на дневния редъ.

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Моля, седнѣте си на мѣстата, г-да! По дневния редъ г. Министърътъ на Външнитѣ Работи прѣдлага, щото на първо мѣсто да има докладъ на военния бюджетъ. (Гласове: Съгласни!)

Г. Кирковъ: Правилникътъ ми дава едно право.

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Моля, ще стане гласуване. Които сж съгласни, щото на първо мѣсто да имаме доклада на военния бюджетъ, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Г. Кирковъ: Азъ мисля, че трѣбва да се изпълняватъ прѣдписанията на правилника. Правилникътъ прѣдписва да се отговори въ 10 дена на интерпелациитѣ. Азъ констатирамъ, че не се отговаря. Минаватъ 3—4 дена повече.

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Моля Ви се, г-нъ Кирковъ, Събранието рѣши.

Г. Кирковъ: То не може да рѣшава противъ своя правилникъ!

Прѣдсѣдателствующъ А. Краевъ: Азъ отдѣлѣ констатирахъ, че Събранието рѣши да се тури запитването на първо мѣсто, но сега Събранието инакъ рѣши.

Г. Кирковъ: Събранието не може да рѣшава по това! Азъ имамъ едно право, което ми гарантира да ми се отговори на десетия день! Ако не искатъ да отговарятъ, тогава другъ въпросъ.

Д. Ризовъ: Искамъ да отпраща къмъ Министра на Външнитѣ Работи, управляющъ Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи едно питане. Сега току-що се научихъ, че на освободенитѣ лица отъ слѣдователя по аферата на Македонския комитетъ било имъ прѣдложено отъ градоначалството да напуснатъ Столицата, т. е. да бждатъ интернирани. Знае ли г. Министърътъ това и, ако знае, намира ли, че то е законно?

Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Не зная нищо за това и безъ мое знание нищо подобно не може да стане. Слѣдователно, отговорътъ ми на запитването на г. Ризова е, че пуснатитѣ лица отъ никого нѣма да бждатъ закачани.

Д. Ризовъ: Благодаря.

Я. Забуновъ: Азъ моля, понеже законопроектътъ за привилегиитъ на земеделческитъ каси е важенъ, да се тури на второ мѣсто слѣдъ бюджета, защото винаги се изтиква назадъ. Днесъ едва бѣше на дневенъ редъ и не можахме да го разгледаме. Той е въпросъ отъ капитална важностъ и, ми се струва, трѣбва да се свърши.

Прѣсѣдателствующъ А. Краевъ: Въ всѣки случай ще тури на гласуване Вашето прѣдложение.

Моля тия, които сж съгласни съ прѣдложението на г. Забунова, щото на второ мѣсто на дневния редъ да бѣде прѣдложението за привилегиитъ на земеделческитъ каси, да вдигнатъ ржка.

Г. Кирковъ: А моята интерпелация? Трѣбва да заявя, че тукъ се тѣпчатъ даденитъ ми права, и съжалявамъ, че не можете да защитите тия права.

Прѣсѣдателствующъ А. Краевъ: Азъ не мога да вървя противъ рѣшението на Народното Събрание.

Г. Кирковъ: Съгласно вътрѣшния правилникъ, трѣбва да се отговори на запитванията, които се правятъ отъ прѣдставителитъ въ 10 дена.

Прѣсѣдателствующъ А. Краевъ: Събранието рѣши на първо мѣсто да бѣде бюджетътъ и азъ не мога да прѣстѣпя рѣшението на Събранието.

Туриамъ на гласуване най-напрѣдъ прѣдложението на г. Киркова, щото на второ мѣсто да бѣде неговото запитване, заедно съ онова на г. Влайкова, къмъ г. Военния Министъръ. Които сж съгласни, моля да вдигнатъ ржка. (Болшинство.) Събранието приема.

Туриамъ на гласуване прѣдложението на г. Забунова, щото на трето мѣсто да бѣде турено прѣдложението за привилегиитъ на каситъ. Които сж съгласни, моля да вдигнатъ ржка. (Болшинство.) Събранието приема.

А. Франгя: Прѣди 2 1/2 мѣсеца време, както е извѣстно на г. г. народнитъ прѣдставители, прочете се на първо четене едно мое прѣдложение за стажа на младитъ юристи, и то стои се на дневния редъ на послѣденъ редъ и никога нѣма да се гледа. Азъ най-покорно моля, щото подиръ интерпелацията на г. Киркова, или подиръ прѣдложението на г. Забунова да бѣде то поставено на дневенъ редъ.

Прѣсѣдателствующъ А. Краевъ: Моля, г-да, виѣ чухте прѣдложението на г. Франгя. Които го одобряватъ, да вдигнатъ ржка. (Болшинство.) Събранието приема.

И. Вобековъ: На четвърти дневенъ редъ азъ прѣдлагамъ да се постави законопроектътъ за бача. (Гласове: Хубаво, хубаво!)

Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Щомъ рѣшихме градскитъ общини да поддържатъ сами класнитъ си училища, трѣбва да имъ намѣримъ и срѣдства; затова да се тури на дневенъ редъ второто четене на законопроекта за бача. (А. Ангеловъ: И за общинския налогъ на лозята.)

Прѣсѣдателствующъ А. Краевъ: Които сж съгласни подиръ това да имаме законопроекта за бача, да вдигнатъ ржка. (Болшинство.) Събранието приема.

Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 7 ч. и 5 м. вечерята.)

Прѣсѣдатель: **И. Гешовъ.**

Подпрѣсѣдатели: { **В. Кжнчовъ.**
 { **А. Краевъ.**

Секретаръ: **А. Урумовъ.**

Началникъ на Стенографическото бюро: **Т. Гължбовъ.**